İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 3, SAYI 33, TEMMUZ 1993, 12.000 TL. (KDV DAHİL)

FELSEFE GELECEK... BİLİM GELECEK...

• **Sahibi - Yazılışleri Sorumlu Yönetmeni**
BERRİN TAŞ

• **Genel Yayın Yönetmeni**
CENGİZ GÜNDOĞDU

• **Kurum Yazmanı**
ŞADİYE GÜLE

• **Görsel Yönetmen**
CEMİLE ÇAKIR

• **Teknik Danışman**
MUSTAFA DOKUMACI

• **Katkıda Bulunanlar**
SADIK ALBAYRAK
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU
NECMETTİN BORTEÇİN
MÜFİT GÜRGÜN
TURGAY TOPAL
HIDIR GEVİŞ

• **GENEL DAĞITIM**
YAY-SAT

•**Yönetim Yeri:**
Mollafenari Sok. Nadir Han
No: 40-42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İST
Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Posta Çeki No: 666 043

Dizgi: Sel Dizgi ve Yayıncılık, 511 10 05
Baskı: Ekinci Ofset

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin Taş adına 120.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci - Öğretmen 100.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Felsefe Gelecek... Bilim Gelecek 1
Sadık ALBAYRAK
Nâzım Hikmet'i Beğen Fakat Anlama 3
Göngör TEKÇE
An (Şiir) 9
Necdet NEYDİM
Şiir Çevirisi Üzerine 14
Berrin TAŞ
Yeraltından Çıkış (şiir) 15
Bozan YAMAN
Şairin Diyalektiği (Şiir) 17
A. Necmettin BORÇTEÇİN
Yoksa Sizi Jdanov'a Veririz 18
Sebahattin YALKIN
Ağlama Duvarındaki Çatlak (şiir) 19
Faruk BAL
Sis (şiir) 21
Afşar TİMUÇİN
Komparsita ve Göbek Havası 22
İlker BELEK
Kapitalist Endüstri İlişkileri Bağlamında İnsan Sorunu ve Yeni İş Düzenlemeleri 24
Bora ARAS
Deryalı Aşk Şiiri 25
Erol YILDIRIM
Delilik (şiir) 27
Çetin ÖRGEN
Ataç'la Düşünen Bir Çocuğun Öyküsü 28
Bülent HABORA
İstanbul Dükalığının Eğrelti Otları Ya da Arkadaşımın Aşkısın 29
Bünyamin HALAÇ
Ardından (şiir) 30
Mehmet AYDIN
Şair Bir Öykücü 31
Raşit PERTEV
Kapılar Veya "İkinci Kapı" 32
Hüseyin ŞAHİN
Kırık Dil Aşka Tuzaktır 33
Şevket YÜCEL
İnsanın Başı Sevdalı Olmalı 34
Ozan YILMAZ
Hedef Hekimliği Ortadan Kaldırmak 35
Nezihi GÜLCÜOĞLU
Beş Milyarlık Avize (Şiir) 37
Yılmaz Erdoğan'la Söyleşi 40
Erkan UZUNALİOĞLU
Yürüyüş... ya da Hüseyin (Öykü) 41
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 42
Müfit GÜRGÜN
Ümraniye'nin Fotoğrafı (Şiir) 43
Cemile ÇAKIR
Zamanımızın Şiiri (Şiir) 45

FELSEFE GELECEK... BİLİM GELECEK

Bir mektup. "Saygıdeğer Gündoğdu, bütün yazılarınızda felsefenin önemini belirtiyorsunuz. Ayrıca bence önemli bir iş yaptınız, '**Felsefe Kurumu**'nun düzenlediği sempozyumda sunulan bildirileri yayımladınız. Buna ek olarak felsefecilerimizin yazılarını **İnsancıl**'da okuyabiliyoruz. Burda dikkat çekici bir noktayı belirtmeden geçemeyeceğim. Görüşleri bilinen bir insansınız ama görüşünüze taban tabana zıt felsefe yazılarını büyük bir cesaretle yayımlıyorsunuz. Sizi kutluyorum ve beni merakta bırakan bir konuyu açıklamanızı rica ediyorum. Siz felsefeyi nerde okudunuz ve felsefe bölümünü hangi tarihte bitirdiniz. Size felsefeci denebilir mi"

Bu yazıyı Esenköy'de yazıyorum. Balkonda. Masamda iki kitap duruyor. Biri Betül Çotuksöken'in **Ortaçağ Yazıları**... öbürü Vehbi Hacıkadiroğlu'nun **Kavramlar Üstüne** Bu girişten sonra okurumun sorularına geliyorum. Hiçbir tarihte hiçbir felsefe bölümünü bitirmedim. Felsefeyle tanışıklığım 15 yaşında başladı. Annem Descartes'in eserlerini okuttu. 19 yaşındayken Nermi Uygur'u okudum. Felsefenin önemini kavradım. Felsefe okuya okuya bugüne geldim. Bana felsefeci denebilir mi. Hayır. Böyle bir niteleme felsefecilere saygısızlık... haksızlık olur. Bana "felsefe dostu" denebilir. Sevgideğer Betül Çotuksöken öyle diyor. "Felsefe dostu" Şunu söylemeliyim. Felsefeyle ilgili her yazı beni heyecanlandırır Sözgelimi, Vehbi Hacıkadiroğlu'nun **Kavramlar Üstüne** adlı eserini okuyorum. Heyecanlanıyorum. Betül Çotuksöken'in **Ortaçağ Yazıları** adlı eserine bakarken kendimi zor tutuyorum. Şunun bilinmesini isterim. Felsefe beni heyecanlandırıyor. İşin bir yanı bu. Öbür yanına gelince... Nermi Uygur şöyle der felsefe için "Felsefedeki nedir kavramların anlamını sorar. Bu nedirde şaşırmayla karışık bir araştırma dileği açığa çıkar "

İşte bizim eksiğimiz. Sormayız... araştırmayız... Peki naparız. Uydur kaydır konuşuruz. Ben, uydur kaydırlığı kırmak... felsefe geleneğini başlatmak istiyorum. İşte bundan ötürü... felsefe geleneğini başlatmak için, bütün ciddi felsefecilere **İnsancıl** dergisini açtım.

Bakın, aşk üstüne 25 konferans verdim. 25 konferansta söylediğim bir sözü burda tekrar ediyorum. Felsefe dostu olmayan ciddi... samimi bir aşk yaratamaz.

Yalnız felsefeyle cehaletin belini kırabiliriz Herkes bilsin. Türkiye'de sanatın uydur kaydırlığı felsefesizlik yüzünden... bizler hoşumuza gidenle güzel arasında doğru ilişki kuramıyoruz. Oysa Aristo estetiğe tam burdan başlar. Duyuları hoş bir biçimde uyaranın ille de güzel olmadığını söyler. Ama bugün Türkiye'de birçok insan, birçok sanatçı, birçok eleştirmen hoşuna gideni güzel sanır.

Felsefesizlik yüzünden sanatta güzeli yitirdik. Felsefe okursak... Felsefe dostu olursak sanat eserini doğru değerlendiririz.

İnsancıl Emekçileri felsefe dostu. Bu dostluğun verdiği güvenle felsefesizlerin üstüne yürüdü. Sordu.

— Güzel nedir
— Başyapıt nedir
— Ödül nedir
— Sanat sanat için ne demek
— Sanat, toplum için ne demek
— Sorun nedir
— Eski nedir
— Yeni nedir
— Kuşak ne demek
— En son kuşak ne demek
— Şiirin doruğu ne demek
— Gerçek nedir
— Hakikat nedir
— Dil nedir
— Şu eseri neden beğendin
— Şu eseri neden beğenmedin
— Beğeni ölçütünüz ne
— Değer ölçütünüz ne

Bu sorular ilk kez soruldu Türkiye'de. Tabii uydur kaydır yanıt verilemezdi bu sorulara. Bütün ömürlerini elli kelimeyle geçirenler, bu soruları görünce önce şaşırdılar... sonra kızdılar... sonra sövdüler. Biz, inatla devam ettik. Üstlerine gittik. "Bırak sövgüyü... açıkla bakalım şiirin doruğu nedir... başyapıt nedir" dedik. Taşlaştırılmış anlamları sorguladık.

Gülüyorum. Şundan ötürü. Şimdi bizi soğuk savaşın yöntemleriyle suçluyorlar. Bizi soğuk savaşın döküntü yöntemleriyle suçlayanlara soruyorum. Hadi açıkla bakalım. Şiirin doruğu nedir

Hasımlarım, size söylüyorum. Bu ülkede felsefe geleneği kurulacak... bu ülkede bilimsel yöntemle düşünce geleneği kurulacak. Felsefe gelecek... bilim gelecek... uydur kaydırlık bitecek...

İnsancıl Emekçileri, bu mücadelenin galibidir tarihen... Bunu bilin.

Cengiz Gündoğdu

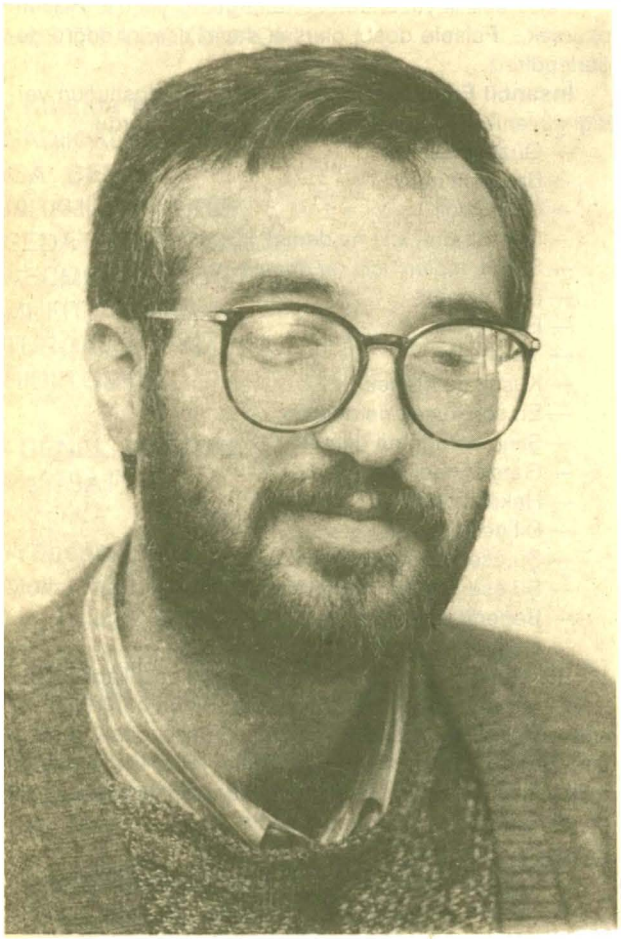

SADIK ALBAYRAK

1966 Mayısında emekçi bir ana babanın oğlu olarak doğdum. Divriği'nin uzak bir köyünde okuma yazma öğrendim. 1978'den beri İstanbul'da okuma yazma işini sürdürüyorum. Şu sıralar İktisat Fakültesi'ni bitirmeye çalışıyorum. Bir süre karikatür çizdim. 1988'den beri yazma mücadelesi içindeyim. İnsancıl'la eleştiriye başladım. Eleştirilerimin bir bölümü İnsancıl Yayınları'ndan **İnsan Arayışı** adıyla kitaplaştı.

NÂZIM HİKMET'İ BEĞEN FAKAT ANLAMA

Sadık ALBAYRAK

Ne binecek sırma palanlı bir atım,
ne bilmem nerden geliratım,
ne mülküm ne malım var.
Sade bir çanak balım var.
Rengi ateşten al
bir çanak bal!

Balım herşeyim benim..
Ben
mülkümü ve malımı
yani bir çanak balımı
koruyorum haşarattan.
Bekle kardeşim bekle.
Çanağımda
balım olsun,
gelir arısı
Bağdattan...

Nâzım Hikmet

Bu yazı, balı haşarattan koruma yazısıdır. Daha doğrusu rengi ateşten al bala arı olma yazısıdır.

Şiirini bala benzetiyor Nâzım Hikmet. Son derece yalın bir benzetme. Şiir, bu balın karşılaşacağı tehlikeye dikkat çekiyor. Nâzım Hikmet, şiirini "haşaratlara" karşı korumakta kararlı. "Haşarat" benzetmesi, Nâzım Hikmet şiirinin karşılaşacağı tehlikeleri ne ölçüde kavrayan bir benzetme? Doğadan yola çıkılarak yapılan bu benzetmenin Nâzım Hikmet şiirinin şimdilerde karşılaştığı durumu açıklamakta hafif kaldığını düşünüyorum. Toplumsal ilişkilerin yarattığı "haşaratların" doğanın haşaratlarından on kat daha etkin ve itici olduğunu göstermek istiyorum. Toplumsal artı değere elkoyucu sınıfın her alanda yarattığı "haşaratlar", doğanın içgüdüler temelinde hareket eden haşaratlarını bayağılıkta kat kat aşıyor. Çünkü burada, güzel ve gelişmiş olabilmenin olanaklarını içeren insanın, bütün bunlara sırt çevirerek gerilemesi sözkonusu. İleriye gitmiş insanın, eski ilkel niteliklerine geri götürülmesi var. İnsanı gerileten bir ilişkiler ağı ve bu ağda yerini alan geriletici insanlar var. En başta sistemin ideologları...

Nâzım Hikmet, yukardaki şiiri, dönemin burjuva estetikçilerine bir cevap olarak yazdı. Nâzım Hikmet'in eserleri arasında estetik ilkeleri irdeleyenler önemlidir. **Jakond Ile Si Ya U**, sanatın toplumsal etkinliği üzerine nefis bir derstir. **Cevap** şiirleri, sanatçının, düşünen insanın, elkoyucu sınıfın yanında saf tutmasını keskin bir biçimde eleştirir. Bu şiirlerde sömürü yanında saf tutan insanın çirkinleşmesi olağanüstü bir biçimde etkileyici çizilir.

Yine de "haşarat-bal" ilişkisinde Nâzım Hikmet şiirinin bugün karşılaştığı tehlikelerin biçimini kavrayan bir yan var. Haşarat-bal ilişkisi bir elkoyma ilişkisidir. Bir başkasının üretimine, emeğine elkoyma ilişkisi, bugünkü toplumun temel ilişkisidir. Emekçi insanların ürettiği bütün artı ürüne elkoyan burjuvazi, elkoyuculuğunu sanatçının manevi yaratımına kadar götürmüştür bugün. Nâzım Hikmet şiiri de, bu süreçte burjuvazinin elkoymak istediği büyük yaratımların başında geliyor.

DEVRİMİN BİLGİ ANLAYIŞI

İhtilal-i Kebir, Büyük Devrim'in fırtınası içinde, 1893'te, giyotinden kaçarken saklandığı sevgilisinin evinde Condercet, **İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerinde Tarihi Bir Tablo Taslağı**'nı yazıyor. "Her şey bize gösteriyor ki, insan zekasının büyük devrimlerinden birinin zamanına ulaşmış bulunuyoruz. Daha önce gelen, hazırlanan devrimlerin tablosundan başka, bu devirden neler beklememiz gerektiği üzerine bizi daha iyi kim aydınlatabilir, bu kımıldanışların ortasında bize yol gösterecek daha güvenilir kılavuzu kim verebilir?" (1) sorusuyla başlıyor eserine Condercet. Devrim'in yarattığı güven ve iyimserlik o denli güçlü, Devrim'den gizlenmek zorunda kaldığı, bireysel açıdan büyük bir tehlikede olduğu koşullarda bunları yazabiliyor. Zaten kısa bir süre sonra, evinde kaldığı sevgilisini tehlikeye atmamak için gizlendiği yerden çıkacak, yakalanacak, götürüldüğü hapishanede intihar edecektir.

Arkadaşlarının nitelemesiyle "karlarla örtülü volkan" Condercet'nin, insanın tarihi gelişmesinden ve geleceğin güzel olacağından duyduğu güven Devrim'den kaynaklanıyor. Devrim maddi gelişimiyle insanın önündeki engelleri yıktığı ölçüde, belki ondan daha çok manevi engelleri yıkıyor. Devrimler, insanın gelişmesinin her alanda sıçrama noktaları.

Condercet, geleceğin güzelleştirilmesinin yolunun devrimden geçtiğini gösteriyor. Devrimin geliştirilmesi için tarihin incelenmesi, ilerlemenin dinamiklerinin kavranması gerekiyor. Eseriyle bunu yapmaya girişiyor. Tarihi, materyalist açıdan incelemenin önemli bir örneğini yaratıyor. Bu noktanın altının çizilmesi gerekiyor, devrimin bilgi anlayışının temelinde, toplumun ve tarihin bilinebileceği, bu bilgiden kalkılarak toplumun örgütlenebileceği bilinci var.

Server Tanilli, Condercet'nin bunu yaptığını vurguluyor. "(Condercet-s.a.), her türlü metafiziğe düşman, elinde bir yöntemi olan ve bir görev yüklenmiş, yalnız gördüklerine dayanan tarihsel bir akılcılığın temellerini atar. Bir yandan olayların araştırılmasını, onların somut oluşumlarının çözümlenmesinin, ilkelerin kurgusal araştırılmasının ve sistemleştirilmesinin yerine geçirmek gerekmektedir; öte yandan da bu yolla elde edilmiş bilgiler, insanoğlunun ilerlemesini hızlandırmak için seferber edilmelidir. Bir eyleme yol gösterip ışık tutmayan her bilim, bilim olma saygınlığından yitirir."(2) Burjuvazi, devrimini yaparken

dünyaya böyle bakıyordu. Devrim, Aydınlanmanın materyalist birikimi üzerinde doğdu. Bu birikim, devrimle, doğa incelemesinden, bilimden sanata, dine, dile her alanda somutlanışını aradı.

İnsan doğasından, bu doğanın değişmezliğinden sözedenleri şaşırtacak bir noktaya götürüyor Devrim Condercet'yi. Devrim'in, "eşitlik" ilkesini gelecekte, eğitimin sürekliliğiyle, insanların zihinsel yetilerine dek götürebileceğini yazıyor. "Bu ümitler zeka ve ahlak yetilerine kadar götürülebilir mi? Organlaşmanın iyi ve kötü taraflarını bize aktaran, kendilerinden hem şekil bakımından ayırdedici çizgiler, hem de birtakım fizik duygulanımlara yarıyan kabiliyetler aldığımız ana babalarımız, beden yapılarında zekanın, kafa kuvvetinin, ruh canlılığının, yahut ahlak duyarlılığının bağlı olduğu kısmı da bize aktarmış olamazlar mı? Eğitimin bu nitelikleri geliştirerek, aynı yapı üzerinde tesir etmesi, bu yapıyı değiştirmesi, mükemmelleştirmesi akla gelmez mi? İnsan yetilerini karşılaştırma, çözümleme, bundan başka birtakım olgular, bugüne bugün ümitlerimizin sınırlarını aşan bu tahminlerin doğruluğunu ispat edeceğe benziyor."(3) Değiştirme özlemi öylesine belirleyici ki, bu konuda bilmediği alanlarda, değiştirici kurgular yaratıyor. Ümitlerini mümkün olduğunca genişletmeye çalışıyor.

Fransız Devrimi'nin bu materyalist bilgi anlayışı, biliniyor. Ancak tarihi açıdan bakıldığında, bugünden bakıldığında önemi bir kat daha artıyor. Çünkü Devrim'den sonra, iktidara gelen sınıfın felsefesi, bu bilgi anlayışının değiştirilmesi üzerine kuruluyor. Bugün dörtbir yanda duyulan "postmodernizm" çığlıkları bu noktada odaklanıyor. Bilebilmenin yadsınmasında. Tarihi ilerlemenin ve böylelikle insanın toplumu dönüştürebilmesinin imkansızlaştırılmasında. Devrim döneminde devrimci iyimserlikle yüklü burjuvazi egemenliğinin tekelci döneminde, alabildiğine kötümser, perspektifsiz, durdurucu bir felsefeyi egemen kılmaya çalışıyor.

Bu çerçevede Nâzım Hikmet'in yeri nerede? Burjuva devrimi materyalist bir bilgi anlayışıyla toplumu dönüştürdü, ancak, Condercet'nin de yazdığı ideallerden hiçbirini gerçekleştirmedi. Burjuva ilişkilerinin yarattığı sonuç, eşitlik ve ilerleme şöyle dursun, bugün somutlanan eşitsiz ilişkileri ve geriletilmiş insanı üretti. Bu, bir başka devrimin gerekliliği oldu. Nâzım Hikmet de, Condercet gibi, ondan daha çok bir devrim çocuğudur. Üstelik toplumsal derinliği daha büyük bir devrimin. Egemen sınıfları ortadan kaldıran Ekim Devrimi'nin.

Bu Devrim'in bilgi anlayışı da materyalistti, ama diyalektikle geliştirilmiş bir materyalizm... Bu devrimin insan kavrayışı, tarihi ve toplumu çözümleyişi de daha derinlemesine daha köklü oldu.

Hiçbir sözünü, "eşitlik", "özgürlük", "kardeşlik", gerçekleştirmeyen burjuvazi kendi devrimine ihanet etti. Bilinemezci ve idealist bilgi anlayışlarıyla gelecek devrimlerin önünü kesmeye çalıştı. Bu sonuç tarihi bir zorunluluk, ancak burada idealist felsefenin etkinliğini belirleyen trajik bir nokta var. Feodaliteye karşı her alanda kendi değerlerini çıkaran burjuvazi, iktidara yürürken her şeyden önce feodalitenin idealist felsefesini yıkmakla uğraştı. Bugün ise, kapitalist toplumun getirdiği sonuçtan rahatsızlık duyanlar, bir alternatif diye, bu bilinemezci, idealist burjuva felsefesine yakalanabiliyorlar. Farkında olmadan alternatif diye burjuva bilgi anlayışlarına yakalanma tehlikesi büyüdü. Bu, dünyanın "evrensel" düzlemde, bir burjuva evrenselliğine ulaşmasıyla sıkı sıkıya bağlı.

Ekim Devrimi de, yenildi. Onun yenilgisini bir ihanetten çok, burjuvazinin, yıkıcı savaşında aramak gerekiyor. Bu, kapitalist ilişkilerin, kapitalist kültürün, kapitalist değerlerin dünya ölçeğinde egemenliğini, evrenselleşmesini getirdi. Bu evrenselleşme, devrimine ihanet eden burjuvazinin, sonu olacak devrimi önleme etkinliğini güçlendirdi.

Burjuva Devrimi'yle Ekim Devrimi'nin bilgi anlayışları materyalizmde birleşmekle birlikte, ikincisinin geliştirilmiş, diyalektik ve tarihi bir materyalizm olması önemlidir. Bu, aynı zamanda her iki devrimin iki değişik insan anlayışının olmasıdır. Her iki devrim de, kendi insan anlayışları temelinde, devrimin çelişkileri çözücü iradesini hayata uyguladı. Burjuva devriminin insan anlayışı, insanı toplumla bütünlüklü bir ilişki içinde kavrayamayışında, mülkiyetçi bir sınıfın devrimi oluşuyla özel mülkiyetten kopamamış bir insan idealinde somutlanır. O nedenle burjuva "eşitlikçiliği" soyut bir eşitlikçiliktir. Burjuva devriminin bu soyut "eşitlik" ideali tam da bu nedenle, hayata geçememiştir.

İnsanın toplumla diyalektik bir ilişki içinde kavranmasını önleyen, sınıflı toplumda bireyin sınıf bireyi olduğunu kavrayamayan burjuva devriminin insan anlayışı, tarihi açıdan burjuva sınıfının gelişmesini hızlandıracak devrimin nesnelliğinden çıkar. Bu soyut insan kavrayışı aynı zamanda, burjuva sınıfının sınıfsal çıkarlarının bütün toplumun, bütün insanların çıkarları olarak sunulmasının ideolojik temelini hazırlar. Bu yanılsamanın yıkılmasında, yeni bir devrimin bilgi anlayışının ve insan felsefesinin kurulmasında büyük bir çaba harcayan Marx ve Engels, **Alman İdeolojisi**'nde şöyle yazıyorlar: "Artık işbölümüne bağlı olmayan bireyleri filozoflar, fikirsel olarak, 'insan' adı altında tasarımlamışlar, ve geliştirmiş bulunduğumuz bütün bu süreci 'insan'ın gelişimi olarak anlamışlardır, o kadar ki, geçmiş tarihin her evresinde 'insan' mevcut tarihin itici gücü olarak gösterilmiştir. Bunun için, bütün süreç "insan"ın kendi kendine yabancılaşması süreci olarak anlaşılmıştır (...)" (4) Marx ve Engels, tarihin itici gücünü soyut bir insanın mutlak ideallerine yürüyüşünden çıkarmazlar, bu yanılsamayı yıkarak, insanların tarihini maddi üretim sürecinden temellendirirler. İnsan ilişkilerinin bütününü, insanın manevi üretimini bu maddi temelde kavrayan bir tarih anlayışı, insan anlayışı ve bilgi anlayışı kurarlar. Böylelikle kendilerine kadar gelen materyalizmin de, en temel eksiğini giderirler. Materyalizmin belki de bir idealizme dönüştüğü noktada, "tarih ve toplum anlayışında" yaparlar bunu. Tarihin "insanın kendi kendisine yabancılaşması süreci" olarak anlaşılması soyut bir "insan" anlayışına dayanır "ve bu da, esas olarak daha sonraki dönemin vasat bireyinin, daha önceki dönemin vasat bireyinin yerine konmuş olması, daha sonraki bilincin daha önceki bireylere yüklenmiş olması olgusundan ileri gelmektedir. Bir çırpıda gerçek koşulları bir yana atıveren bu altüst ediş sayesinde, bütün tarihi, bir bilincin gelişim süreci haline çevirmek mümkün oldu." (5) Böylelikle her şeyi tersine çeviren bir bilgi anlayışıyla ele alındı tarih.

Condercet'de bu yanlış tarih anlayışını aşan şeyler var. Marx ve Engel-

sin kurdukları tarih anlayışının ipuçları var. Bunu Devrim'e bağlamak gerekiyor. İhtilal-i Kebir, 1789 Burjuva Devrimi sosyalizmin de, ilk pratik ipuçlarını vermedi mi? Graccus Babeuf, Morelly ve Mably ütopyacı bir sosyalizmin Fransız Devrimi'ndeki büyük savunucuları oldular. Nâzım Hikmet **İhtilali Kebir**'de şöyle yazdı:

(...)
Dördü de önümdeydi.
Kan içindeydiler..
Yetiştim onlara,
omuzuma deydiler..

-"Kahrol Danton!
Ölmelisin Robespiyer!m!.
Yaşasın Marat!
Ben Baböfle beraberim,
dedim
Ve geçtim onları..
(...)

Geçer ve Ekim Devrimi'nin bir çocuğu olarak, diyalektik materyalist, tarihi materyalist bakış açısından, Ekim Devrimi'nin ideallerini yaşadığı topraklarda ve dünya ölçeğinde hayata geçirmek için mücadele eder. Yazdığı şiirlerde, oyunlarda, romanlarda hep bu bakış açısından yola çıkar. Bu mücadelede karşısına en başta egemen sınıfın, burjuvazinin şairleri, yazarları çıkar.

Nâzım Hikmet sanatının tarihi aynı zamanda Nâzım Hikmet sanatını etkisizleştirme, bu sanatın insanlara ulaşmasını engellemek için önüne setler çekme tarihidir. Burjuvazi, Nâzım Hikmet şiirini durdurmada her yöntemi uygulamıştır. Hapsetmekten ödüllendirme vaadlerine uzanan bütün repertuar seferber edilmiştir. Bu seferberlik bugün de sürmekte. Burjuva sınıfının tarihi anlamda tükendiği, ama bu nesnellikle büyük bir çelişki oluşturan egemenliğinin evrenselleştiği bu koşullarda bu saldırı daha da yoğunlaştı. Çünkü bu çelişkiyle, tarihi anlamda tükenmişlik, toplumun hiçbir sorununa çözüm getirememe, insani bütün değerleri tüketme karşısında burjuvazinin iktidarını sürdürebilmesi dünyayı "devrimsizleştirmesiyle" mümkün ancak. Bu durum, devrime ilişkin her şeyi, devrimin diyalektik maddeci felsefesinden, bilgi anlayışından sanatına her şeyi, yoğun bir ideolojik bombardıman altında tutmaya zorluyor burjuva sınıfını. Devrimin şairi Nâzım Hikmet de bu saldırı dışında kalamazdı, en baştaki hedef oldu. Burada bir noktanın altının çizilmesi önemli. Burjuva sınıfı bugün evrensel bir sınıftır, burjuva ideolojisi de o ölçüde evrenseldir. Saldırı da, evrenseldir. Sözgelimi ABD başkanlık memuru Francis Fukayama'nın bir kitabı, tarihi burjuvazide bitirmek isteyen burjuvazinin kuruntusunu dile getiren **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, hemen çevirmenini, yayıncısını ve kitlelere kakalayacak övgü memurlarını bulabiliyor. Nâzım Hikmet somutunda ortaya çıkan saldırılar da, burjuvazinin evrensel ideolojik cephaneliğinden, esen karşı-devrimci rüzgardan güç alıyor.

Egemen sınıfın ideologları neden her şeyi başaşağı koyarlar? Neden kullanıla kullanıla suyu çıkmış, geçersizlikleri onlarca kere ortaya çıkmış düşünce kırıntılarını yeniden yeniden gündeme getirmekte duraksamazlar? Belki de şöyle sormak gerekiyor: Egemen ideoloji nasıl insanı bu ölçüde görmezleştirebiliyor?

İDEOLOJİSİZ NÂZIM HİKMET ÜRETİCİSİ

Mehmet Fuat 90'ların Nâzım Hikmet'i için harekete geçenlerden biri. Repertuarı karıştırıyor ve İsmail Habip Sevük'ü buluyor. Şöyle yazıyor Memet Fuat: "Nâzım Hikmet'in İsmail Habip Sevük'e ters düşen 'söz'ü nedir? Ülküsü: yani ortaklamacılık (komünizm)... Ama Nâzım Hikmet şiirlerinde ortaklamacılığı anlatmıyor ki... Ortaklamacılığın insanlara getireceğine inandığı evrensel değerleri anlatıyor... o evrensel değerler ise anlaşılan İsmail Habip Sevük'ün de özlediği şeyler... Ölüme karşı yaşamı, savaşa karşı barışı, tutsaklığa karşı özgürlüğü, sömürüye karşı paylaşmayı, adaletsizliğe karşı adaleti, yok etmeye karşı yaratmayı, düşmanlığa karşı dostluğu, nefrete karşı sevgiyi, geçmişe karşı geleceği, kısacası, ölümseverliğe karşı yaşamseverliği savunan herkes, Nâzım Hikmet'in şiirlerini okursa ister istemez beğenir. İsmail Habip Sevük de doğal olarak beğeniyor." (6) Peki bütün bu yazılanlar, Nâzım Hikmet'in başaşağı edilmesi değil de nedir? Memet Fuat, Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmaya "ülkü"sünden başlıyor. "Yoksullaştırma" kavramına geleceğim, ancak önce Nâzım Hikmet'in ideali komünist toplum "ortaklamacılık"a çevrilerek nasıl ortadan kaldırılıyor, bunun üzerinde durmalıyım. Komünizmi "ortaklamacılık" biçiminde Türkçeleştirmek "burjuva diline" tipik bir örnektir. Kavramlar tarihi ve toplumsal bir çerçevede oluşurlar. Bir kavramdan başkasına geçmek keyfi bir biçimde yapılırsa ortaya "ortaklamacılık" türünden gülünçlükler çıkar. Komünizm kavramında, bir toplum tasarımının geniş çerçevesi vardır. Komünist toplumda üretim araçlarının ortak mülkiyeti, bu toplumun yalnızca temel niteliklerinden biridir. Komünizmin yaşam tarzı, insan anlayışı, ahlakı, kültürü, ilişkiler bütünü "ortaklamacılık" kavramıyla karşılanabilir mi? Komünizm kavramının doğuşunda, çıktığı dildeki ilk anlamında "ortaklaşma" temel anlam olabilir, ama bu kavramın 19. yüzyılda geliştirilen anlamı "ortaklaşma"yı aşmış, bir toplum tasarımı kavramına genişletmiştir.

Komünizmin "ortaklama" yapılışı, "ortaklaşma" bile değil, dilin ideolojik rolüne güzel bir örnektir. Buna tekrar döneceğim.

Memet Fuat, Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmayı yöntemiyle sürdürüyor. Bir soyut "evrensel değerler" dizisi çıkarıyor ve Nâzım Hikmet'i bunları savunan şiirler yazmaya indirgiyor. Memet Fuat'ın evrensel dediği değerler, birbirine karşıt çiftler halinde sıralanmış kategorilerden, Memet Fuat'ın soyut "iyi"leri. Nefrete karşı sevgi... Adaletsizliğe karşı adalet... Savaşa karşı barış... vb... Bütün bu kavramların gerçeklikten koparılması bir yana, bunları bu biçimde karşı karşıya dizmenin, diyalektik materyalizm elkitaplarında bile altı çizilen diyalektik bakmamanın en ilkel sonucu olduğunu vurgulamak gerekiyor. Birbirlerine çelişik niteliklerin koparılması ve birbirlerini içermeden, yalıtık bir gerçekliği olduğu düşüncesi "metafizik yöntem"in temel yanlışlarından biri. Dünyayı bu biçimde saf karşıtlara bölmek ve bunlardan "iyi" olanları savunmak gerçekliğe yanlış bir yöntemle bakmaktır.

Değişen gerçeklik sürecinde sevginin nefrete dönüşmesi, savaşın barış olması veya barış gibi görünenin savaştan başka bir şey olmayışı, bütün bunlar, gerçekliğin bütünlüğü ve süreçliği içinde her zaman gerçekleşebilecek durumlardır.

Adaletsizliğe karşı adaleti savunmak evrensel insanlık değeriymiş. Ta-

rih boyunca "adaletli" olan duramlar ne denli değişti. Feodal dönemde adil olan kapitalist dönemde adaletsiz ilan edilmedi mi? Burjuvaziye göre adaletin temelinde yer alan "özel mülkiyet hakkı" işçi sınıfına göre, artı değere elkonması, en temel adaletsizlik değil mi? Peki Nâzım Hikmet, hangi adaletsizliğe karşı çıkmış, hangisini savunmuş bize açıklar mısınız bay Memet Fuat?

Memet Fuat'ın açıklamayla işi yok. Onun işi açıklar görünüp belirsizleştirmektir, irdeler görünüp yıkmaya çalışmaktır, yazar görünüp silmektir. Doksanlarda yeni bir Nâzım Hikmet oluşturma gereksinmesinde başrolde oynamaya girişir Memet Fuat.

Nâzım Hikmet'i soyut, ne olduğu belirsiz, daha doğrusu burjuva "evrensel insanlık değerleri"nin şairi yapmaya çalışan Memet Fuat daha da ötelere gidiyor. Nâzım Hikmet'i bir gericiyle aynı derkeye düşürüyor. Şöyle yazıyor: "İsmet Özel de, her dürüst, duyarlı insan gibi, herhalde böyle olumlu kaygılarla toplumsalcı olmuştur... Sonra da aynı kaygılarla müslüman olmuş..." Aynen böyle. "Toplumsalcı", bir başka burjuva dili kavramı, toplumcu demek istiyor, olmanın da, "islamcı" olmanın da çıkış noktası aynı. Gerçekliği başaşağı algılamanın en ilkel ideolojisi din ile, insanlığın bütün ilerletici birikimleri üzerinde temellenen sosyalist ideoloji "aynı" yerden yola çıkıyor ve "aynı" yere "evrensel insanlık değerlerine" götürüyor. Gerçeği tersyüz etmeyi sürdürüyor Memet Fuat: "Görüldüğü gibi, bu örnekte, İsmail Habip Sevük'ün 'ideal' dediği şey, 'ülkü' değişiyor, önce toplumsalcılıkken, sonra Müslümanlık oluyor. Ama ulaşılmak istenen evrensel insanlık değerleri değişmiyor. Öyleyse asıl 'ülkü' toplumsalcılık ya da Müslümanlık değil, onların getireceğine inanılan evrensel insanlık değerleri..." (7) Son derece açık, "ideolojilerin bittiği"nin tekerleme yapıldığı bir dönemde, Memet Fuat ideolojileri birleştirerek böyle bitiriyor. Nâzım Hikmet de, bütün yaşamını diyalektik maddeci bir yöntemle eser vermek ve kapitalist toplumu dönüştürme yolunda mücadeleyle geçirmiş Nâzım Hikmet de, ideolojisizleştirilmelidir. Bu uğurda fikir diye ucubeler ortaya çıksa da önemli değil. Dönem, emperyalist burjuvazinin varlık koşulları bunu gerektiriyor.

ÖĞRETMENE İHANET

Memet Fuat bütün bunları kabul etmiyorsa, bunları yapmıyorum diyorsa, bir kitap öneriyorum Memet Fuat'a. Yanlışlardan kurtulmasında son derece yararlı olacak bir kitap: **Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar**. Yazan Nâzım Hikmet. Okumalıdır Memet Fuat bu kitabı.

Bu kitap boyunca Nâzım Hikmet, hapishaneden gönderdiği mektuplarla genç bir insanın yazar olarak yetişmesini yönlendirmeye çalışır. Genç yazara sağlam bir yöntem kazandırmak ister. Hemen her mektupta, soyut, tarihten ve toplumdan kopuk bir insan ve sanatçı anlayışının yanlışlığı üzerinde durur. İdeolojilerin gökten inmediklerini ve dolayısıyla göklerin inayetiyle değil, insanların somut eylemleriyle kaldırılabilecek bir noktaya götürülebileceğini kavramak için bu kitabı okumak yeterli. Sanatçı olmak isteyen her genç insanın alfabesi olacak bir kitaptır bu. Belki şöyle, üzerinde Memet Fuat adı olan kitaplardan tek okunması gerekeni.

Memet Fuat'ın **Çağdaşımız Makyevel** kitabındaki "Şairi Beğen Fakat Aldanma!" yazısını okuduktan sonra Nâzım Hikmet'i düşünüp hüzünlenmemek elde değil. Hele **Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar**'ı okuduktan sonra.

Şimdi bu mektuplardan bir bölüm aktarmak istiyorum ama önce bir noktayı belirtmeliyim. Adam Yayınları'ndan Nâzım Hikmet'in Bütün Eserleri arasında çıkan kitabın başında şöyle bir not var: "Nâzım Hikmet'in Memet Fuat'a yazdığı mektupların her türlü yayın hakları saklıdır. Bu mektuplar yazılı izin alınmadan aktarılamaz, başka dilere çevrilip yayımlanamaz." Bu notu görünce "ideolojisiz Nâzım Hikmet"in esrarı burada gizli diye düşündüm. Burjuvazinin insanı zincirlemesini, insanın manevi yaratımlarına dek her şeyi metalaştırmasını, mülkiyete dönüştürmesini; Nâzım Hikmet'in, burjuva düzeninin zincirlerinden kurtulmuş bir insanlık yolunda yeni bir sanatçı, bir oğul kazanma mücadelesini somutlayan bu mektupların başına yazılan bu sözden daha iyi ne anlatabilir? Üstelik bunu, bu mektupların yazıldığı insanın, Adam Yayınları Editörü Memet Fuat'ın yapmasından daha hüzün verici ne olabilir?

Fırlatıp attım kitabı bu notu okuyunca. Yıllar önce başka bir basımından bu kitabı okurken aldığım notlara baktım. Aktarmayı 1968 De Yayınevi basımından yapıyorum. Bunu belirtmeliyim, Memet Fuat yanılıp mahkemeye koşmasın hemen. "Adaletsizlik var! Koşun evrensel insanlık değerleri ihlal ediliyor! Yayın hakları benim olan bir kitaptan çalınmış cümleler var bu yazıda!" diye haykırmasın. Adam Yayınları tekelinin bastığı kitaptan almıyorum bu bölümü.

Genç Memet Fuat'a şöyle yazıyor hapishaneden Nâzım Hikmet: "Sana filanca ya da falanca yazıcı hakkında şahsi fikirlerimi söylemektense, eline bir metod vermek ve o metodla sen kendin onları ölçüye vurarak onlar hakkında hüküm sahibi olman daha doğru değil mi? Metod en önemli şeydir. Bak sana bu mektubumda metod etrafında kısa birkaç şey söyleyeyim: 1. İnsanlar, bu arada, muharrirler, mücerret değil müşahhas, konkre olarak mütalâa edilmeli, incelenmeli: yani bir insan, bir muharrir, yaşadığı devir, içinde bulunduğu memleket, sınıf, zümre, muhitler gözönünde tutularak, filanca devirde, filanca memlekette, filanca sınıfa mensup insan, muharrir diye incelendikten sonra, o devrin, o memleketin, o sınıfın imkanları içindeki başarılarına göre hakkında bir hüküm verilmeli. Yoksa umumiyetle değil. Mücerret değil." (8) Bunları yazdıktan sonra "Bir misal" diyerek Tevfik Fikret'i çözümlüyor Nâzım Hikmet. Bu aktarmadan sonra bir şey açık olmalı, Memet Fuat başarısız bir öğrenci. Öğretmenin söylediklerinin tersini yapıyor. Nâzım Hikmet'in açımladığı yöntemin tersinden baktığına sözü edilen yazısı tipik bir örnek. Nâzım Hikmet, insanı ve sanatçıyı "mücerret", soyut ele alma, diyor, Memet Fuat tersini yapıyor. Tarihi ve toplumsal bir insan ve sanatçı kavrayışını öğretiyor Nâzım Hikmet, öğrencisi, "Şairi Beğen Fakat Aldanma!" yazısıyla bütün bunların tersini yapıyor. Üstelik öğretmeni üzerine yazdığı yazıda yapıyor bunu. Muayyen bir devirde, sosyalist sistemin çözüldüğü bir dönemde, muayyen bir muhitin insanı, bir yayıncılık ve reklamcılık tekelinin çıkardığı **Adam Sanat** dergisinin genel yayın yönetmeni Memet Fuat,

Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmaya girişiyor. Tatsız bir yazıyla, metafizik bir yöntemle. Soyut, "umumi", sınıflarüstü, tarihdışı bir bakış açısıyla.

Peki neden? Burjuvazinin "devrimsizleştirme" programının yöntemiyle, soyut, gerçekdışı kurguların bu paralelliği neyi anlatıyor? Devrimsizleştirmenin bilgi ve insan anlayışı, devrimin bilgi ve insan anlayışının karşıtıdır. Egemen İdeoloji her alanda devrimi yıkmaya çalışıyor. Yeniden, **Alman İdeolojisi**'nde açımlanan ilkel yanılsamaya dönülmelidir, tarihe yön veren "evrensel insanlık değerleri"dir noktasına gelinmelidir. Elbette "evrensel insanlık değerleri" olarak sıralanan şeylerin, başına "evrensel" nitelemesi getirilmiş burjuva değerler olması gizlenmelidir. İdealizm ve metafizik egemen kılınmalıdır yeniden. Memet Fuat, Nâzım Hikmet değerlendirmesinde bunları somutluyor işte. Metafiziğin en eski biçimi din ideolojisiyle, materyalizm üzerinde temellenen sosyalist ideolojiyi özdeş değerlerde birleştirme cüretkarlığı bu çerçevede yerini buluyor.

DÜŞMAN ESTETİK

Burjuva değerlerin "evrensel insanlık değerleri" biçiminde sunulması, sınıfsız bir toplum mücadelesi veren Nâzım Hikmet'in somutladığı, sınıfları ve eşitsiz ilişkileri yaratan maddi koşulların aşılmasıyla gerçekleşecek, işbölümünün kısırlaştırıcı etkisinden kurtulmuş, ortaklaşma içinde tam ve özgür gelişmesi güvenceye kavuşturulmuş, gerçek anlamda "evrensel insan"ın, bu insana götürecek insani değerlerin gözden kaçırılmasına yol açar. Bu, bir yalanın gizlenmesidir aynı zamanda. Egemen sınıfın tarihi anlamda geçici ve toplumsal anlamda sınırlı değerlerini ezeli ve ebedi evrensel olarak benimsettirme çabasını estetik içinde nasıl somutladığına iyi bir örnektir Memet Fuat'ın yazısı. İsmet Özel'in, gerici felsefesi üzerinde temellenen şiiri, bu estetik içinde gizlenen geri değerler "evrensel" katına çıkarılmaktadır burada. Umberto Eco'nun yazdıkları bu yalanı aydınlatmakta kullanılabilir. Eco şöyle yazıyor: "İnsanlık durumunun öyle tasarımları vardır ki, bu tasarımlarda bu durum, genelleştirilmiş dememek için, öylesine evrenleştirilir ki, onun üzerine öğrenebileceğimiz şey, her türlü yaşantıya (deneye) uygulanabilir ya da hiçbirine." Her şey ya da hiçbir şeye uygulanabilen bir bilgilenme, işte tam da, Memet Fuat'ın yazma eylemini belirleyen niteleme budur. Sözü geçen yazısından çıkarılanlar, Eco'nun çizdiği "boş"luğu, "evrensel"leştirilmiş burjuva "genellemeleri"ni, Nâzım Hikmet'e bulaştırma çabasında somutlanır. "Çağdaş", "insan hakları", "demokrasi" ve benzeri harcıalem burjuva genellemeleri, estetiğin parlatıcı ışıkları altında ortaya sürülmektedir burada. Eco şöyle devam eder: "Bu tür bilgilenmenin çoğun bir estetiksel deney içinde gizlenmesi, onun kökten yanlış olduğunu pekiştirir sadece.(...) Bu durumlarda, orta-kültür, Kitsch'in eşanlamlısıdır, terimin en tam anlamında. Salt avutma işlevini üstlenir ve düşüncesiz (eleştiri dışı) kaçışlar için uyaran olur: Kısacası pazarlanabilir bir yanılsama için." (9) Memet Fuat'ın Nâzım Hikmet'i "pazarlanabilir bir yanılmsama"ya dönüştürme çabasına geleceğim, ancak önce Nâzım Hikmet'in ortalama değerlere indirgenerek "Kitsch"leştirilmesi üzerinde durmak gerekiyor. Nâzım Hikmet'i, bir avutucuya, bir kaçışa dönüştürmek için, şiiri ideolojisinden ayrıştırılmaya çalışılır. Bu, ideolojik olmayan, ideolojiler üstü bir estetik anlayışından, "saf", "mutlak" bir "estetik" yanılsamasından beslenir. Bu yanılsamayı yutturmak için, ideoloji-estetik ilişkisinin çarpıtılması gerekir. Sanki her estetiğin, belli bir bakış açısıyla, belli bir ideolojiyle, o ideolojiyi temellendiren sınıfın özlemleriyle kopmaz bir biçimde bağlı olması, estetiği ideolojiye indirgemekmiş gibi, sahte bir kuram yaratılıp, bu kurama karşı "mutlak" estetik kuramı çıkarılır. Estetik, sınıflı toplumun her manevi üretimi gibi ideolojiktir, ama ideoloji değildir. İdeolojinin rengini alan bir alandır.

İsmet Özel'in ve Nâzım Hikmet'in şiiri, bu iki ayrı şiirin estetikleri de ideolojiktir. İdeolojilerin farklılığı estetiklerin farklılığını belirler. Bu iki estetiği ortak bir paydada buluşturmak, onları vareden değerleri yoketmekle mümkündür ancak. İsmet Özel'i ve Nâzım Hikmet'i aynı anda sevmek, ideolojisiyle içiçe estetik bir bilinçten yoksunluğu gösterir olsa olsa. Eğer bu iki şairden biri hileci davranmıyorsa, eserlerinde karşı yanın ideolojisiyle değil, kendi ideolojisiyle bakıyorsa böyledir bu. Dünyayı farklı gözlerle gören ve gösteren farklı ideolojilerle yazılan şiirler farklı estetikler doğuracaktır. Bütünlüklü bakabilen insan, bu iki bağdaşmaz estetikten birine bağlanacak, birini sevecektir. Estetik, tutarlı bir bütünlük üzerine kuruludur. Bütünlük, bakış açısının belirliliğiyle, yöntemin netliğiyle ortaya çıkar. Biraz islamcı, biraz marksist estetik bir bulamaçtır ve çirkindir. "Seçmeciliğin çingene çorbası" estetik alanda da tatsızdır.

Memet Fuat'ın kararttığı noktalardan biri budur. Daha tatsızı bunu Nâzım Hikmet için yapmasıdır. Çünkü Nâzım Hikmet, bu sorunu en açık ortaya koyan sanatçılardan biridir. **Kemal Tahir'e Mektupları**'ndan birinde şöyle yazar: "Ahmet Haşim'e, Bodler'e, ne bileyim Yahya Kemal'e filan da haset etmedim? Çünkü onların estetiği düşman ve ayrı cins ve neviden bir estetiktir. Sonra Mevlana, Fuzuli filan gibiler de var, onlar bugün çok uzak, belki bu sebepten düşmanlıklarını öyle konkre ve keskin duymuyorum ve bazen parça parça sırf teknik bakımından ve bazen lirik unsurlarıyla hoşuma gidiyorlar. Zaten Kemal, gün geçtikçe kendimin gitgide daha kuvvetle politik bir varlık olduğumu anlıyorum. Politik kelimesini en doğru manasıyla anlıyorum tabii. Bundan dolayı da seksüel, cinsi kıskançlığın haricinde bende ya sevgi, ya nefret ve düşmanlık var. Fakat haset yok. Felsefede Materyalist, hayatta idealist olmanın, olmaya çalışmanın bir hususiyeti de bu olsa gerek."(10) Nâzım Hikmet, Memet Fuat ve benzerleri için ne kadar korkunç sözler ediyor. Bu sözler karşısında Memet Fuat'ın şu sözleri ne kadar gülünçleşiyor: "Ama Nâzım Hikmet şiirlerinde ortaklamacılığı anlatmıyor ki... (...) Ölüme karşı yaşamı, savaşa karşı barışı, tutsaklığa karşı özgürlüğü, sömürüye karşı paylaşmayı, adaletsizliğe karşı adaleti,(...) düşmanlığa karşı dostluğu, nefrete karşı sevgiyi, geçmiye karşı geleceği, kısacası ölümseverliğe karşı yaşamseverliği savunan herkes Nâzım Hikmet'in şiirlerini okursa ister istemez beğenir." Memet Fuat, bu yazısıyla Nâzım Hikmet'ten bihaber, Nâzım Hikmet'e nasıl karşı çıkılacağını gösteriyor. Nâzım Hikmet, estetiği düşman ve dost estetik diye bölüyor. Nefretle sevgiyi birarada yaşıyor Nâzım Hikmet, "nefrete karşı sevgiyi" değil. Çünkü sınıflara bölün-

müş bir toplumda yaşıyor, sınıfsız, eşitlikçi bir dünyanın yolcusu çünkü. "Felsefede materyalist, hayatta idealist olmanın, olmaya çalışmanın bir hususiyeti de bu olsa gerek" "Bundan dolayı seksüel, cinsi kıskançlığın haricinde bende ya sevgi, ya nefret ve düşmanlık var." diye yazıyor Nâzım Hikmet. Hayattan materyalizmi, sınıfsız bir dünyaya götüren yolu kazımak isteyenler içinse tam tersi olmalıdır. Anlamsız karşıtlar çiftinde metafizik "iyi"ler ayrılmalı ve insanlara benimsettirilmelidir.

Burada Nâzım Hikmet'in "düşman estetik" kavramı çok önemlidir. Bu kavramı geliştirmek gerekir. Estetik üzerine koparılan kuru gürültüler ve burjuvazinin köhne değerlerini güzelleştiren estetiği çözümlemek için son derece aydınlatıcı bir kavram bu. Memet Fuat ve benzerleri Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmaya, düşman bir estetik içinde eritmeye ideolojisinden başlıyorlar.

Nâzım Hikmet'i ideolojisinden ayırma çabaları yeni değildir, ancak Memet Fuat'ın çabasının bugüne özgü ayırdedici özellikleri var. Bu çabaların temelinde, Memet Fuat'ın göremediği, Nâzım Hikmet şiirinin yeni bir dil oluşuyla, yeni bir biçim ve öz kuruşuyla yarattığı dönüştürücü etki var. Burjuva yazarları bunun etkisinde kalıyorlar. Bu güçlü şiiri burjuva sınıfının kanallarında görmek istiyorlar. Çelişkiye düştükleri için Nâzım Hikmet'i beğeniyorlar, bu çelişkileri, onu doğru anlamalarını önlese de, sevmelerini engelleyemiyor. Eksik bir sevgi bu. Hep şöyle dedirtiyor bu çelişki: "Ah bir de ideolojisi olmasa!" Bu çelişki, Memet Fuat'ta en tahrif edici dışavurumuna kavuşuyor. Memet Fuat'ın yazısına çıkış yaptığı İsmail Habip Sevük'ün yazdıkları bu çelişkiyi çok güzel gösteriyor. Habip Sevük, Nâzım Hikmet şiirinin cazibesine kapılıyor, fakat burjuva ideolojisi de, ona, Nâzım Hikmet'ten geri durmasını öğütlüyor. Şöyle yazıyor: "Nâzım'ın şairliği'nde kütle için cazibeli vasıf idealistliğidir, bunu saklamağa lüzum yok; fakat onun belki en muzır tarafı da idealidir; kütleye bunu da haykıralım. Yetmiş milyon Alman her türlü rejime bürünebilir; fakat rejim ne olursa olsun o yetmiş milyon yine Almandır; halbuki on yedi milyon Türk milliyet camiasından çıksın; ister sağ, ister sol, biri bataklıktır, diğeri uçurumdur, mahveder." (11) Habib Sevük için, ideolojisi burjuva toplumunu, tehdit eden niteliğidir Nâzım Hikmet'in. Bu değerlendirmeyle etkinliğini önlemeye çalışıyor Sevük. Memet Fuat için ise, ideolojinin silinmesinin bir başka işlevi daha var. Bu, Nâzım Hikmet'in metalaştırılması, "pazarlanabilir bir yanılsamaya dönüştürülmesi" için de gereklidir. Memet Fuat'ın yöneticilik yaptığı yayıncılık tekelinin bütün eserlerini yayımladığı Nâzım Hikmet'in "satılması" gerekiyor...

Nâzım Hikmet'in ideolojisizleştirilmesi, yoksullaştırılması, "asimilasyonu" bu ihtiyaca da cevap veriyor. Tekelci kapitalist sistemin ortalama, değerlerin sınırlarına hapsettiği, giderek bir sürünün üyelerine dönüştürdüğü bireyinin beğenilerine uygun düşüyor bu. Soyut insanlık değerleriyle, ortalama zevk ve beğenilere mahkum ettiği insanda talep yaratmayı amaçlıyor ideolojisizleştirme. Nâzım Hikmet'in korkulacak bir şeyi yoktur denmek istiyor. Tarihi gelişmelerle yakından ilişkili: Sosyalizmin çözüldüğü koşullarda bu ideoloji de "bitti", artık "tüketebilirsiniz" korkmadan. İslamcı da olsanız, faşist de olsanız, liberal de olsanız hepinize seslenen "evrensel insanlık değerleri"nin şairidir sonucu çıkıyor bütün bu çabalardan.

YOKSULLAŞTIRANLA ZENGİNLEŞTİREN

Nâzım Hikmet'i soyut, tarih ve toplumüstü "evrensel insanlık değerleri"nin şairi yapmak Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmaktır. Nâzım Hikmet şiirinin somut, belirli insani değerlerini, bunun yeni bir dille kurulmuş estetiğini, Nâzım Hikmet şiirinin dünya görüşünü belirsizleştirmek, bu şiiri belirleyici niteliklerinden yoksun bırakmaktır. Ben buna yoksullaştırma diyorum. Asimilasyon, kavramına yakın düşüyor: Bir bütünü alıp bir başka bütünde eritme, bir başka bütünün unsurlarına dönüştürme. Nâzım Hikmet şiirinin asimilasyonu, bu şiiri, geleceğin insanı ve toplumu için yazılmış, geleceği somutlayan bu şiiri, en belirleyici niteliklerinden soyarak bugünün kapitalist kültür ve sanatının bir unsuruna dönüştürme sürecidir. Bu süreç son birkaç yıl içinde hızla gelişti. Adına bir vakıf kurulmasından, devlet salonlarında, burjuva hükümetinin bakanlarının açış konuşmalarıyla anmaya uzanan bir dizi asimilasyoncu eylem bu süreci somutluyor. Nâzım Hikmet adına düzenlenen komik bir yarışmanın, komik sonuçları ise daha geçenlerde açıklandı. Bu ödülün jürisinde Ahmet Oktay gibi, gerçekçi şiire ve sanata düşman birinin olmasından Nâzım Hikmet vakıfçıları ve "toplumcu" geçinen öbür jüri üyeleri hiçbir kaygı duymuyorlardı. Derken bir Nâzım Hikmet oyununun "devlet yardımı"yla filmleştirileceği gazete haberlerine konu oldu. Nâzım Hikmet, devletin tiyatrolarının repertuarına alındı. Asimilasyoncu Nâzım Hikmet vakıfçıları, "Nâzım Hikmet'e TC nüfus cüzdanı alma" kampanyaları açtılar. Adam Yayınları, bazı şiirlerini tahrif ederek bütün eserlerini "bütün satış hakları saklıdır" kilidiyle pazarlamaya girişti.

Nâzım Hikmet şiirinin estetik açıdan yoksullaştırılması işi ise Memet Fuat ve benzerlerine düştü. Nâzım Hikmet "burjuva" gözle yeniden okundu. İnsanlara Nâzım Hikmet okumada yoksullaştırıcı sınırlar çizildi. Memet Fuat'ın yazısı bunu yapan yazılardan biri. Bir başka yoksullaştırıcı ise Nedim Gürsel. Yine Adam yayınlarının çıkardığı bir kitap, **Nâzım Hikmet ve Geleneksel Türk Yazını,** bu yoksullaştırmada üzerine düşeni yapıyor. Nâzım Hikmet'in en önemli eserlerini verdiği 1922-1936 dönemini şöyle değerlendiriyor Nedim Gürsel: "Nâzım Hikmet'in Fütürist etkilenme dönemi olarak niteleyebileceğimiz 1922-1936 yılları arasında yazdığı şiirlerin çoğu, kalabalık karşısında yüksek sesle okunmak amacıyla yazılmış, söylev ve propaganda yanı ağır basan şiirlerdir. Bunların içinde şiirsel yönden başarılı sayabileceğimiz ilginç örnekler olduğu gibi, salt söyleve dayananları da vardır." (12) Nâzım Hikmet'in en önemli eserlerini verdiği bir dönemi "Fütürist etkilenme" ile kavramlaştırma başlı başına Nâzım Hikmet şiirinin, dünya şiiri ve Türkiye şiiri içindeki yeni ve dönüştürücü niteliklerini gözardı etmektir. Nedim Gürsel, **Jakond İle Si Ya U**'nun, **Benerci Kendini Niçin Öldürdü**'nün, **835 Satır'ın, Sesini Kaybeden Şehir**'in, **Taranta Babu'ya Mektuplar**'ın, **Cevap** şiirlerinin yazıldığı dönemi değerlendirirken, Nâzım Hikmet'i yoksullaştırmada böylesine cüretkardır; "Bunların içinde şiirsel yönden başarılı sayabi-

leceğimiz ilginç örnekler olduğu gibi, salt söyleve dayananları da var." Burjuva eleştirisinin boşluğuna ve kavramlarının anlamsızlığına da iyi bir örnek bu satırlar. "Şiirsel yönden", "propaganda yanı ağır basan", "söyleve dayanan" ve "ilginç" şiirler... Burjuva eleştirisinin meşum kavramı "propaganda"ya Nedim Gürsel'in katkısı "söylev" oluyor... Bir de şu her yere giriveren "ilginç"... Umberto Eco, sanatın bittiği yerde "ilginç" sanat başlar diyor bir yazısında. Peki bunlar, "artzamanlı", "eşzamanlı" konuşanlar kendi Eco'larını da mı okumuyorlar? (13)

Nâzım Hikmet'in, onların deyimiyle "yeniden okunmasının" temel belirleyeni, dünyanın, sosyalizmin çözülüşüyle, yeniden bütünüyle emperyalist kapitalizmin egemenliğine girmesidir. Bu egemenlik, kapitalist kültürün her alandaki egemenliğiyle, şiirde de tanımını bulur. Edebiyat, sanat, yeni dönemin gereklerine göre yeniden tanımlanır. Daha doğrusu, bu, yeni bir tanımlamadan çok, sosyalizmin sistem olarak çözülüşü gibi, sanatsal olarak da çözülmesi sürecinde, sosyalist kültür öğelerinin bu tanım içine yerleştirilmesidir. Kapitalist kültür bütünü içinde eritilmesi için, bu sanatın niteliklerinin silinmesidir. Nâzım Hikmet bu süreci somutlayan tipik bir örnek.

Yoksullaştırma süreci, kesintisiz bir süreçtir. Egemen ve alternatif sanat arasında kıyasıya mücadelenin bir yönüdür. Bugünün gelişmeleri bu süreci hızlandırmış, daha kolay görünür kılmıştır. Raymond Williams, egemen kültürün, sürekli, "doğmakta olan" kültür öğelerini "bütünleştirme" çabasının önemini vurgular. (14) Bu bütünleştirme sürecinde, özellikle edebiyatta yaşanır bu süreç, egemen kültürün tuzaklarından biri, "doğmakta olan"ı, sisteminkine alternatif olanı, "karşıt" görünümlü ama özünde sistemiçi bir öğeye dönüştürmektir. Özünde burjuva bir sanatı sisteme alternatif sanat olarak yutturmaktır. Nedim Gürsel'in, Nâzım Hikmet'i "Fütürist" olarak tanımlaması bu bağlamda yerine oturur. Fütürizm, Sovyetler Birliği hariç, hep sistemiçi, ama sisteme karşıt imajı yaratmış bir sanat hareketidir.

Bakış açısı görüleni belirler. Nâzım Hikmet'i "evrensel insanlık değerleri"nin şairi olarak okumak başka bir Nâzım Hikmet buldurur, Nâzım Hikmet'i sosyalist insani değerlerin şairi olarak okumak başka... Nâzım Hikmet, 1935 yılında Nurullah Ataç'ı savunduğu **Ben Münekkitten Yanayım** yazısında şöyle yazar: "Bence, münekkidin en kötüsü bile müspet iş görür. En kötüsü bile bir temizleyici, bir yol açıcıdır. Kaldı ki iyisi liderdir. Yapıcıdır. Münekkit bir yandan büyük çizgileri çizer, öte yandan dedüksiyonlar çıkarır, yapılan işi şuurlaştırır, bu bakımdan da toplayıcıdır." (15) Nâzım Hikmet'in yazdıkları "genel" anlamda bir eleştirmen için doğrudur. Ama belirli bir toplumdaki belirli bir sınıfın dünya görüşüyle eleştiri yapan eleştirmen, eleştirinin gerçekleşmesi sözkonusu olduğunda eksiktir. Nâzım Hikmet eleştirmeni "iyi", "kötü" diye sınıflandırırken soyuttur. Kendi yönetimine aykırı düşünür. Eleştirmenin işlevini ise son derece aydınlatıcı bir biçimde çizer. Eleştirmen yapılanı anlamlandırır, bilince çıkarır. Genelleştirir. Kavramlaştırır. Temizler, eksiklerden, yanlışlardan arındırır, özün ortaya çıkmasını sağlar. Zenginleştirir. Eleştiri, sanat yapıtını bütün bunları yaparak zenginleştirir. Nâzım Hikmet'in yukardaki düşüncesinin "iyi-kötü" soyut karşıtlığıyla "münekkidin en kötüsü bile müspet iş görür" yanlış sonucuna götürdüğünü yazmak, bir zenginleştirme çabasıdır. Çünkü kötü eleştirmenler değil, egemen sınıfın ideolojisiyle eleştiri yapanlar, belki "müspet" bir iş yaparlar ama bu "müspet" iş, egemen sınıfın hizmetindedir. Memet Fuat'ın, Nedim Gürsel'in eleştirileri gibi. Nâzım Hikmet'i egemen sınıfın görmek istediği biçimde çizerler. Böyle bir Nâzım Hikmet göstermeye çalışırlar.

Böylelikle "yoksullaştırmaya" karşı "zenginleştirme" süreci çıkar. Zenginleştirme, Nâzım Hikmet'in "genel anlamda" eleştirmen için söylediklerini uygulamaktır. Sanat yapıtını diyalektik maddeci yöntemle irdelemek, çıkarımlar yapmak, ileriye giden yolda onu anlamlandırmaktır. Yoksullaştıranlar, Memet Fuat ve Nedim Gürsel'in Nâzım Hikmet'e yaptığı gibi, tersini yaparlar. Seçmeci bir yöntemle, çizgileri belirsizleştirici ve geriye götürücü, yolun önünde engeller çıkarıcı bir iş yaparlar. Nâzım Hikmet, Memet Fuat'a yazdığı mektuplarda zenginleştirici ışığını birçok sanatçıya tutar. Tevfik Fikret'i, Zola'yı, Mayakovski'yi ve onlarca sanatçıyı ileriye götüren yolda irdeler, çıkarımlar yapar, anlamlandırır, aydınlatır. Don Kişot çözümlemesi, Don Kişot'u "gelecek devrin karekterini" de içeren yanlar görerek, zenginleştirir. Şimdi bir zenginleştiricinin, Nâzım Hikmet'in, bir yoksullaştırıcının arada "ilginç" şiirler de bulduğu "propagandacı" dönemi için yazdıklarını okuyalım: "Nâzım Hikmet'i gerçek bir şair-düşünür yapan şiirler 1925-1938 arasında yazdığı şiirlerdir." (16) Afşar Timuçin, yoksullaştıran için Nâzım Hikmet'in "arada ilginç şiirler de yazdığı" bir dönemi, en önemli dönem olarak niteliyor. Yoksullaştırıcı, Nâzım Hikmet'i hapishaneden ve **Türk Köylüsü** şiirinden başlatmak istiyor. Zenginleştirici ise, bu şiirin Nâzım Hikmet'in en kötü şiirlerinden biri olduğunu söylüyor. Yoksullaştırıcılar Nâzım Hikmet'i Yunus'a bağlamaya çalışıyorlar. Bence tam tersine ayrılmalıdır.

Yoksullaştırma, asimilasyon, çarpıtma burjuva estetikçilerinin temel işlevi. Egemen ideolojinin şaşırtıcı, görmezleştirici karanlığının ortaya çıktığı süreç bu. Evrensel bir süreç. Resimde Nicos Hadjinicolaou, devrimine

AN

Biraz uzaktı sabah
Sözün yarısı gibiydi
Erken kalktık ve denizdi
Uykulu bir balığın gözleri olabilseydik
Yakalardık ışığı gecenin çıkışında
Gün birak eksik doğardı
Biz biraz fazla

Kaçıncı kiracısıyız güneşin?

Güngör TEKÇE

ihanet eden burjuvazinin zavallılaşmasını gözler önüne seriyor. Burjuva resim borsası simsarları, Devrim'in rüzgarlarına kapılarak bir resim yapan Davit'i nasıl yoksullaştırıyor? "Marat'nın siyasal kimliğinin, hâlâ, 'ciddi' sanat tarihçilerinin Davit tarafından Marat konusunda yapılmış bir tabloyu bile yargılamalarını engelleyecek kadar büyük nefret uyandırdığını görmek insana hayret veriyor. (...) Burjuvazinin (...) kendi devrimini nasıl kapı önüne bırakıverdiği akıl almaz bir şeydir ve burjuvazinin lütuflarına mazhar olan aydın kişilerin kalktıp 'nesnel olmak'tan söz etmelerini de, marksistleri haksız yere ve ikiyüzlüce bilim ve kültürü siyasete alet etmekle suçlamalarını da insanın havsalası almaz!" (17) Şaşkınlığını böyle yazıyor Hadjinicolaou. Kitabında bunun nasıl böyle olabildiğini inceliyor. Sanat tarihine getirdiği bakış açısıyla zenginleştiriyor sanat tarihini.

Burjuvazi yalnızca kendi devrimine ihanet etmedi. Bütün devrimlere ihanet etti ve düşman oldu. Burjuva devrimcisi Condercet eserine Büyük Devrim'i ileriye götürebilmek için eski devrimleri incelemek gerekliliğiyle başladı. İktidarını kuran burjuvazi ise, ebedi olabilmek için, toplumsal artı değere elkoyabilmek için devrim düşmanı oldu. Burjuvazi bir yoksullaştırıcıdır. Her alanda. Emeğine elkoyduğu işçiyi maddi gereksinimlerinden yoksun bırakır. İnsani bütün değerleri metalaştırarak, sürüleştirdiği insanın içdünyasını yoksullaştırır... İnsanı anlaşılmazcı, insandışı sanata mahkum ederek yoksullaştırır... Bu çemberi kıran sanatçıları asimile ederek yoksullaştırmayı sürdürür. Zenginleşmenin burjuva anlamı çirkindir... Sömürüye dayanır. Bir yeni dil içinde bunun tersine çevrilmesi gerekiyor. Burada bunu yapmaya çalışıyorum. Nâzım Hikmet, şiirinde "mal-mülk" kavramları için yapıyor bunu. Şiirini, "balını", bütün malı-mülkü yazarak.

Nâzım Hikmet'in anlamakta tizlendiği bilinir. Üstelik o, en yakın bildiklerinin bile en küçük yoksullaştırma girişimini eleştirmiştir. **Maksim Gorki'ye Açık Mektup** şöyle biter:

(...)
Biliriz
Lenin'i
sevdiğini
biliriz!
Biliriz bunu ihtiyar usta!
Bak bu hususta
hemfikiriz!
Fakat sevmek
anlamak
demek
değil!
Şuurun
çok uzun
bir köprüsü var
duymakla anlamanın arasında.
Sen de sevdin onu,
onu duydun,
fakat anlamadın!
Öldü.
ağladın fakat
bizim gibi ağlamadın!
Onu sen anlamadın!
Anlamadın!
Anlamadın!..
Lenin'i anlamak demek
İnkılâbı Lenin gibi anlamak demektir!..
Sen inkılâbı anlamadın!..
Bırak!
Maksim Gorki bırak!
Onu anlıyarak
sevenler anlatsın!..
Bırak!
Onu bizden dinlesin
Kapri balıkçıları!..

DEVRİMİN DİL ARAYIŞI

Lenin'i anlamak aynı zamanda yeni bir dille düşünebilmektir. Lenin, Şubat Devrimi'nin gel-gitleri içinde, dünyanın en heyacan verici, en cüretkar, yolaçıcı yazılarından birinde, **Nisan Tezleri**'nde sorar: "Bilimsel bakımdan doğru olmak ve proletaryanın siyasal bilincini aydınlatmak için partimizin adı ne olmalı?" Gerçekliği kavramada dilin, kavramlaştırmanın önemini anlamayanlar için ne kadar gereksiz bir soru. Rusya altüst olurken, devrimci bir partinin önderi, ateşler içinde partisinin adını değiştirmekle uğraşıyor. **Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi**'nin adını değiştirmekle ne olur? Lenin bu konuya bir bölüm ayırmıştır. "Şimdi son soruna, partimizin adı sorununa geliyorum. Marx ve Engels'in yapmış oldukları gibi, kendimizi Komünist Partisi olarak adlandırmalıyız." (18) Lenin, bunun gereklerini açıklamaya girişiyor: "'Sosyaldemokrasi' adlandırması, Marx'ın birçok kez, özellikle 1875'te **Gotha Programı'nın Eleştirisi**'nde göstermiş olduğu ve Engels'in de 1894'te daha popüler bir açıklamasında yinelemiş bulunduğu gibi **bilimsel bakımdan** doğru değildir. İnsanlık, kapitalizmden, doğrudan doğruya ancak sosyalizme, yani üretim araçlarının ortaklaşa mülkiyeti ile ürünlerin herkesin emeğine göre bölüşümüne geçebilir. Bizim Partimiz daha uzağı görüyor: Sosyalizm, kaçınılmaz olarak, yavaş yavaş, bayrağı üzerinde: 'Herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinmelerine göre' yazan komünizme dönüşecektir."(19) Burada "sosyaldemokrat" kavramı artık bir gerçekliği anlatmaya yetmiyor. Peki ama, Lenin, daha önce Marx ve Engels'in bu konuda yazdıklarını bilmiyor muydu? Biliyordu elbette. Ama devrim, hem yeni bir gerçeklik yaratmış, eski kavramın yetersizliğini iyice su yüzüne çıkarmıştır hem de ileriye gitmenin koşullarından biri haline gelmiştir yeni kavram. Devrim, Lenin'in bu konudaki düşüncesini hayata geçirmeye zorlamıştır. "Adımızın ikinci bölümü de (sosyal-**demokrat**), bilimsel bakımdan doğru değildir. Demokrasi, **devlet** biçimlerinden biridir. Oysa, biz marksistler, biz **her türlü** devlete karşıyız." (20) Bu satırları okuyan asimilasyoncu irkilecek. "Hiçbiri gerçekleşmedi bu düşüncelerin, diyecek, ama hâlâ "çağdışı" savunucuları var".

Memet Fuat sözgelimi, buradaki "demokrasi" kavramıyla, kafasındaki "demokrasi" kavramını nasıl bağdaştıracak. "Özgürlükleri bir hak olarak belirleyen" Memet Fuat "demokrasi"si ile Lenin'in burada çizdiği demokrasi nasıl aynı olabilir: "Demokrasi terimi, komünist partiye uygulandığı zaman, yalnızca bilimsel açıdan doğru olmamakla kalmaz. Bugün, 1917 martından sonra, bu terim, devrimci halkın gözlerine takılmış, onu yeniyi özgürce, çekinmeden ve kendi öz girişkenliği ile yapmaktan, yani 'devlet' içinde **tek iktidar** olarak, **her türlü** devletin 'solmasının' habercileri olarak işçi, köylü ve başkaların vekilleri sovyetlerini örgütlemekten **engelleyen** bir **gözbağı demektir**." (21)

Nisan Tezleri, bir de Devrim'in dili zorlaması olarak okunmalıdır. Lenin yeni durumu açımlamakta dili zorluyor. Devrim aynı zamanda dili de yeniliyor. Bir tabulu yazıda savunulanların tersini gösteriyor Lenin'in yazdıkları.

İnsancıl'ın uzun bir süredir gündeme getirdiği, tartıştığı yeni dil arayışı gereğince anlaşılamadı. Egemen sınıfın sanatçıları ve estetikçileri, sözgelimi yapısalcı dil kuramını kabul et-

mekte tereddüt göstermiyorlar. Ancak bizim yeni dilimiz, yapısalcıların yaptığı gibi dili tarihten ve toplumdan kopartmadığı için anlamamakta direniyorlar. Bizim dil arayışımızda, dilin bu niteliğini görmek belirleyicidir.

Memet Fuat, Nâzım Hikmet yoksullaştırıcısı, **Adam Sanat**'ın Şubat 1993 sayısındaki tabulu yazısında şöyle yazıyor: "Sözcüklerin anlamları, ya da dilin kuralları elbette değişmemiştir. Böyle bir şey düşünülemez bile." "Dili bozarak, kavramlarla oynayarak, yeni bir yaşam anlayışına gitmek olanaksızdır." Yazının "tabulu" oluşuna geleceğim, önce Memet Fuat'ın dil sorununu çarpıtması üzerinde durmak istiyorum. Egemen dil kavramı, dilin burjuva bakış açısıyla düzenlenmesini anlatıyor. Memet Fuat'ın "komünizm" kavramını "ortaklama" biçiminde çevirmesi, burjuva bakış açısıyla düzenlenmiş kavrama bir örnek. Bunun üzerinde durmuştum. Lenin'in partisinin adını "sosyal-demokrat"tan "komünist"e çevirmesi, dilin proletarya açısından düzenlenmesine bir örnek. Proletarya kapitalist sistemi yıkmak istiyor. Burada Lenin, "demokrat" kavramının, bu yıkma özlemini, devrimin gerçekliğini karşılamadığı noktasından hareket ediyor. Bu öylesine belirleyici ki, yukarda aktardığım bölümde altını çizmiş Lenin: "engelleyici", "gözbağlayıcı" eski kavramla düşünmek.

Memet Fuat yoksullaştırmaya dilde de devam ediyor. Komünizmi bir burjuva kavramı "ortaklama"ya indirerek. "Ortaklama" neden burjuva kavramı? Burjuva ilişkilerin bugün ürettiği bir gerçekliği temel aldığı için. Bugün çevremizde ortaklıklar görmüyor muyuz? Tekeller binlere varan insanların ortaklığı haline geldi. Ortaklama, bu ilişkiyi komünizm kavramına yamıyor.

Memet Fuat, tabulu yazısında şöyle başlıyor: "İçinde yaşadığımız çarpık düzenin yozlaşmış değer yargıları arasında, inandığı doğruları çevresindekilere nasıl anlatacağını bilemeyen aydınların, 'Kavramları iğdiş edilmiş, yerleşik egemen dille olanaksız bu... Yeni bir dil... Yeni bir dil' diye... diye sızlandıkları oluyor." (22) "Sızlanıyor" diyerek hafifsemeye çalışıyor Memet Fuat, ama asıl kendini hafifsediğinden habersiz. "Çarpık" ve "yozlaşmış düzen" kavramları tam da egemen dille üretilmiş kavramlar da ondan. Eğer kapitalist düzenin bugün yarattığı gerçekliği "çarpık"lıkla veya "yozlaşmış"lıkla açıklarsanız, kapitalist düzeni yeniden üretiyorsunuz demektir. Bu düzenle ilgili bütün eleştirileriniz boşlukta kalır. İşte o zaman "sızlanma" ortaya çıkar. Evet, bay Memet Fuat, sizin yaptığınız sızlanma tam da. Çünkü siz çirkin gerçekliği, bu gerçekliğin yaratıcısı kapitalist sisteme değil, güzel, düzgün kapitalist sistemin "yozlaşmış" olmasına bağlıyorsunuz. Gerçekliği başaşağı algılıyorsunuz böylelikle. Bütün eleştirileriniz de, kökten olmadığı, sorunun kaynağına inmediği için "sızlanmadan" öteye gidemiyor. Üstelik bütün bunlar "yeni dil arayışı sürecinde" yazıldı. Tartışıldı. Siz, bunlardan bihaber, bir ucundan yakalıyor ve hemen, bu ülkedeki temel işlevinize girişiyorsunuz: yoksullaştırmaya... Elbette burjuva dille düşünüp yazacak ve yoksullaştıracaksınız, burjuva düzeninin bir tekelinde yöneticilik yapan birinden başka ne beklenir ki?

Lenin, yeni gerçeklik karşısında yanlışlanan partisinin adını değiştirme gerekliliğini açımlamayı sürdürür: "Dünyadaki nesnel durum öyledir ki, partimizin eski adı yığınların aldatılmasını **kolaylaştırır**, ileriye doğru hareketi **engeller**." (21) "Kirli gömleği atmanın zamanıdır, temiz çamaşır giymenin zamadır." (23) diye bitirir Lenin. Devrim yeni bir toplum, yeni bir bilgi anlayışı, yeni bir insan anlayışı ve yeni bir dil demektir.

Dil ile gerçeklik ilişkisinin önemini kavramada fiziğin 20. yüzyıldaki gelişimi yardımcı olabilir. Kuantum Teorisiyle ortaya çıkan temel güçlük bilimin gözlem kavramını değiştirdi. Atomu incelemek için yapılan deneylerde, gözlem aracı, ölçülecek gerçekliği değiştiriyordu. Böylelikle gözleyen-gözlenen ilişkisinde, gözlem aracının da etkin bir rolü olduğu ortaya çıktı.(24) Max Planck, bu durum karşısında şunları yazıyor: "Ne olursa olsun her bilimsel araştırmanın temel varsayımı olan 'evrendeki her olay insandan ve onun ölçü aletlerinden bağımsız cerayan etmektedir' ilkesinde direnmeliyim. Olaylardan bilgi edinmek için her ne kadar daima ölçme eylemine bağlı kalmak zorunda isek ve ölçümlerimiz yüzünden ölçülecek olayın sürecinde az çok büyük aksamalar meydana geliyorsa bu demek değildir ki bu aksatımların nedenleri ilerde saptanamayacak veya dikkate alınmayacak."(25) Planck, bu aksama karşısında, bilime duyduğu güvenle, direniyor. Kuantum Teorisi, fizikte başlıbaşına yeni bir dildir. Fizik, Kuantumla kavradığı gerçekliği açımlayabilecek yeni bir dili gereksinir. Planck aynı yerde bunun üzerinde de duruyor. "Heisenberg kesinsizlik yasasına göre, belli bir hıza sahip bir elektronun konumu (yeri) tamamiyle belirsizdir. (...) Ancak... bu kesinsizlik yasası da determinizmin eksiksiz bir teorisini oluşturmaya tek başına yetmiyor. Bu yasa bir eşitsizlik ilişkisiyle ifade edildiği üzere, belli içerikte başka bir ilkenin kabülü için gerekli çerçeveyi hazırlıyor bir bakıma. Peki nedir bu yeni ilke? Onu bugün hiç kimse bilmiyor. O ilkeyi formüle etmek için her halde soyut birtakım yeni kavramların, klasik teoriye hepten yabancı kavramların getirilmesi zorunlu."(26) Planck'ın yazdıkları nesnel gerçekliği kavrama sürecinde, anlama sürecinde dilin yaktığı ışığın önemini gösteriyor.

Aynı sorun Heisenberg'de de var. **Parça ve Bütün**'de Niels Bohr'un sözlerini aktarıyor: "Doğa bilimi fenomenleri gözlemlemek ve kontrol edebilmeleri için sonuçları başkalarına bildirmekten ibarettir. Nesnel olarak gerçekleşenin ne olduğu veya tekrar tekrar düzenli bir biçimde gerçekleştiği konusunda birleşilirse anlama için bir nedene sahip olunur. Bütün bu gözlem yapma ve bildirme süreci gerçekte klasik fiziğin kavramlarıyla gerçekleşir." Bohr, klasik fiziğin dilinin yetmeyeceğini vurguluyor: "Kısacası klasik fiziğe göre güvenilir bir ölçüm için gerekli olan tüm koşulların yerine getirilmiş olduğundan emin olmak zorundayız. Bu bilimimizin; yaptığımız ölçme hakkında kendimizi büyük ölçüde günlük yaşamın deneyleri hakkında konuştuğumuz dille aynı yapıda olan bir dilde ifade ettiğimiz varsayımına aittir. Biz bu dilin, yolumuzu bulabilmemiz ve anlaşabilmemiz için kusursuz bir araç olmadığını öğrendik. Ama bu araç aynı zamanda bilimimizin dayandığı bir varsayımdır." (27) Bozuk çeviriye karşın, Bohr'un söyledikleri, Kuantum fiziğinde klasik fiziğin dilinin, "gözlem yöntemi" de bu dilin içinde, yetmediğini gösteriyor.

Kuantum Teorisinin dil sorununda somutlayıcı bir alan olması iki düzlem-

de gerçekleşiyor. Birincisi, özgül bir alan olarak, yeni dil yaratan bir billm. Fiziğin geçmiş dilinden kurtulmanın çelişkilerini içeriyor. Yeni kavramlar yaratıyor.

İkincisi ve daha önemlisi, dil-gerçeklik ilişkisinde modellik edebilecek bir ilişkiyi açığa çıkarıyor. Gözlemde, gözlem aracının, gözleyenin gerçeklik ile ilişkisini etkilemesi gibi, dilin, insanın dil aracılığıyla gerçeklikle bir ilişki kurması sürecinde bu ilişkiyi etkilemesi sözkonusu. Dil de, atom fiziğindeki gözlem aracı türünden, yalıtlanmış bir aracı değil, gösterdiği gerçekliği bozarak yansıtıyor. Fizikte, gözlem aracının fiziksel yapısı belirliyor bu etkinliği. Dil de ise sorun daha karmaşıktır. Dil, tarihi ve toplumsaldır çünkü. İnsanın gerçeklikle kurduğu ilişkide, dilin saf, nötr bir araç olmayışı, dilin yeni bir kavrayışını zorluyor. Dil bir araç değil, insanın gerçeklikle ilişkisinde bir süreçtir. Bu süreçte, toplumsal ilişkiler, bu ilişkilerin yarattığı ideolojiler dili etkiliyor, dolayısıyla, gerçeklik insan ilişkisinde dil süreci de etkileniyor bundan.. Yeni dil, bu sürecte, Planck'ın da belirttiği gibi, dilin gerçekliği bozuk kavrayıcı etkinliğini mümkün olduğunca azaltma mücadelesinden doğar. Çünkü, Bohr, bilime ilişkin söylüyor, nasıl "bilim fenomenleri gözlemek ve kontrol altına almak" işleviyle yüklüyse, dil de, insani her alandaki yeriyle bu işlevle yüklü. Lenin, dilin bu işlevini kavradığı için, devrimin ateşleri içinde partisinin adını yenilemekle uğraşıyor. Devrimde, dilin değiştirmek için sunduğu kavratıcı işlev en yüksek düzeye erişiyor çünkü.

Toplumsal fenomenleri dönüştürmek için dilin rolü bu nedenle çok önemli, Memet Fuat'ın tabulu yazısındaki dil de bunu bir kez daha gösteriyor.

Tabu'ya geliyorum. Tabu da dille ilişkilidir. İlkel insanın yasaklamalar düzeninde "tabu" dokunulmazlıkları gösteriyor. Tabulu nesne ya da kişilere dokunulması, adlarının anılması yasak. Yasak korkudan kaynaklanıyor. İlkel insan bu yasakları çiğnediğinde felaketlerle karşılaşacağından korkuyor. Memet Fuat, **Adam Sanat'ın** Şubat sayısında tabuyu günümüze getirmiş. İlkel insanın, adlandırma korkusunu yazısında uygulamış. Adını vermediği insanları eleştiriyor. Adlandırmaktan korkuyor. Eski dili savunmak, duygusal düzeyde tanımlanırsa "adlandırmaktan korkmaktır" Memet Fuat bunu sergiliyor ve hayali rakiplerle polemiğe giriyor. "Yeni dil diye sızlanan" bu hayali rakipler **İnsancıl** dergisi yazarları, özellikle bir yazısında Memut Fuat'ın geçersizliğini gösteren Necmettin Borteçin mi?

İlerleme tabuların ve tabulu bilincin yıkılmasıyla gerçekleşiyor. "Piyasa" ve bütün "tekel" tabularının yıkılmasıyla ilerleme, devrimlerine yeniden kavuşacak.

Tabulu bilinçler, Nâzım Hikmet'in eserini yoksullaştıranlar, onun balına üşüşen tekelci kapitalizmin ideologlarını ise, Nâzım Hikmet yıllar önce ne güzel yazmış. Bence bu şiir, o günlerden çok, bugünün "kadrolar"ını anlatıyor. Bugünün tekelci haşaratlarını bu şiirden daha iyi ne dillendirebilir...

(...)
Onlar istiyorlar ki
kara toprağın kalbi durana kadar
bir pazarda kelepir bir mal gibi satalım
kafamızın ışığını, gücünü kolumuzun..
Kadınlanmızı karşılarında oynatalım.
Ve dumanlanmağa başlayınca
gözümüzün bakışı,
yavaşlayınca
damarlarımızda kanın akışı
karaya vurmuş balıklar gibi
köprü altlarında yatalım..

KARDEŞLER!
Onlara elleriniz dokunmuşsa eğer
yedi tas su dökün ellerinize.
Yırtarak bayramlık gömleğimi ben
peşkir yapanm size...

Biz,
aynı yastıkta yatar gibi
toprağa başlarını yanyana koyanlar,

Biz,
yüzümüzün derisi koyu açık yanmış diye,
saçlarımız ayrı ayrı boyanmış diye
barsaklarımızı birbirimizin avucuna dökerek
birbirimizin gırtlağını dişimizle sökerek
gebereceğiz...

Ve kadrolar
parlatarak
kara gömleklerinin beyaz kordonlarını
gömecekler kadife koltuklara
golf pantolanlarını...

KARDEŞLER!
Onların adına benziyorsa adınız eğer
adınızı değiştirin.

Vebanın girdiği kapıdan girin
onların evine atmayın ayak...

Onlar istiyorlar ki
çift ağızlı baltalarıyla
yuvarlansın kafalarımız önüne yarın
o kara gömlekleri beyaz kordonlu
golf pantolonlu
kadrolann....

KAYNAKLAR

1 Condercet, **İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerinde Tarihi Bir Tablo Taslağı** Çev. Oğuz Peltek, s. 15, MEB Yayınları
2. Server Tanilli, **Fransız Devrimi'nden Portreler**, s. 180, Say Yay.
3. Condercet, age, s. 104
4. Marx-Engels **Seçme Eserler Cilt 1**, s. 91, Çev: Sevim Belli, Sol Yay. 1976
5. Marx-Engels, age, s. 92
6. Memet Fuat, **Çağdaşımız Makyevel**, s. 266-7, Adam Yay. 1992
7. Memet Fuat, age, s. 267-8
8. Nâzım Hikmet, **Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar**, s. 45, De Yay. 1968
9. Umberto Eco, **Açık Yapıt**, s. 244, Çev: Yakup Şahan, Kabalcı Yay. 1992
10. Nâzım Hikmet, **Sanat ve Edebiyat Üstüne**, s. 42, Haz: Aziz Çalışlar, Bilim ve Sanat Yay
11. İsmail Habip Sevük, Akt: Memet Fuat, age, s. 263-4
12. Nedim Gürsel, **Nâzım Hikmet ve Geleneksel Türk Yazını,** s. 37, Adam Yay. 1992
13. Umberto Eco, **Günlük Yaşamdan Sanata**, Adam Yay. 1992
14. Raymond Williams, **Marksizm ve Edebiyat**, Adam Yay
15. Nâzım Hikmet, **Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil,** s. 94, Adam Yay. 1991
16. Afşar Timuçin, **Nâzım Hikmet'in Şiiri,** s. 40, Alaz Yay. 1979
17 Nicos Hadjinicolaou, **Sanat Tarihi ve Sınıf Mücadeleleri,** Kaynak Yay. s. 154-5
18. Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi,** s. 70, Sol Yay.
19. Lenin, age, s. 71
20. Lenin, age, s. 71
21 Lenin, age, s. 74
22. Memet Fuat, **Adam Sanat,** Şubat 1993
23. Lenin, age, s. 75
24. Yalçın Küçük, **Estetik Hesaplaşma,** Tekin Yay. 1987
25. Max Planck, **Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş,** s. 100, Çev: Yılmaz Öner, Alan Yay. 1987
26. Planck, age, s. 99-100
27 Werner Heisenberg, **Parça ve Bütün,** s. 153, Çev: Ayşe Atalay, Düzlem Yay. 1990

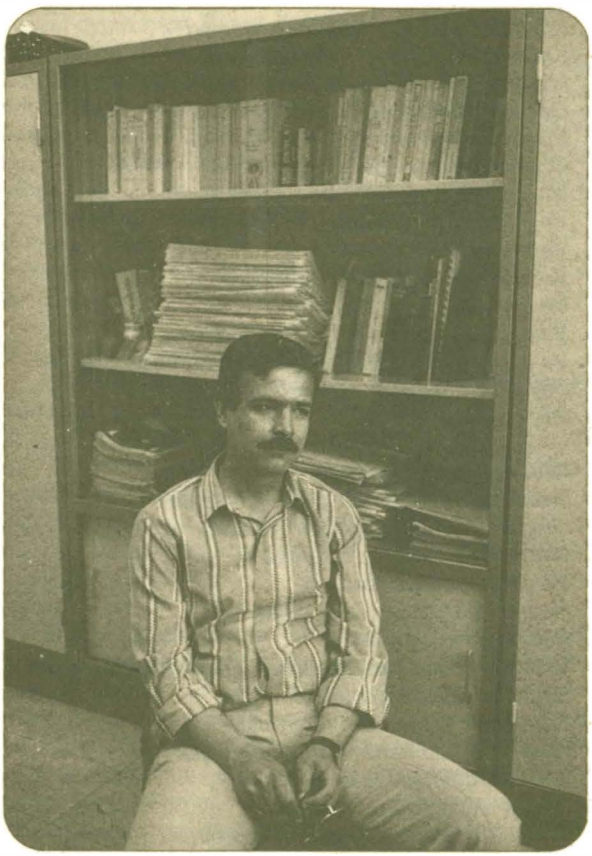

NECDET NEYDİM

1955'te Ödemişte doğdum. İlk, Orta ve Liseyi Ödemiş'te bitirdim. İ.Ü. Yabancı Diller Yüksek Okulu'ndan 1979'da mezun olduktan sonra Tatbiki Güzel Sanatlar Y.Okulu, Marmara Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulun'da öğretim görevlisi olarak çalıştım. Halen İ.Ü. Yabancı Diller Bölümünde okutman olarak görevliyim. Ayrıca Çeviri Kuramları ve Uygulamalar dalında master yapmaktayım. Çocuk kitapları çevirisi ve Şiir çevirisi ile uğraşmaktayım. Şiir çevirilerim Metis Çeviri ve İnsancıl dergilerinde yayınlandı.

ŞİİR ÇEVİRİSİ ÜZERİNE

Necdet NEYDİM

Değerli konuklar,

Burada dünyanın en zor ama en zevkli işi olan şiir ve çevirisi hakkında konuşacağız. Sanırım herkes hayatının ilk gençlik yıllarında şiir yazmayı denemiştir. Böylece ucundan bulaştığımz bu işte hepimizin söyleyecek bir şeyi vardır. Ama bütün bu söylenenler tarihin damıtma aygıtından geçtikten sonra bir anlam kazanır.

İnsanlık, sözlü anlatım döneminde tarihini en kalıcı anlatım yöntemi olan şiirle aktarmıştır, sonraki kuşaklara. Yazılı anlatıma geçildiğinde de şiir anlam yoğun aktarım aracı olmuştur. Toplumlar kendilerini en yoğun şekliyle şiirde bulmuşlar, şiirle kendilerini yansıtmışlardır. Felsefeler şiirde yoğunlaştırmışlardır en geniş anlatımlarını. Şiir üretememiş bir düşünsel akım var olamamıştır hiçbir zaman.

Şiir, aklın imbiğinden geçmiş, duygu yüklü, zaman örgüsünü iyi kurmuş, sessel ritmi olan, bir çağrı ve bir felsefe içeren sözcükler dizgesidir. Böyle bir yapıyı kuramamış bir çeviri de şiir olduğunu iddia edemez kanımca.

Şiir çevirisinde bir yorum söz konusudur. Bir şiir hiçbir zaman bire bir anlatımla başka bir dile aktarılamaz. Çeviride yorum vardır. Önemli olan bu yorumun kaynak metne mümkün olduğunca yaklaşması ve hedef kitle ile iletişiminin sağlam bir şekilde kurulmasıdır. Hedef kitleye ulaşamamış, ona seslenememiş, ya da onu kaynak metinden uzaklaştırmış olan bir çeviri, çeviri olamaz, yüklendiği işlevi yerine getiremez. Burada bu dengenin kurulması çok önemlidir.

Çeviride yorum kendi içinde bölümlere ayrılır. Metin düzeyinde yorum, zaman yorumu ve sözcük yorumu. Sözcük yorumu metin bağlamından koparılarak yapılamaz.

Şiir çevirisinde biçim, biçem ve zaman kaygısı güderek yaptığım bir çeviri örneğiyle, çeviriye bakış açımı ve bende bir şiir çeviri sürecinin nasıl oluştuğunu sunmak istiyorum sizlere. Bir Brecht çevirisi bu.

BELEŞ ADINDA BİR BALIK

Bir zamanlar Beleş adında bir balık yaşarmış
Onun ak bir kıçı varmış
Çalışmak için yokmuş elleri
Yokmuş görmeye yüzünde gözleri
Kafası bomboşmuş yokmuş beyni
Hiçbir şey için olmamış fikri
Geçmişi bilmezmiş
Ülkeler görmemiş
O yalnızca balık Beleşmiş
İşte yalnızca ak kıçı varmış
Ve insanlar ev yaparken
Ve insanlar odun keserken
Ve insan koca bir dağı delerken
Ve insanlar çorba pişirirken
Balık Beleş aptal atal bakarmış onlara
Ve sorduklarında: Hey ne yapıyorsun burada?
Şöyle dermiş: Balık Beleş benim adım
İşte bu da ak mabadım

Akşam eve girdiklerinde
Dalarmış ardından balık Beleş içeriye
Oturunca insanlar sobanın yanına
Damlarmış balık Beleş oraya
Ve çorba gelince masaya
Hemen otururmuş balık Beleş
Kocaman kaşığıyla
Ve bağırırmış: Hadi başlayın çabuk yemeye
Sonra ak kıçımı göstereyim size
Gülmüşler yemek de yedirmişler
Ama bu arada tembelliğni unutmuşlar
Bir kıtlık gelmeseymiş
Hafifin aksine ağır olmasaymış
O zaman beslenmek için herkes birşey getirmek
Zorundaymış
Biri bir parça peynir getirmiş, diğeri sucuk
Üçüncü ekmek katmış
Yalnızca balık Beleş kaşıktan başka birşey
koymamış sofraya
Farketmiş diğerleri bunu, az önce üç kişiydiler ya
O zaman sormuşlar balık Beleş'e: Hey sen
Bize ne veriyorsun kendinden?
Ve balık Beleş seslenmiş şöyle
Ak kıçımı belki de
İşte o zaman ilk kez acımaz olmuş insanlar
Başlamışlar bağırmaya

Atmışlar onu dışarıya
Basmışlar köteği
O ak kıçına

Bertolt Brecht
Çev: Necdet Neydim

FİSCH FASCH'A KARŞILIK NEDEN BALIK BELEŞ DEDİM?

Fisch Türkçede balık olarak karşılanıyor. Bu tamam Peki«Fasch» nedir?

Doğrudan ya da dolaylı bir anlam bulmak mümkün olmadı karıştırdığım sözlüklerde. Brecht gibi her sözcüğü seçerek ve bir işlev yükleyerek koyan bir ozanda «Fasch'ın» bir anlamı olmalıydı. «Fasch» Faşizmin kısaltılmışı olabilirdi. Belki de oydu. Ancak şiirsel bir anlatımda «Fisch Fasch'ın» yaptığı çağrışım, sessel uyum balık Faşist dendiğinde yaratılmış olmuyordu kanımca. Şiirde üretmeden tüketen, asalak, toplum ve tarih bilincinden yoksun biri tarihsel süreç göz önüne alınarak betimleniyor. Brecht'e göre faşizm nasıl bir asalaklar, üretmeden tüketenler, başka bir deyişle «Beleşciler» düzeniyse, öyleyse «Fisch Fasch» «Balık Beleş» olabilirdi. F-F ses uyumu B-B ile sağlanmış ve eğer becerilebildiyse Bercht'in çağrıştırmak istediğine «Balık Beleş» ile ulaşılmıştır.

BELEŞ ADINDA BİR BALIKTA ZAMAN

Kaynak metin Praeteritum zamanda yazılmıştır. Türkçede bu zamanı yordu (şimdiki zamanın hikayesi) di, dı (di'li geçmiş zaman)mış, miş (miş'li geçmiş zamanda) karşılamak olası. Ancak çeviride bu karşılıklardan mutlaka birisi kullanılacak diye kesin bir yargıya varmak şiiri baştan ölüme mahkum etmek gibi geliyor bana. Zaman ya da zamanlar ancak şiirin içine girince, şiirin zaman örgüsü yakalanınca, şiirin dili yakalanınca saptanabilir.

Bu şiir, şimdiki zamanı hikayesinde ya da di'li geçmiş zamanda çevrilebilirdi. Ancak amaç bir şiir tadı yakalamaksa, çeviride de şiirin keyfini yaşamaksa, bu metnin miş'li geçmiş zamanda çevrilmesi daha uygun olurdu. Uygun olurdu diyorum, çünkü şiiri çevirmeden önce benim de saptanmış bir zamanım yoktu. Ham çeviriyi yaptıktan sonra şiirin dilini yakalamak için yapılmış bir yığın deneyden sonra ulaşılmış bir sonuçtur benim çeviride yaptığım.

Çeviri genel olarak miş'li geçmiş zamanda çevrilmiştir. Eğer di'li geçmiş zamanda çevirmiş olsaydım o zaman şiiri basit bir öyküye indirgemiş olurdum. Oysa şiir, tarihin derinliğinden süzülerek gelen Brecht'in imbiğinden geçip bize ulaşan bir masaldı, anlayana.

ÇEVİRİ METNİ KAYNAK METİNLE KARŞILAŞTIRMA

Ein Fischt mit Namen Fasch
Beleş adında bir balık

Es war einmal ein Fisch mit Namen Fasch
Bir zamanlar beleş adında bir balık yaşarmış
Der hatte einen wei Ben Asch
Onun ak bir kıçı varmış

Fisch ve Fasch sözcüklerine yukarda değinmiştim. Brecht birinci dizede "Es war einmal" diyor. Bir zamanlar vardı ya da varmış. Ben bunu kendi dizemde "Bir zamanlar... yaşarmış" diye karşıladım. İkinci dizede ise beni oldukça uğraştıran karar vermekte zorlayan sözcükler vardı. "weiss" ve "Asch" Weiss Türkçede öyle çeşitli şekillerde karşılanırdı ki karar vermek oldukça zordu. "Asch"ın ne olduğuna karar vermekte de oldukça zorlandım. Açıkça söylemem gerekirse başlangıçta bu anlamı konduramadım bu sözcüğe. Karar verince de nasıl kullanabileceğimi düşündüm. "popo" diyebilirdim "kıç" diyebilirdim başka şekilde de karşılayabilirdim. "beyaz popo" "beyaz kıç" "ak popo" yada "ak kıç" ya da benzeri bir sürü seçenek.

Burada fazla kalmak istemiyorum. Çünkü, "Geç artık" dediğinizi duyar gibiyim.

Er hatte keine Haende zum Arbeiten nicht
Çalışmak için yokmuş elleri

Und er hatte kaine Augen zum Sehen im Gesicht
Yokmuş görmeye yüzünde gözleri

Bu iki dizede benim için önemli olan nokta "zum Arbeiten" ve "zum Sehen"i karşılamaktı. Ancak eğer aynı şekilde karşılamış olsaydım, yani ikisine de "için" demiş

YERALTINDAN ÇIKIŞ

Köhnemiş değerler yıkılıyor ağır ağır içimde...
bakışlarıma ulaşan geceye ve güne karışan değerler...
hiç bozulmayacağını sandığım... insanı saran duvarlar.
Görünüyor olanca genişliğiyle... büyüklüğüyle
olanaksız görünüyor... sessizce insana sokuluyor
gözlerime ulaştığında bakışları.

Sesini duyuyorum henüz söylenmemişin...
belki de hiç söylenmiyecek olanın... ama konuşmak
istiyorum yine de sözcüklerim yer sarsıntılı
anlamını yitirmişe... Gidiyorum durduğum
yerde bulunmayınca... bir yolcuyum
yolculuğu hiç sona ermeyecek.

Usulca sokuluyor... yaşamıma sızıyor
gürültü çıkarmadan... henüz ne dediği
işitilmiyor... asma yapraklı bir fısıltı...
onu ben duyuyorum yalnızca... bir gün
ses olacak dolaşacak dünyayı... biliyorum.

Berrin TAŞ

olsaydım ikinci dizenin iç uyumu bozulmuş olacaktı.

İn seinem Kopf war gar nichts drin
Kafası bomboşmuş yokmuş beyni

Und er hatte auch für nichts einen Sinn
Hiçbir şey için olmamış fikri

Birinci dizede anlamı biraz açmışım. Kafasında hiçbir şey olmadığını söylüyor Brecht. Ben hem dizeler arasında ses uyumunu sağlamak, hem de birinci dizede söyleneni açmak için yorum getirmişim dizeye.

Er kannte nicht das Einmaleins
Geçmişi bilmezmiş

Und von allen Laendern kannte er keins
Ülkeler görmemiş

Burada "kennen" fiilinin iki ayrı yorumu var. "bilmek" ve "görmek" Simetrik bir çeviri aranmaya kalkılınca çeviri metnin tadını yitireceğini düşünüyorum.

Er war nur der Fisch Fasch
O yalnızca balık Beleşmiş

Und hatte eben seinen weissen Asch
İşte yalnızca ak kıçı varmış

"Nur: yalnızca" "und eben: İşte yalnızca" "und" için eğer "ve" deseydim metnin ritmi yitebilirdi.

Und wenn die Menschen ein Haus bauten
Ve insanlar ev yaparken

Und wenn de Menschen Holz hauten
Ve insanlar odun keserken

Und wenn die Menschen einen dicken Berg durchlochten
Ve insanlar koca bir dağı delerken

Und wenn die Menschen Suppe kochten
Ve insanlar çorba pişirirken

"Ev yaparken" "odun keserken" "dağı delerken" "çorba pişirirken" İnsanın üretkenliği bire indirgenerek anlatılıyor burada.

Dann sah der Fisch Fasch ihnen stumpfsinnig zu
Balık Beleş aptal aptal bakarmış onlara

Und wenn sie ihn fragten: Und was machst du?
Ve sorduklarında: Hey ne yapıyorsun burada?

Dann sagte er: İch bin doch der Fisch Fasch
Şöyle dermiş: Balık Beleş benim adım

Und dies hier ist mein weisser Asch
İşte bu da ak mabadım.

Bu dört dizede uyak düzenini sağlamak için bir çabam var. "Onlara" ve burada "a" "a" ses uyumu sağlanmış. Kaynak metinde "zu" ve "du" uyumu vardı. Diğer iki dizeyi sesli olarak okuduğunuzda kaynak metinde de çeviri metinde de bir tekerleme ritmi olduğu görülür.

Gingen sie aber am Abend in die Haeuser hinein
Akşam eve girdiklerinde
Dann ging der Fisch Fasch hinter ihnen hinein
dalarmış ardından balık beleş içeriye

Und wenn sie sich setzten zum Ofen, nanu
Oturunca insanlar sobanın yanına

Dann setzte sich der Fisch Fasch auch dazu
Damlarmış balık beleş oraya

Und wenn die Suppe kam auf den Tisch
Ve çorba gelince masaya

Dann sass da gleich auch mit einem grossen Löffel ein Fisch

Hemen otururmuş balık Beleş
Kocaman kaşığıyla

Üçüncü dizenin sonundaki "nanu" bir çabukluk oluvermişlik çağrıştırdı bende. Ancak bunu bir sonraki dizenin içine alarak "damlarmış"la karşılamaya çalıştım. Son iki dizede ise yine benim yorumum işin içine giriyor. Burada, sofrada kocaman kaşığıyla bitiveren bir balıktan söz ediliyor. Oysa ben bunu açarak "balık Beleş" yaptım.

Und rief ganz laut: Jetzt esset rasch
Ve bağırırmış: Başlayın çabuk yemeye

Dann zeige ich euch meinnen weissen Asch
Sonra ak kıçımı göstereyim size.

Birinci dizede "ganz laut" tan vazgeçtim çünkü "yüksek sesle bağırırmış" deseydim ya da "seslenirmiş" bağırmanın zaten içerdiği yüksek sesliliği ayrıca açmış olurdum.

Da lachten die Laute und liessen ihn mitessen
Gülmüşler yemek de yedirmişler

Und haetten wohl auch seinen Faulheit vergessen
Ama bu arada tembelliğini unutmuşlar

İşte burada bir geçiş var. Bu geçişi "da" sağlıyor. Şiir yukardan aşağıya yeniden okunduğunda kaynak metinde de çeviri metinde de bu geçişi görmek olasıdır. Bir gerçeğe dönüş ayakları yere basışın başlangıcı hissedilmektedir bu dizelerde.

Wenn nicht eine Hungersnot gekommen waere
Bir kıtlık gelmeseymiş
Und zwar keine leichte, sondern eine schwere
Hafifin aksine ağır olmasaymış

Burada "Konjunktiv" in özel bir önemi var bence. "Bir kıtlık gelmeseymiş" diyor, ama gelmiş. "Hafif"in aksine ağır olmasaymış diyor, ama olmuş. Bir sorgulama var Brecht"in dizelerinde. Gelmeseymiş neler olurmuş. Ağır olmasaymış neler olurmuş. Bu sorgulamayı yakalamak bence önemli.

Und jetzt musste jeder etwas bringen für die Hungersnot

O zaman beslemek için herkes birşey getirmek zorundaymış

Der eine brachte ein Stück kaese, der andere eine Wurst,
der dritte eine Brot
Biri bir parça peynir getirmiş, diğeri sucuk
Üçüncü ekmek katmış

"Für die Hungersnot" benim dizemde "beslemek için" oluyor. Burada bir yorum sözkonusu. Eğer "açlık için" ya da "kıtlık için" demiş olsaydım şiir yine tadından birşeyler yitirebilirdi, çünkü o zaman Türkçedeki anlatım başka anlamlara yol açabilirdi. Son dizedeki "katmış" sözcüğüyle de benim bir tad katma kaygım var şiire.

Nur der Fisch Fasch brahte nichts als den Löffel mit.
Yalnızca balık Beleş kaşıktan başka birşey koymamış sofraya

Bu dizede balık Beleş'in kaşıktan başka birşey getirmediği söyleniyor.

Ben "sofraya koymamış" diyerek kendi dilimde ona açıklık getirdim.

Das sahen einige Laute, sie waren grad zu dritt.
Farketmiş diğerleri bunu; az önce üç kişiydiler ya

Burada ilkin bir önceki dizeyle bir ses uyumu kaygısı var. "Sofraya" "ya" ile bu sağlanmış. Ayrıca "sehen" farketmek olarak yorumlanmış bende.

Und da frangen sie mal den Fisch Fasch: na, und du
O zaman sormuşlar balık Beleş'e: hey sen

Was gibst uns eigentlich du dazu?
Bize ne veriyorsun kendinden?

Burada da yine ses uyumu çabası var. Bu "sen" ve "kendinden" ile karşılanmış durumda. İkinci dizede "bize ne veriyorsun kendinden" derken "eigentlich... dazu " karşılanmak istenmiş.

Und da sagte der Fisch Fasch
Ve balık Beleş seslenmiş şöyle

Ja, wenn ich vielleicht meinen weissen Asch...
Ak kıçımı belki de...

ŞAİRİN DİYALEKTİĞİ

Dünyanın uzaydan bile çekilirken fotoğrafı
Poz verircesine durmaktır yazmak
Gökyüzünde çıplak yürümek ya da
Herkes durmuş bakarken gökkuşağına

Yaşamın ufkunda ebru yangınları tutuştururken
Gidilmemiş denizlerin şafağı
Gecikmeyi silmek için zamanın haritasından
Çatlatmaktır atını sürüp uçurumlara uçurumlardan

Gece duman olup tütünce şehrin bacalarında
Dağda odun kesenlerin yanık türküleri
Vardiyanın yorgun çeliğinden
Karnında bıçak dansları başlar şairin
Okunaksız bir gömü haritası
Kanatır kemirgen çağrılarıya uykularını

Bozan YAMAN

Birinci dizede "ve o zaman balık beleş söylemiş" anlamı var. İkinci dizede ise üç nokta ile bir şeylerin söylenemediği anlatılıyor. "Evet, şöyle olsa nasıl olur" gibi. İşte ben bunu "belki"de ile karşılamaya çalıştım.

Aber da wurden die Laute zum ersten mal sehr bitter zu
dem Fisch Fasch
İşte o zaman ilk kez acımaz olmuş insanlar
Balık Beleş'e

Und redeten mit ihm plötzlich ganz basch
Başlamışlar bağırmaya

Und warfen ihn mal rasch
Atmışlar onu dışarıya

Durch die Eichentür und verhauten ihm draussen
seinen weissen Asch

Basmışlar köteği
o ak kıçına.

Birinci dizede "sehr bitter"e acımazlık yüklemişim. İkinci dizede ise yine bir yorum var çünkü "baschreden" direk anlamıyla bağırmak değil. Üçüncü dizedeki "rasch" benim dizemde yok. Ancak bunu şiirin okunuş ritminden çıkarmak olası. Dördüncü dizedeki "durch die Eichentür" benim dizemde yok. Eğer onun "meşe kapıdan" diye koymuş olsaydım benim metnimde bir okunuş bozukluğu ortaya çıkmış olacaktı.

İşte Brecht Şiiri'ndeki çeviri maceram böyle oluştu. Kaygım güzele doğruya, çeviri metinde de şiir tadını yaratmaya yönelikti. Şiriin baştan sona o güzelim ritmini yakalayabildiysem ne mutlu bana.

YOKSA SİZİ JDANOV'A VERİRİZ

A. Necmettin BORTEÇİN

YAĞMUR

Bütün mevsimleri sevdiğim doğru. Ama bahara ilişkin başka türlü bir sevgim olduğunu biliyorum. Nedenini pek düşünmemiştim. Ama biliyordum böyle olduğunu. Bugün... gök yarılırken... çatır çatır inerken anladım baharın neden faklı bir yerinin olduğunu. Hiçbir mevsimde gök böyle gürlemiyor. Hiçbir mevsimin yağmur damlaları böylesine deli... böylesine hırçın değil. Oturduğum yerden kalkıp gökyüzüne çıkmak... gökgürültüsü olup... yağmur olup geri dönmek isteğiyle yağmuru izliyordum. Bir dostum, nasılsın... dedi. İyiyim... dedim... bizim, kötü olmak gibi bir lüksümüz olamaz. Ne güzel... dedi dostum... insanın kötü olmak lüksünün olmadığını bilmesi ne güzel.

Bunu bilmek güzel. Bilmenin... yaşmanın bedeli ağır. Bu bedeli okurla paylaşınca... okurla güzel bir iletişimi oluyor yazarın. İnsani bir ilişiki kuruyor okuruyla yazar o zaman. Bunu anlayamayanlar kızıyor. "Dostoyevski'nin romanlarından fırlamış kahramanlar..." diye çığrışıyorlar.

Yağmur yıkıyor bütün dünyayı... gökgürlemeleri paramparça ediyor bir şeyleri. Bu parçalanışta kimi kafalar da parça parça oluyor. Parçalanan kafalardan umutsuzluğun... meta kültürü despotizminin parçaları dağılıyor etrafa. Biz, onarıyoruz meta kültürü despotlarının insan bilincinde yarattığı yaraları... hasarları. Çünkü bizim okurumuzla ilişkimiz üstadıyla okurunun ilişkisi değil. Bizim okurumuzla ilişkimiz Star Sistemi içinde oluşmuyor. İşte bu yüzden kötü olmak lüksümüz yok. Direngen olmak... iyi olmak zorundayız. Okurumuz da hep "iyi" olmak zorunda. Okurumuzla biz... kötü olmanın bir lüks olduğu bilincini birlikte yaratıyor... ediniyoruz. Bu birlikteliğin temelinde meta ilişkileri yok. Kapitalist iktisadın ekonomi politiğine dayalı bir ilişki değil ilişkimiz. İnsani...

Yağmuru böyle sevmemiz bu yüzden belki de... gökgürlemelerini bu yüzden seviyoruz. En çok da bahardakileri. Evrenin derinliklerinden koparak gelen o müthiş haykırışları. Deli... kabına sağmaz gökgürlemelerini... iri iri inen su damlalarını.

Hep kızacak kimileri bize. Kızsınlar. Bir türlü sistem dışı bir ilişki kuramaz böyleleri insanla. Bütün ilişkileri sistemin doğruları... kapitalizmin meta ilişkileri içinde kalır. Bunu insani sanır böyleleri. Estetize eder. Bunun dışına çıkanlara da kızarlar.Nedeni yalın. Ardına sığındıkları ekonomi politik bunu gerektiyor. Başka şansları yok. Böyle yapacaklar... böyle yapmaları da doğrudur. Onlar Gardrop Soylusudur. Ekonomik olarak kapitalizme bağımlıdır hepsi... ama kapitalizme karşı imiş gibi yapmak zorunda duyumsarlar kendilerini.

Biz yağmaya devam ediyoruz. Gürlemeye de... bahar yağmurları... gökgürlemeleriyle birlikte... okurumuzla.

GECİKMİŞ BURJUVALAR

Tarihi yaratanın toplumsal ilişkiler olduğunu... sınıfların savaşı olduğunu unutunca, dünyayla tarih... tarihle insan... insanla dünya ilişkileri görülemiyor. Tarihi yaratan insan ilişkileri, yerini "insanı yaratan tarih"e bırakıyor. Böyle bakınca, insan tarihin nesnesi... tarih toplumsal olayların öznesi haline geliyor.

Bugün kapitalist iktisadın ekonomi politiğine bağlı sanat yapanlar burjuva tarihi ile insanlık tarihinin durduğunu sanıyorlar. Böylelikle, burjuva sınıfın devrimci niteliği bitmiştir. Bu devrimci niteliğin bitişi burjuva değerlerin... burjuva kültürünün de kapitalist kültür karşısında bitişi... meta kültürü karşısında bitişidir. Burjuva yazarlar arasıdan artık Balzac'lar... Shakespeare'ler çıkmıyorsa bu, burjuva sınıfının devrimci niteliğini yitirmiş olması kadar, burjuva değerlerin kapitalizmin meta değerlerine... meta ilişkilerine teslim olmuşluğundandır da.

Trajik bir durum burjuva değerleri ayakta tutmak için çabalayanlar açısından. Bunu yapmalarının olanaksızlığını göremiyor olmaları, ürettiklerinin de metalaşmasını kaçınılmaz kılıyor. Bütün ilişkileri metalaşanlar kendilerini de metalaştırıyorlar.

Oysa, dünyayla tarih... tarihle insan... insanla dünya ilişkisini doğru kurabilselerdi... tarih bilinçleri sağlam olsaydı, Gardrop Soyluluğunu yeniden üretmez... Gardrop Soylusu olmazlardı. 17. yüzyıl fransasında, ekonomik açıdan monarşiye bağımlı ancak siyasal açıdan monarşinin karşısında olan Gardrop Soyluları var. Eagleton şöyle anlatır... "Bu grubunun çelişik durumu, yani hükümdarlığa gereksinmesi olduğu halde siyasal bakımdan karşısında yer alması, Jasencilikte hem dünyanın hem de dünyayı tarihsel olarak değiştirmek arzusunun reddedilmesinde ifadesini bulmaktadır." Bugünün Gardrop Soylularının durumu daha da çelişik. Çünkü bugün, siyasal olarak da karşısına geçemiyorlar kapitalizmin. Hem siyasal hem de ekonomik olarak tekellere... medyalara bağımlılar... hem de kapitalizmin parçalayıp yokettiği burjuva değerleri yeniden üretmeye çalışıyorlar. Başarısız olmaları elbette kaçınılmaz oluyor. Burjuva değerleri yeniden üretemeyen geçersiz Star Sistemi yazarları... eleştirmenleri, burjuva değerler sandıkları meta kültürü değerlerini yeniden üretiyorlar. Bunu yaparken de dünyayı tarihsel olarak değiştirmek çabasında değiller. Olamazlar da. Bilimsel olarak olanaksız bu.

Bilimsel olanaksızlığı şundan. Dünyayı burjuva bakış açısıyla algılayan insan olgularda birebir nedensellik ilişkisi arıyor. Olguların arkasındaki hakikatleri bu yöntemle göremez insan. Çünkü olguların arasındaki ilişki birebir nedensellik ilişkisi taşımıyor. Bu kuantum mekaniği ile gösterildi. Aristoteles'in, hareket için bir "ilk hareket nedeni' arayıp tanrıya ulaşması gibi, burjuva yöntemler birebir nedensellik ilişkisini doğru göstererek İnsanı değişmez mutlağa sürüyor. Bunu sanatta da... politika da böyle gösteriyor. Pahalılıkla enflasyon arasındaki ilişkiyi birebir nedensellik ilişkisi gibi gösterip artı değere el konmasından kaynaklanan dağılımdaki eşitsizliğin, enflasyonla... pahalılıkla ilişkisini gizliyor. Enflasyonu pahalılığın tek nedeni

diye gösteriyor. Okura ulaşmakla ödül arasında birebir ilişki kuruyor. Okura ulaşmanın yolunu medyalar... ödüllerle kurduğu birebir nedensellik ilişkisi içinde doğru gösteriyor. Kuantum mekaniği bu oyunu bozuyor. Olgular arsında birebir nedensellik ilişkisinin olmayışı düşüncesi gökgürültüsü gibi parçalıyor birtakım kafaları... Gardrop Soyluları bunu göremediği için burjuva değerleri yeniden üretebileceğini sanıyor.

BAŞYAPITLAR....
DİKEY ŞİİRLER

İlhan Berk, Gösteri dergisinin Mayıs 1993 sayısında, Roberto Juarroz'un şiirini bakın nasıl övüyor. " Şiiri yaymıyor Juarrez, doğrudan yoğunluğa yöneliyor. Zaten dikey şiir sözcüğü de burdan geliyor. **Anlamın yaygınlığı genelde, yatay bir çizgi izler; yoğunluğu ise dikeydedir.** Bu hemen de görülüyor Roberto'nun şiirinde. Şiir toplanıp hemen diplere iniyor, yoğunluğa çekiliyor. Orda toplanıp noktalanıyor. Sağa sola bakmayı kendine yasaklamış gibi, yalnız dikey çizgiyi yalnız onu görüyor. (...) Kendi dışına hiç çıkmıyor, bunu usundan geçirmiyor bile." Görüyor musunuz şiir ne haltlar karıştırıyor. Toplanıyor... hemen diplere iniyor... sağa sola bakmayı kendine yasaklıyor... bunu aklına bile getirmiyor. Bütün bunları şiir yapıyor. Gerçekten böyle mi. Şiiri çok severim ben. O yüzden şiire böyle tuhaflıkları yakıştırmıyorum. Bunu İlhan Berk yaptırıyor şiire. Şiiri düşünüyorum. Ben de İlhan Berk'e uyuyor, diyorum ki... şiir tasını tarağını toplayıp kaçıyor... İlhan Berk'in eline düşmeyi "usundan" bile geçirmiyor. Zavallı şiir... Gardrop Soylularının elinde soytarı derkesine düşüyor.

İlhan Berk'e soruyorum. Yoğunluk.... toplamak.... sağa sola bakmak türünden kategorileri hangi estetik kuramdan çıkarıyor Bu estetik kategoriler dikeyde mi... yatayda mı eğer bilmediğimiz bir estetik kategori varsa... yani, şiir hemen diplere inmeli.. türünden ya da şiir esteteğinden biri de kendi dışına çıkmamasıdır... türünden kategoriler, onları da yazsın. Yazsın ki öğrenelim.

İlhan Berk'in estetik kategorileri anlaşılır türden değil. Ama medyalar... medya memurları.... tekellerin müdürlerinin eserlerine ilişkin kesin.... net bir kateorisi var. 2 Mart tarihli güncesinin başlığı, **Başkalaşımlar** Bir eser tanıtımı için birbuçuk satır yetiyor. Şöyle... "Bir başyapıt: **Başkalaşımlar** (Enis Batur, Yapı Kredi Yayını)" Bu kadarı yetiyor. Bir Gardrop Soylusu bir başka Gardrop Soylusu için daha fazla bir şey söylemiyor. Bu gerekmiyor. Ancak iki sütuna sekiz santimlik Enis Batur resmi altında bir kez daha tekrarlamak gerekiyor. "Enis Batur'un Başkalaşımlar'ı bir başyapıt" Topu topu dört satırda iki "başyapıt" üç kere "Başkalaşımlar" geçiyor. İşte size çoknet bir kategori. Diplere çekilmeyen.... sağına soluna bakmayan...

İlhan Berk rahatsız olabilir. Olsun. Ben biraz sağına soluna bakmasını... biraz diplere inmesini... birşeylerin dışına çıkmasını öneriyorum.

DEĞİNMELER...

İlginç. Çok ilginç durumlarla karşılaşıyoruz. **Edebiyat ve Eleştiri** dergisinin 8. sayısında, bay İbrahim Baştuğ, **İnsancıl**'la ilgili bir sıkıtısını dile getiriyor. Aslında bu sıkıntı yalnız onun değil. Pek çok kişinin sıkıntısını bir başka biçimde... **İnsancıl**'ın saptadığı bilinçli bilgisizliği saptırarak dile getiriyor. Bilinçli bilgisizlikte Mehmet H. Doğan'ı yalnız bırakmıyor. İyi de ediyor. Yakışıyor. Leibniz'i anımsıyorum. Leibniz'in Monad'larını. Bay Baştuğ dünyayı tam olarak Leibniz'in Monad'ları gibi algılıyor. Baştuğ'a felsefe okumasını salık veriyorum. Günde beş altı saatten birkaç yıl felsefe okusun... sonra yazı yazsın. Dünyayı... gerçeklikleri doğru algılasın ki yanılgılarından kurtulsun önce. Okuru yanıltmasın. Okuru yanıltan Gardrop Soylularını savunu-

AĞLAMA DUVARINDAKİ ÇATLAK

1. Soy kütüğü Ortaçağ
Giyotinden kurtulan gonca
açar
Taçyaprakları aşklanınca

Kök
dallardan önce

2. Vaftiz bulutlarının dağılmasını bekler dağ
Göğe olan tutkunluğu
dağca
Yaşı beli değil gömütlük taşlarında

Su
susuzluktan önce

3. Güneş yankılanınca çanlarda
İzi kalmaz zamanın
kanda
Gizlice alır rengini nar çiçeği

Güneş
Renkte önce

4. Büyümüş haham karası avuç içinde
Gözyaşları kurumuş
Ağlama Duvarı'nın
çatlaklarında
Unutulmuş çöl sıcağının günahı

Diri
Ölüden önce

Sabahattin YALKIN

yorum diye Gardrop Soylusu olmasın.

Bay Baştuğ, Mehmet H. Doğan'ın 1992 şiir yıllığının eksikliği üstüne yazılan **Biz Burdayız** yazısına karşı bakın ne diyor... "Öte yandan bir şovmenliktir aldı yürüdü. (...) Bunlar makro iktidar'a tepki olarak doğan alternatif mikro iktidar'lardı." Bay Baştuğ, bu bakış açısıyla burjuvayı feodalizme, sosyalizmi kapitalizme "alternatif" sanıyor. Muhalif sanıyor. Bay Baştuğ için yazıyorum. Sosyalist hareket kapitalizme "muhalif" değildir. Sosyalizmle kapitalizmin ilişkisi bir iktidar muhalefet ilişkisi değildir. **İnsancıl**'ın iktidar olma talebi... çabası yok. Böyle bir çabamız olsaydı derhal olurduk. Hiç kuşkunuz olmasın. Devam ediyor bay Baştuğ... "Çok ilginç bir örnek; bugüne kadar Babıâli'ye (makro iktidar) karşı (ve karşın) bir konumda kendini tanımlayan dergilerden biri, tutuyor Adam Sanat dergisinin bir şiir yıllığında, yıl boyunca (1992) dergilerinde yayınlamış oldukları 166 şiirden hiç birinin yer almamış oluşuna kırılıyor." Böyledir. Dünyayı... gerçeklikleri parça parça... herbirini kendi başına "monadlar" halinde algılayan insan, Bambıâli ile kapitalizm arasındaki diyalektik ilişkiyi göremez... Kültürel mücadelede kapitalizme karşı oluşu, Babıâli'ye karşı olmak diye algılayanlar... kendilerini sistem karşısında nasıl tanımlıyorlar acaba diye düşünüyorum. Babıâli'yi sistemin... kapitalizmin dışında bir olgu gibi görmek ancak Garprod Soylularına özgü olabiliyor. Bu açık. Çünkü kapitalizme karşı imiş gibi yapıp kapitalizmle beslenmek... Mehmet H. Doğan avukatlığı yapmakla olanaklı oluyor. Çünkü bu misyon kapitalist meta ilişkilerini yayıncılıkta... kültürel üretimde ne kadar etkin olduğunu göstermiyor. Sorun, Mehmet H. Doğan'la Cengiz Gündoğdu'nun kişisel sorunu imiş gibi gösteriyor. Bunun kasıtlı olarak böyle gösterilmeye çalışıldığını **İnsancıl Emekçileri** iyi biliyor. Acaba diyorum bay Baştuğ olgucu yöntem konusunda ne düşünüyor... Okuduğunu anlayabiliyor mu. İnsancıl dergisi Nisan 1993 sayısında Gündoğdu şöyle yazıyor... "... Ancak 1992 yılında 166 şiir yayınlayan **İnsancıl**'ı görmeyişiniz... özgürlüğünüzü kısıtlamanız anlamına gelir. " Devam ediyor.... "Sorun şu. 1992'de Yayınlanan Şiir Kitapları dizini yapıyorsunuz. 1992'de yayınlanan birçok kitabı bu dizine almıyorsunuz. Bunu ancak sizcileyin haksızlık bilinci etkin biri yapar." Gündoğdu, aynı sayfada Basın Konseyi'ne yazdığı mektupta da... "1992 yılında kitap yayımlayan şiir kitaplarından bana gönderilenler içinde yaptığım bir inceleme dizinin eksikliğini net bir şekilde gösteriyor. Bu mektubun ekinde benim saptayabildiğim dizine alınmayan şiir kitaplarının adlarını da gönderiyorum" Bu kadar yeter. Karar veriyorum. Bay Baştuğ, okuduğunu iyi anlıyor. Ancak dünyayı kavrayışındaki yöntemin arkasındaki ekonomi politik onu bilinçli bilgisizlik için zorluyor. O da tıpkı Mehmet H. Doğan gibi bilinçli bilgisizliği seçiyor. **İnsancıl**'da yayımlanan şiirlerin yıllıkta anılmaması sadece bir değinme olarak geçtiği.. asıl haksızlığın bütün yıl boyunca yayınlanan şiir kitaplarının dizine alınmamış olmasından kaynaklandığı net bir şekilde gösterildiği halde... dizine alınmayan kitaplar listesi yapıldığı halde bay Baştuğ gerçekliğin... yazının yalnızca işine gelen bölümünü görüyor. Bilinçli bilgisizliğe çok açık bir örnek veriyor. Söyledim. İyi de ediyor. Çok yakışıyor. Paçaları biraz uzun gelse de... Paçaları yerlerde sürünen pantolonun içinde bay Baştuğ, eleştirinin gerekliliği konusunda da fetva veriyor. Bilgisizce...bilinçli bilgisizlikle... "Eleştiri de gereklidir ve bir ahlak değil, bir hukuk düzlemi üzerine kurulmalıdır." Bir burjuva ideoloğu ancak böyle konuşabilir. Sınıfsal bir sorunu hukuksal bir sorun diye görür. Bizim, Mehmet H. Doğan'ın bilinçli bilgisizliğini ortaya koymamızdaki neden, **İnsancıl**'da yayınlanan 166 şiiri görmemesinden duyduğumuz "kırgınlık" değildi. Bu tavrın tam olarak ekonomi politik bir temelde alındığını biliyorduk. Asıl sorun bu tavrın arkasındaki ekonomi politiği göstermek... sisteme yamanışı açığa çıkarmaktı. Türkiye'de kapitalizm aile şirketleri eliyle yürüyor. Türkiyeli kapitalist kendi gibi düşünen dar çevresini şirketine ortak ede ede yürüyor. Kültür, sanat, edebiyat da bir aile şirketi gibi yönetilen Star Sistemi ilişkileri içinde, kapitalizmi yeniden üretiyor... doğru... haklı gösteriyor. Kapitalizmin değerlerini... hakikatlerini estetize ediyor. Mehmet H. Doğan, şiir yıllığını böyle bir ilişki içinde bilerek eksik bırakıyor. Bu da ne ahlaki... ne de hukuksal bir sorun. Bu tastamam sınıfsal bir sorundur. **İnsancıl Emekçileri** bunu iyi görüyor. Sürekli aynı noktaya vuruyor. Bay Baştuğ... ötekiler... bunu göremez. Çünkü hepsi Gardrop Soylusudur. Ekonomik olarak kapitalizme bağımlıdır. O şiir yıllıklarına girin. Hiç itirazım yok. Ama o yıllıklar sizi boğacak. Bunu da bilin.

JDANOV KORKUSU TACİRLERİ

Olgucu yöntem için kabaca şöyle bir tanım vardır... Irmağın herhangi bir yerinden alınan suyun özelliklerine bakarak ırmağın tamamına ilişkin yangıda bulunmak... "Mehmet H. Doğan'ın **Adam Sanat**'ın Haziran 1993 sayısındaki yazısını okurken ırmakları değil... bir bardak bulanık suyu Dicle... Fırat... diye anlattığını anladım. Şöyle söylüyor bay Doğan... "...bugün Akif Kurtuluş'u da, Enis Batur'u da; küçük İskender'i de, Tuğrul Tanyol'u da; Ahmet Erhan'ı da, Seyhan Erözçelik'i de; Ebubekir Eroğlu'yu da, Sunay Akın'ı da, Orhan Kâhyaoğlu'yu da, Orhan Alkaya'yı... da içine alan, besleyen, barındıran bir şiir ırmağı akıyor önümüzden. Ulaşılacak doruklar varsa, onların arasından biri ulaşacak; verilecek başyapıtlar varsa onların arasından birileri verecektir." Bay Doğan yazarken düşünüyor mu acaba. Ne demek "Şiir ırmağı"nın barındırdığı... beslediği... içine aldığı şiirler. "Şiir ırmağı"nı şairler oluşturmuyor da gökten zembille inen bir "şiir ırmağı"nın içine mi dalıyor şairler. Bir bakıma doğru bir saptama yapıyor yine de. Bu şairler "şiir ırmağı" oluşturmuyor. "Şiir ırmağı"nda debelenip duruyor. Irmağı bulandırıyor. Mehmet H. Doğan bu bulanıklığı doruklar... başyapıtlar sanıyor. Daha ötesi bu bir avuç suya bakıp öteki şairleri görmüyor. **İnsancıl Emekçileri** bunu böylece saptadığında öteki Gardrop Soyluları ile birlikte bir koro oluşturarak konuyu saptırıyor... iyi niyet... kötü niyet kavramlarına sarılıyor.

Yıllarca "komünizm gelir ha..." tehditleriyle korkutuldu bu halk. Nerde bir haksızlığa karşı çıksanız... nerde bir insani mücadele verseniz derhal birtakım mekanizmalar harekete geçer... sistemin ideologları başlar hala... "vay komünist..." Şimdi bu kez sistemin ideologları... burjuva ideologları da bir süredir Jdanov'u gündeme getirmeye başladı. Geçersiz eleştirmen Fethi Naci **Kara Kitap** eleştirileri için, "hala mı Jdanovculuk..." dedi. Mehmet H. Doğan da aynı "öcü"nün ardına sığınıyor. Bakın nasıl.. "Öte yandan, megalomani, egosantrizm (bencilik) gibi patolojik kaynaklı, Jdanovculuk gibi politik aymazlıktan köken alan, bu demek şiirdışı eleştirilerle(!) de önüne geçileme-

yecek, önü tıkanamayacaktır şiir patlamasının."

İki saptama. Mehmet H. Doğan, bana kalırsa bu konuda artık konuşmasın. Konuştukça batıyor çünkü. Nederı. Şu yüzden. Cengiz Gündoğdu, bay Doğan'ın diliyle söylersek, "şiir patlaması"nı engelleyici bir tavrı eleştiriyor. **İnsancıl**'da yayınlanan 166 şiiri... 1992'de yayınlanan birçok kitabı görmeyişini eleştiriyor. Neden bunları görmediğini soruyor. "Şiir patlaması yanlısı" Mehmet H. Doğan ise yüzlerce şiiri... şairi görmezden gelerek, bunu gör diyenlere Jdanovcu... megaloman... diye saldırıyor. Merak ediyorum... Enis Baturlar... Küçük İskenderler... Seyhan Erözcelikler... Tuğrul Tanyollar... vesairelerle nasıl bir "patlama" olacak şiirde.. Mehmet H. Doğan'ın "şiir ırmağı" kendi istediği şairler... şiirlerden oluşacak. O ırmak bulanık, bay Doğan... çok bulanık. Gerçketen bir "şiir patlaması" istiyorsanız bilinçli bilgisizlikten vazgeçmeniz gerekiyor. Hem de derhal. Bunu anlayabiliyor musunuz. Doğru somuttur. Bunu siz bile anlamalısınız. İkinci saptama Jdanov konusunda. Sizler Jdanov'un mezarına bastığınız sürece korkacaksınız ondan. Biz ne Jdanov'dan... ne de Jdanovcu "suçlamasından" korkarız. Çünkü onu anladık. Onu anlayarak aştık. Sizler... Jdanov'u bir korku... bir korkutma nesnesi olarak gördüğünüz sürece bir kabus olacak sizin için Jdanov. Aslında bu bile sizin sanatınızı ne üstüne bina ettiğinizi anlatıyor. Korkunuz burjuva ideologlarının korkusudur. Korkunuz Gardrop Soylularının korkusudur. Bu korku Mehmet H. Doğan'ı saygısızlaştırıyor. Bakın nasıl... "Belki o zaman, kara çalma, korkutma, susturma taktiklerinin kültür ve sanat ortamını nasıl bir çöle çevirdiğini; baskı altında, yukardan verilen buyruklarla yönetilen sanat etkinliklerinin, özgün yetenekleri nasıl ezip, yerine pul kadar değeri olmayan memur sanatçılar türettiğini anlarlar. "Önce , şu "pul kadar değeri olmayan memur" sanatçıların kim olduğunu anlatsın... açıklasın bir. Sakın bunların içinde Nazım Hikmet de olmaya... Ama, ben bay Doğan'ın "özgün yetenekli" olan... "memur" olmayan iki şairine örnek vereyim. Önce "özgün yetenek"e bir örnek... küçük İskender. **Adam Sanat** Haziran 1993 sayısındaki şiiri. Şunu belirtmek gerekiyor. Okuyacağınız dizelerde dizgi yanlışı yok. "Şiir" böyle. "aalkol, uuyuşturucu vve sseks vve ssosyalizm vve aanarşizm vve/iiçide ssağ kkalmış bbir yyaradılış (...) nneredeysen ooraya ggömsünler kkoparttığım aağzımı/ddudaksızım aahlaksızım ssensizim bbiraz aanla ssev/kkabul" İkinci örnek memur "olmayan"dan. Memur "olmayan" Enis Batur konuşuyor... "Bugün **İstanbul Festivali**'nin ve **Sinema Günleri**'nin ne ölçüde Nejat Eczacıbaşı'nın desteğiyle ayakta durduğunu, daha doğrusu faturanın gerçek çehresini pek az kişi biliyor. " Eczacıbaşı'nın memuru, holdinglerin "sanatseverliğini" övüyor. Bitmedi. **Gergedan**'dan... "Sermayenin kalın kafalı burjuvalarda olduğu kalın kafalıların kalın paradigmasıdır." Yayın tekellerinin memuru "ince kafalı" kapitalisteri övüyor. Mehmet H. Doğan'ın "şiir ırmağı"ndan... "şiir patlaması" yaratacak... başyapıt verecek... doruğa çıkacak iki şairi karşınızda. Mehmet H. Doğan'ın memur olmayan... özgün yetenekli şairleri bunlar. Bize önerdiği yazıyı bir kez de bay Doğan okumalı. Okuyup anlamalı. Sonra Jdanov'u... "çöle dönen" kültür sanat ortamını düşünmeli.

Yolunuz açık olsun bay Doğan.

ÖTEKİLER

Gündoğdu'nun... benim... Sadık Albayrak'ın... Müfit Gürgün'ün aynı biçemde yazması hayli dert oldu kimilerine. Bir türlü yazdıklarımızı eleştiremediklerinden olsa gerek, tek dertleri "neden aynı biçemle yazıyorlar..." oldu. Işık Nardalı... Mehmet Sert... günce yazarı adayı Ramis Dara... o.... bu. Hadi... sizi meraktan kurtarayım. Marks... Engels... Lenin neden aynı biçemle yazdılarsa, Leonardo... Mikelanj neden aynı hakikati estetize ettilerse, Star Sistemi yazıcıları neden aynı şekilde yazıyorsa, siz Gardrop Soyluları neden koro olarak aynı davranıyorsanız... biz de o yüzden aynı biçemde yazdık... yazıyoruz... yazacağız. Yüzlerce kişilik koronun arasından... aynı şarkıyı kimi zaman do'dan... kimi zaman re'den söyleyenler... size söylüyorum. Siz koronuzu neden sorgulamıyorsunuz.

GÖKGÜRLEMELERİ SÜRÜYOR

Yazı bitiyor... ama gökgürlemeleri.... yağmurlar sürüyor. Kafalar parçalanıyor... Üstadıyla okuru anlayışı çökecek. O zaman şiir ırmakları... dikey şiirler... başyapıtlar... makro iktidar... türünden insanı durduran... insanı ayakdibi eden kategoriler "çıkrık gibi" müzede yerini alacak... onu yaratanlarla birlikte...

Dikkat... bizi daha çok kızdırmayın... yoksa sizi Jdanov'a veririz...

SİS

Ne zaman çıksan
deniz solar, sen
koşarak tırmanırken dağları
yaşanan, mekan belirsizliğiyse zamanın
donuk bir sessizliği içer, içimin
anılara acıkan yanı...

senin düştüğün yerden
bir kalkış büyür
başlamak için yeniden
gurbetin buramadığı gülüşlerine
karadenizli çocukların..
o gülüşler ki
seni görmemediğin
kara çizilmiş en güzel resmidir dağların...

Ne zaman çıksan
bir şiir düşer dolduğun kalemden:
sessizlik dilin (de) batarken dağ
soğur orman gülleri...

Faruk BAL

KOMPARSİTA VE GÖBEK HAVASI

Afşar TİMUÇİN

Düğünün en başında cazbantın **Komparsita** telaşına aldırıp da canınızı sıkmayın, az sonra "neşeli parçalar" ayağından göbek havası başlayacaktır. Önemli olan **Komparsita**'dan bakınca göbek havasını görebilmektir. **Komparsita**'lar hep olur, kendini bilen onları ciddiye almaz. Cazbant şöyle bir silkelenip **tıs-tam-tam-tam-tıs-tam-tam-tam**'a başladığında siz çaktırmadan parmaklarınızı ısıtın, hatta varsa zillerinizi çıkarın, göbeğinizin kaslarını yoklayın, çalı dibine siyer gibi bir ayağınızı yerden kaldırmaya hazırlanın. Her şey aslına rücu eder. Ya da Aristoteles'in dediği gibi, her şey kendi doğal yerini arzular. Eskiçağ'dan kalma **doğal yer** kuramı bugün fizik alanında eskimiş de olsa yaşamda bir gerçeği, bir insan gerçeğini pek güzel ortaya koyuyor olmakla bal gibi geçerlidir. Taşı havaya atarsanız, hava taşın doğal yeri olmadığından, taş kendi doğal yerine, toprağa dönme **açlığı** gösterecektir. Evet, yerçekiminin varlığı belirlenince bu kuramın geçerliliği kalmamıştır. Ama insan yaşamında yeri kalmamış mıdır? Adamı kendini aşan bir yere getirirsiniz, adam oraya uymayan her türlü davranışta bulunur, çünkü kendi doğal yerini arzular.

Evet, uzak ülkelerin çılgınlıkla ağırbaşlılığı pek güzel birleştiren çok renkli **Komparsita**'sı bitip onun yerine ne olduğu belirsiz bir iki **geçiş dönemi** zımbırtısı başlayınca zillerinizi takabilirsiniz, onun arkası göbek havasıdır. Danstan çok en kaba ölçülerde bir cinsellik gösterisi olan göbek dansı, bu toplum insanının ruhunda yer etmiş nice yakışıksız eğilimi ortaya dökmek istercesine ortalığı bir vazgeçilmezlik gibi kaplayacaktır: Piste çıkanlar bu işte usta olsalar da olmasalar da cinsel organlarını dışarıya uğratarak, yağlı yerlerini ince ince titreterek tam bir şehvet havası yaratacaklardır. Yaratmasınlar mı? Yaratsınlar elbet. İnsanoğlu içindekileri bastırmamalı, bastırılmış eğilimler kişiyi hasta eder, bunalımlara sürükler. En güzeli insanda böylesine garip bir basitleşme eğiliminin bulunmamasıdır. Varsa onu engellemek hiçbir işe yaramayacaktır. Bir basitlik şu biçimde dışlaşmazsa bu biçimde dışlaşır, onu yokmuş gibi gösterecek hiçbir güç yoktur dünyada ve başka yerde.

Kökü toplumun derinlerinde olsun olmasın yani göreneklerde karşılığı bulunsun bulunmasın, içimizdeki her basitlik, her yavanlık, her yüzeysellik yaşam biçimlerimizi, giderek yaşam değerlerimizi belirleyecektir. **Komparsita** havası da, ateş pahası bir kravat da, astragan kürk manto da, ağzını büze büze ve gözlerini süze süze konuşmak da, kadehi şöyle değil böyle tutmak da bu olumsuzluğu örtmeye yetmeyecektir. Ne güzel bacak bacak üstüne atıp ne güzel çatal bıçak tutan ayıcıklar vardır. "Buyurun efendim, nasılsınız efendim, afiyettesiniz inşallah, hanım kızımıza maşallah"ların altından fışkıran anlamsız kıç sallamalar, özenle boyanmış dudaklardan **gerektiğinde** fırlayan "ulan oruspu çocuğu, ben senin şeyini şey yaparım"lar, roman olmak adına yazılan **dev yapıt**'ların altında kımıldanan zavallı cüce ruhsallığı, demokrasi için candan yürekten ortaya konulmuş çabaların içinde titreşen baskıcı ruh, dostluk gösterilerinin aralarından sızan pis kokulu hainlikler, çaba kılığında dolaşan etkinliklerin içinde mışıl mışıl uyuyan timsah büyüklüğünde tembellikler insanın kendini nereye kadar gizleyebileceğine ve nereye kadar gizleyemeyeceğine pek güzel tanıklık eder.

Onca ahlaklılık gösterilerinin, onca yurtseverliklerin, onca adanmaşlıkların altından çıkan hırsızlıkları, üçkağıtçılıkları, kapkaççılıkları, cahillikleri gözlerinizle gördünüz. Size kalırsa bunları gerçekleştirenler **başkaları**'ydı, böyle şeylerle sizin hiçbir ilişkiniz olmadı, siz işin **masum ve masum** gözlemcilerinden başka bir şey değildiniz. Ayrıca mağdurdunuz, itilip kakıldınız, çocuğunuzun nafakasından büyükçe bir dilim cebinizden sessizce çekildiğinde siz insanca eğilimlerinizi yaşama geçirebilmek için hesaplar bile yapıyordunuz. Oysa kendinize yakından baktığınızda hiç de o kadar **masum ve masum** olmadığınızı göreceksiniz. İnsanlık tarihi bazen mazlumların da zalimler kadar suçlu olduğunu anlatıp duruyor. İnsanları fırınlara atanlar suçludur, tamam. Ama yatak odasına gider gibi tıpış tıpış fırınlara gidenler, bu arada kendi başını kurtarabilmek için zalime yaltaklananlar suçlu değil midir? Elbette insan çeşit çeşittir. Kimi kimseden çekinmeden açık açık bağırabilir: "Kesin şu **Komparsita** mıdır nedir o şeyi de adam gibi bir göbek havası vurun, vurun da neşemizi bulalım be kardeşim!" Kimi de göbek atanlara sessizce ve soyluluk görünümleri altında sözde isteksizce katılır: onun göbek sallayışında bile bazı insani tutarlılıklar vardır. Kimi zorlanmayı bekler: "Bak Nuri enişte, kalkmazsan ölümü gör. Seninle bugün burada karşılıklı göbek atmazsak ölürüm!"

Sonunda herkes pisttedir. **Masum ve masum**'lar da. Anasının ipliğini satmışlar da. Göbek atmayı bilenler de bilmeyenler de. Dans iyidir. Dans ruhun bedenle uyumudur, uyarlığıdır. Salla gitsin. Sonunda ortalık mahşere döner. İşe çoluk çocuk da karışır. Yeni yetmeler dans ederken dünyayı değiştirdiklerini sanırlar. Kargaşa büyüdükçe büyür... Kargaşa gerçek bir sevinç gibi yaşanır. Karnını, poposunu, elini, ayağını **estetik değerler** adına anlamsız bir biçimde sergilmenin zavallığı bir zafer gibi yaşanır. Bu kargaşayı bir yarı bilinçlilikte acıya bulayarak yaşayanlar da olacaktır. Utanç gibi, tedirginlik gibi, yakışıksızlık gibi, "ne gereği vardı" gibi duyguları duyabilmek gene de az şey değildir. En tehlikeli olanı, **en çirkini gerçekleştirirken** insani bir yükümlü-

lüğü yerine getirircesine rahat davranabilme yırtıklığıdır. Bu rahata istediği an ulaşmakta uzmanlaşmış nice insan vardır. Ancak, utanmayı, sıkılmayı, tedirgin olmayı bilenlerin de kendileri için ve başkaları için yapabileceği çok bir şey yoktur.

Belki ondan daha tehlikelisi, bu tepinenler kalabalığını pistin kıyısında içkisini yudumlayarak ve bilgece bir üstünlük duygusu içinde alaylı bakışlarla sağa sola hava atarak gözleme rahatlığıdır. Bu ayrıcalı vurdumduymazlıkta iyileşmez zavallılıklar vardır. İnsanları herhangi varlıklar, kendilerini de onların yetkini ve soylusu olarak görenler insanlık için her zaman tehlikelidirler. **"Gerçekte o çobanlar da koyundu"** der Nietzsche. İçlerinde ayrıcalılık gibi gördükleri şey dünyada bir takım boş şeyler elde etmiş olmanın boş gururundan ve kendi başları karşısında sağlama alma eğiliminin bencilce bir gösterisinden başka bir şey değildir. O pistte göbek atanlar bu gözlemci kurtlara yem olmaya hazır varlıklardır. Gene Nietzsche'nin deyişiyle **"Biri Kurtarıcı'larından kurtarsın onları!"** Pistin kıyısında durup gözlemci rolünü üstlenenler başkalarını aşağılamakla eğlenen ve her zaman başkalarının **kurtarıcı**'ları olmak isteyen zavallılardır. Hiçbir ciddi bağla bağlanmadıkları toplum, sanırlar ki onların yüzünden ayakta durmaktadır. Boşluklarını üstünlük gibi gören ve gösteren bu göbek dansı izleyicileri hep birinci sınıf insan olma telaşının sıkıntıları içinde oflayıp puflayan **hiç anlaşılamamış** gariplerdir.

Bir suç işleyenin "ben suçlu değilim" gibilerden yapay bir şaşkınlıkla sağına soluna bakmasını andıran davranışlarla, bilmez gibi, ikide bir birbirimize soruyoruz: Bu baskı eğilimleri nereden çıktı? Bu vurguncular topluluğu nasıl oluştu? Gelinin gizli gizli kayınbabayı sorguya çektiği bu düzen nereden çıktı? Bu sinemasız sinema, bu edebiyatsız edebiyat nereden çıktı? Bu kötü şarkılar nereden çıktı? Nereden çıkacak, bizden çıktı, içimizden çıktı. İçimizdeki tohumlar yeşerdi ve sonunda bu meyvaları oluşturdu. **"Onları meyvalarından tanıyacaksınız!"** Meyvalara kimse sahip çıkmıyor mu? Onlar bizim meyvalarımızdır. O meyvalar bizim varlığımızdan doğdu, ruhumuzun topraklarında içimizin sularıyla yeşerdi ve gelişti, içimizin rüzgarlarında büyüdü. Acılıkları, katılıkları, besleyeci olmayışları tam tamına bizimle ilgilidir. İyi meyvalar iyi koşullarda üretilir, iyi tohumlardan üretilir.

Küçük ilişkilerden büyük yararlar umanların büyük çoğunlukta olduğu iyi gelişmemiş toplumlarda acı gerçekler her zaman olmadık düşlerle örtülmeye çalışılır. İyi gelişmemiş toplumlar şimdi'si olmayan toplumlardır, onlar yetkin bir bellekleri ve yetkin bir tasarlama güçleri olmasa da geçmişin doğru yanlış düşleriyle ve hiçbir temele dayanmayan gelecek umutlarıyla yaşarlar. Almanya'da ulusallık bilincinin başlıca temsilcilerinden biri olan Herder, vaktiyle, ülkesinin geri kalmışlığını ulusunun yaşam koşullarından gelen açmazlarına bağlayarak şu görüşü ortaya koymuştu: **Almanya Fransa'nın, İngiltere'nin, İtalya'nın yaptığını yapamamışsa bunun suçu Alman yazarlarında değildir, Alman ulusunun yapılaşma biçimindedir, yanlış bakışındadır, kültür eksikliğindedir, kendini kültürlü kılma yolunda yetersiz kalışındadır; Alman ulusunun kendisini küçülten gururunu bırakması, iyinin ve güzelin peşine düşmesi gerekir**. Herder'e göre insanın yurdunda seveceği şey geçmişin tantanalı anıları olamaz, din de olamaz, üstün bir ırktan olma fikri de olamaz. İnsan övünecekse yurdunun şimdiki durumuyla övünebilmelidir.

"Bizde ne değerler var şekerim, ama bizi yabancılar anlamıyorlar, biz de kendi değerlerimizi bilemiyoruz" gibilerden aptalca gösterileri bir yana bırakarak, "Benim toplumum aptallar toplumudur, cahiller toplumudur, salaklar toplumudur" gibilerden ipe sapa gelmez kendini kurtarma saçmalıklarını da bir yana bırakarak, ulusun gücül güçlerini devindirmeye çalışmak, bu yolda elinden geleni yapabilmek önemlidir. Bir toplum adam olamamışsa, o toplumun üyelerinden hiçbiri, en çok protein alanı bile adam olamamıştır. Dahiler bile ancak kendi toplumlarına ayak basabildikleri ölçüde dehalarını işe yaratabilirler. Kimse kendi toplumunu aşağılama yürekliliğini gösterdiği için büyük değildir. Hiçbir toplumda o topluma —olumlu anlamda da olumsuz anlamda da— yaraşır olmayan tek kişi yoktur. Önemli olan, olumluluklarda da olumsuzluklarda da ne kadar katkımız olduğunu görebilmektir. Kimse toplumunu aşağılamakla kendini bir takım kötülüklerden uzak tutamaz. Toplumunu aşağılayanların kişisel tarihine iyi bakın, onda o toplumun tüm özelliklerinin bir özetini, onda o toplumun tüm özelliklerinin billurlaşmış biçimlerini bulacaksınız. Onda korkaklıklardan, muhbirliklerden, tembelliklerden, kolaycılıklardan, bencilliklerden, bilgisizliklerden, göbek atmalardan bir şeyler bulacaksınız. Onun bir köşede ciddi ciddi durduğuna aldırmayın, o da zillerini takıp göbeğini hoplatmaya hazırdır. Bütün yakınmalarının altında yatanı iyi bakarsanız göreceksiniz: o da şöyle iyi bir göbek sallama eylemi için çalgı ve işaret beklemektedir. Toplumunu övenlere de yerenlere de iyi gözle bakmayın. İyi gözle bakacağınız insanlar küçüklük ve büyüklük duygularının dışında yapıya bir taş daha koymaya sessiz sessiz çalışanlardır.

"Yok, kolumdan çekme Necati abi, allasen yapma bak ant verdim, yahu ben oynamayı beceremem anam be! Sen Abdülmümin'i kaldır. Yahu, dur, ne yapıyorsun, ne adamsın sen. Dur, çekme, çekmeszen kalkarım. Tamam oynayacağım dedim. Rezil edeceksin beni insanlara. Koskoca adam göbek atıyor demezler mi? Neyse, dur, çekme kolumu, kalkıyorum." Bilimde, sanatta, felsefede, ille de siyasette yaşanan budur. Yayıncılıkta, basında, çarşıda, pazarda yaşanan budur. Her yerde nazlanmaların arkasına gizlenmiş ateşli eğilimler ortaya çıkıyor ve göbek havası sürüp gidiyor. **Komparsita** mı? O işin örtüsü. Gelin, damat, bir de iki üç kendini bilmez **Komparsita** havasını el ve ayak birliğiyle şöyle bir savdıktan sonra göbek havası sıraya girer. Oh, yandan, yandan... Bakmayın kimilerinin işin dışında kalmasına ya da kalır gibi yapmasına. Ne olursa olsun, onlar da şu ya da bu biçimde, birlik içinde ya da karşıtlık içinde, göbek havasına kendilerini kaptırmışlardır. Haydi, rasgele, davran çalgıcıbaşı, bu iş herkesin yararına. Davran çalgıcıbaşı, romancılar, bilginler, yazarlar, yazmazlar, herkes seni bekliyor!

KAPİTALİST ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA İNSAN SORUNU VE "YENİ" İŞ DÜZENLEMELERİ

İlker BELEK

"O (Emek), insanın tüm varlığının başlıca temel koşuludur ve belirli bir anlamda, bu öyle bir ölçüdür ki, emek insanı yarattı diyebiliriz." (1)

RUHSAĞLIĞI TANIMI(MIZ):

Antropoloji, sosyal antropoloji, sosyoloji, tarih bilimlerinin sunduğu verilere göre, insanın oluşumuna götüren büyük niteliksel dönüşümün altında, amaca (Engels'in dediği gibi **"... düşünülmüş, planlanmış, belirgin ve önceden bilinen hedeflere..."** (2)) yönelik kolektif emek bulunmaktadır.

Doğaya karşı güçsüzlüğün belirlediği, milyonlarca yıl sürmüş olan ve üretim içinde insanın temel fizyopsikolojik gelişim süreçlerini tamamladığı bu sınıfsız toplum döneminde insanın sinirsel ve ruhsal yapısını, belirleyen emeğin karakteri neydi? Bu sorunun karşılığı, halen bir ölçüde varsayımsal kalmak zorunda ise de, aynı sosyal bilimlerin verileriyle şu şekilde belirlenebilir:

1- Herşeyden önce içinde YARATICI UNSURLARI BARINDIRAN BİR EMEKTİ. Çünkü alet ve alet üreten alet üretimi ve doğanın dönüştürülmesi, beyinde nesnelerin yepyeni bir biçimde birleştirilmesi, tasarlanması ve zihinsel üretimin yeniden doğaya aktarılmasıyla gerçekleştirilebilirdi. Bu aktivite toplayıcılığın, avcılığın, tarımın, zanaatlerin ve sanatın her anında zorunluydu. Bu nedenle yaratıcı emek insan özünün ve onun ruhsal gereksinimlerinin ayrılmaz bir parçasıydı. Diğer bir deyimle insan böylesi bir aktivite içinde insanlaşmıştı.

2- KOLEKTİF BİR EMEKTİ. Bu kendiliğinden kolektivite, doğanın zoruna ancak belli sayıda insanın emeğinin birleşmesiyle karşı konulabilmesinden kaynaklanmaktaydı. Kendilerini bütünün bir parçası olarak hisseden bireyler güvenli, dostane ve güçlü bir toplumsal destek sisteminin içinde bulunuyorlardı.

3- EMEĞİN ANLAMI'nın o spontanlık içinde sorgulanmadığı tahmin edilebilir. Çocukluktan yaşlılığa kadar emeğin niteliği değişse de, zorlu yaşam mücadelesinde, emeğin ve yaşamın bu denli kaynaştığı bir toplumda hiç kimse için "Emeğim bir işe yarıyor mu?" sorusu başatlık kazanmamış olmalıdır. Bireyler kolektif emek sürecinde emek ürünleriyle değerlidirler ve ÇALIŞMAK ONLARIN EN TEMEL HAK ve SORUMLUĞU'dur. Dolayısıyla emeğin spontan bir anlamlılığı vardı.

4- INSIYATİFLİ BİR EMEKTİ. İnsanlar yaşça belli bir olgunluğa geldiklerinde bizzat içinde bulundukları üretim sürecine müdahale edebilirler, yönlendirilmesine katkıda bulunabilirlerdi.

5- GELİŞEBİLİRLİK HERKESİN UMACAĞI BİR HAKTI. Üretici güçler çok primitif de olsalar, insanların çocukluktan olgunluğa kadar yetkinleşebilecekleri bir alan vardı. Bireyler verili yeteneklerini toplumun sağlayacağı maksimum yere kadar ulaştırmayı uma-bilirlerdi.

6- EMEĞİN ÇOK YÖNLÜ BİR YAPISI VARDI. Üretim ilişkilerinin geriliği, doğal işbölümü dışında, dikine-toplumsal işbölümüne izin vermiyordu. Toplumsal işbölümünün sonradan getirdiği (bilim, felsefe, sanat, spor, kol emekçiliği gibi) üretim kategorileri birbirinden ayrışmamış bir nüve halinde bulunmaktaydı, YAŞAMIN BÜTÜNCÜL, AMATÖR BİR YAPISI VARDI.

Sonuçta: TOPLUMSAL-SINIFSAL ZORUN HENÜZ ÖRGÜTLENMEMİŞ OLDUĞU O ÇAĞLARIN SÜRECİNİ GÖZETEREK; BİYOLOJİK TEMEL GEREKSİNİMLERİNİ KARŞILAYABİLEN, KOLEKTİF, YARATICI, İNİSİYATİFLİ, ANLAMLI, ÇOK YÖNLÜ BİR EMEĞE SAHİP VE YETKİNLEŞEBİLEN İNSANIN SAĞLIKLI BİR RUHSAL YAPISI VARDIR VE GENEL OLARAK MUTLU OLMANIN NESNEL TEMELİNE OTURMUŞTUR diyebiliriz.

TOPLUMSAL İŞBÖLÜMÜ'NÜN GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER:

Artık, son yedi sekiz bin yıldır başka bir çağ yaşanmakta. Gerçekleşen dönüşüm, bir yönüyle, öylesine çaplı bir olumsuzluğa ve o denli derin bir umutsuzluğa neden olmuştu ki antik çağ Yunan ozanlarından **Heslod**'un yakarışını bir kez daha anımsamaktan kendimizi alamıyoruz:

> Yazık, demek ki, gökyüzünün acımasızlığı beni alçakça yaşanılan bu acılı günlere atması gerekiyormuş.
> Daha önce ya da sonradan gelemez miydi bu dönem?
> Oysa bugün,
> yeryüzünde varsıllığın yitirildiği,
> acı ve kederli yoksul bir dönem yaşanıyor (3)

İnsan psikolojisinde böylesi depresif çöküntülerle dışa vuran bu tarihsel gelişme, yani **"Toplumun sömüren bir sınıf ile sömürülen bir sınıfa, egemen bir sınıf ile baskı altındaki bir sınıfa bölünmesi"** (4), **"Üretimin eskiden daha az ve sınırlı gelişiminin zorunlu sonucuydu. Toplumsal emeğin tümü herkesin varlığı için ille de gerekli olandan ancak biraz fazla bir ürün sağladığı sürece: bundan ötürü, herkes çalışmakla yükümlü olduğu ya da çalışmak, toplum üyelerinin büyük çoğunluğunun aşağı yukarı bütün zamanını aldığı sürece, bu toplum, zorunlu olarak sınıflara bölünür.... Özellikle angarya altında olan büyük çoğunluğun yanıbaşında, doğrudan doğruya üretken çalışmadan bağı-**

şık, toplumun genel işlerine bakan, emeğin yönetimiyle, devlet işleriye, hukukla, bilimle, sanatla vb. ile uğraşan yeni bir sınıf doğar. Bundan dolayı, sınıflara bölünmenin temelinde işbölümü yasası bulunur. Ama bu, bir defa üstün çıkan egemen sınıfı, kendi gücünü çalışanların zararına pekiştirmekten, kendi toplumsal önderliğini, yığınların yeğin-leşen bir sömürülmesi haline getirmekten alıkomaz" (5).

Kısaca, artık bu sınıflı toplum çağında ve genel olarak, emeğin yaratıcılığından, anlamlılığından, inisiyatifinden, gelişebilirliğinden, çok yönlülüğünden sözedebilmek olanaksızdır. Sömürgen toplum yapısı emeğin yabancılaşmasını koşullamıştır.

"Peki, emeğin yabancılaşması neye dayanır?" diye sorduktan sonra, **Marx** bu soruyu şu şekilde yanıtlamaktadır: **"İlkin, emeğin işçinin dışında olması, yani onun özüne ilişkin olmaması, demek ki, emeğinde, işçinin kendisini olurlamayıp yadsıması, mutlu değil mutsuz duyması, özgür bir fizik ve entellektüel etkinlik göstermeyip bedenine ve tenine eziyet etmesi olgusuna. Sonuç olarak, işçi ancak çalışmanın dışında kendi kendisinin yanında olma duygusuna sahiptir ve çalışmada kendini kendi dışında duyar. Çalışmadığı zaman kendi evinde gibidir ve çalıştığı zaman da kendini kendi evinde duymaz. Öyleyse çalışması istemli değil, ama istemsizdir, zorlama çalışmadır. Öyleyse bir gereksinmenin karşılanması değil, ama sadece çalışma dışındaki gereksinmelerin bir karşılanma aracıdır. Emeğin yabancı niteliği, fizik ya da başka bir zorlama ortadan kalkar kalkmaz, çalışmadan bir veba gibi kaçılması olgusunda açıkça görülür. Dışsal emek, insanın içinde kendine yabancılaştığı emek, bir kendini kurban etme, bir onur kırılması çalışmasıdır"** (6).

Görüldüğü gibi emeğin yabancılaşması, üretimci insanın üretim araçları karşısındaki konumunun ve dolayısıyla da toplumsal-siyasal konumunun değişmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu anlamda yabancılaşma ilk sınıflı toplumlar döneminden başlayarak tanımlanabilir. Ancak teorik çalışmalara konu olacak biçimde tanımlanışı kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde ve emekgücünün topraktan "özgürleşerek", "kendi" sosyal yaşantısını kazanması zemininde olmuştur. Kısaca, artık işçinin çalışmakla geçen bir zamanı ile, "kendisi" için ayırdığı bir zamanı vardır. Bu ayrışma Yabancılaşma olarak tanımlanmaktadır ve **Marx**'ın yukarıya aktardığımız soyutlaması da daha çok bu çerçeve içindedir.

Kapitalist üretim ilişkilerinde, endüstriyel ilişkiler bağlamında ve bu yüzyılın ortasına kadar olan dönemde kabaca iki tip ilişki biçimi gözlenmiştir: a) El işçiliğine dayalı teknoloji. b) Makineli üretime dayalı olan ve bant tipi üretim teknolojisi olarak tanımlanan teknoloji. Bu gelişmenin yabancılaşma ve insan psikolojisi üzerinde önemli etkileri olmuştur. Buna göre: El işçiliğine dayalı teknolojik gelişim döneminde, işbölümü çok daha fazla oranda ürün bazındadır. Bu olgu her işçinin (aslında burada işçi değil zanaatçı tanımını kullanmak daha uygun olacaktır) tümüyle belli bir ürünü ve olabildiğince kendi becerisini kullanarak üretmesini sağlamaktadır. İşçinin otonomisi; iş üzerindeki belirleyiciliği; bir ürünün tümünü üretiyor olması gibi nedenlerle, işin anlamı ve iş üzerindeki denetim bir sonraki aşamaya göre belirgin şekilde fazladır. Dolayısıyla yabancılaşma düşüktür. Bant tipi üretimde ise, işbölümü ürünü de parçalayacak ve işçilerin ancak ürünün belli kısımlarında uzmanlaşmalarına olanak tanıyacak şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla, işçinin üretim sürecinin tümünü gözleyebilmesi bile olanaksızdır. Üretim süreci üzerindeki işçi kontrolu, işin anlamlılığı çok daha düşüktür, hatta hemen hemen yoktur. Böylesi bir iş kalifiye emeğin gerekliliğini de ortadan kaldırmıştır. Yani, üretim işçinin gelişmesini de gerektirmemektedir. Kısaca derin ölçüde bir yabancılaşma söz konusudur. Bu ikinci süreç özellikle 19. yy'ın ikinci yarısı ile 20. yy'ın ilk yarısında egemen olmuştur (7). **Marx**'ın üretim araçlarının mülkiyeti dışında ve daha çok üretim sürecinin mikro ilişkileri çerçevesinde yabancılaşma olarak betimlediği ilişkiler işte bu döneme aittir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti ile tanımlı olan kapitalist üretim ilişkileri, çalışanların üretim süreci üzerindeki etkilerini sıfırlamış, onları üretim sürecinin kendisi ve sonuçları ile ilgisiz duruma getirmiştir. Sonuçta, insan kendisini üretim süreci dışında arar olmuştur. Ancak olayı daha da olumsuz duruma getiren yan, üretim dışındaki yaşantı içinde de "sıradan" insana söz hakkı verilmiyor oluşudur. Bu durumda tek çıkar yol, bu "sıradan" insanın insan öncesi aşamalardan devraldığı alışkanlıklarını "geliştirmesi" olacaktır:

YABANCILAŞMANIN İNSAN PSİKOLOJİSİNE ETKİSİ:

Emeği yabancılaşan, yani yaratıcılığı, emeğindeki anlamlılığı, inisiyatifi,

DERYALI AŞK ŞİİRİ

I

Aşkın kıyılarındayız
Deryanın
Yüreğime şiirler bırakır.

Solgun banliyö trenlerinde
Leylak rengi yüzün
Yüzün
Yüreğime şiirler bırakır.

Baharlı bahçe, nar sokağı
Yüreğime neler bırakır.

Evlerin arası deryadeniz

Bora ARAS

gelişebilmenin umudunu yitiren insanlarda entelektüel, bir başka deyişle neokortikal (üstbeyinsel) uyarının azalmasından söz edebiliriz. İnsan için emeğinden kaynaklanan entellektüel uyarı neokorteksin gerçek besinidir. Üretimci insan faaliyeti ile sinir sistemi arasındaki belirleyici ilişkiler net olarak saptanmıştır (8). Neokorteksin az uyarılması, buradan çıkıp limbik (psikolojik süreçleri yönlendiren ön-beyinsel) yapıları ve yeniden neokorteksi besleyen uyarıların azalmasına neden olacaktır. Bu kısır döngü genel olarak beyni daha az uyarılabilir duruma getirecektir (9,10). Bu tablo hafif ya da ağır bir depresyondan başka birşey değildir. Özellikle kliniklere başvurmayan, işini, yaşamını idame ettirebilen maskeli depresyonlu vakaların bilinenden çok daha yaygın olduğu söylenebilir. İşini sevmeme, yataktan kalkmama isteği, fazla uyuma, genel bir coşkusuzluk ve yaşamdan eskisi gibi zevk almama maskeli depresyonun belirgin özellikleridir.

Ancak neokortika uyaranların emeğin yabancılaşması ile azalması her zaman depresyonla sonuçlanmayabilir. Eğer olanak varsa, insanlar biyolojik hareketten devraldıkları temel gereksinmeleri abartarak, neokortikal doyumsuzluğu kompanse etmeye çalışabilirler. Yemenin, içmenin,seksin ve refahla ilgili materyalin abartılması gibi. Veya sahte heyecanları boşluğun yerine koymaya çalışabilirler. Futbol maçlarının fanatik seyircisi olmak, kumar düşkünlüğü, uyuşturucu ve alkol kullanımı gibi (11).

İçinde ekonomik zor da olmak üzere bütün toplumsal zorlar stres kaynağıdır. Her ne kadar stres bir yere kadar sağlıklı bir fizyolojik yanıtsa da uzun dönemde irritabiliteye ve psikosomatik hastalıklara neden olduğu bilinmektedir (12).

Sınıflı toplumlar genelllikle bir sosyo-ekonomik formasyon olarak bulunurlar ve içlerinde farklı üretim tarzlarını barındırırlar. Bundan dolayı hem kalıntıyı temsil eden, hem egemen olan, hem de nüve olarak yaşayan farklı üst yapı kurumları aynı anda yanyana bulunur. Farklı ahlak kuralları, farklı ideolojiler gibi. Farklı ve karşıt üst yapı kurumlarının bireye yansıması bireylerde anksiyeteye yol açabilir.

Bu söylediklerimizi zenginleştirecek başka veriler de sıralayabiliriz: Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, sosyoekonomik açıdan alt düzeydeki insanlar, üst düzeydekilere göre daha çok oranda stresli bir ruh hali içindedirler (13). İş prestiji, işi kontrol edebilme ve işte gelişebilme olanaklarının iş doyumu, stres ve genel iyilik hali üzerinde belirgin biçimde etkili oldukları gösterilmiştir. Sonuçta, bu tip veriler işin basit bir aktivitenin ötesinde, yaşam biçimini belirleyen daha geniş kapsamlı bir kavram olarak ele alınması gerektiğini gösterdiği yollu yorumlarla değerlendirilmektedirler (14). Ek olarak, yapılan işten beklenen karşılık ve duyumun sağlanamaması anlamındaki yabancılaşmanın gurup içi düşmanlıklara, toplumsal olaylara ilgisizliğe ve güçsüzlük hissine yol açtığı saptanmıştır (15). Öte yandan, kapitalist üretiminin işçi sınıfını giderek daha fazla oranda rutinize eden ve O'nun iş üzerindeki kontrolünü azaltan yapısının kişinin öz güvenini azalttığı da bulunmuştur (16). İş sürecinde kendisini etkileyecek kararların alınmasında etkili olamama, yönetime katılamama olgusunun iş işle ilgili stresin oluşmasında önemli bir etken olduğu gösterilmiştir (17,18,19.)

Görülmektedir ki, üretimin mikro düzeydeki yapısı insan psikolojisini doğrudan ve önemli oranda etkilemektedir. Sınıflı ve kapitalist üretimde bu etki olumsuz yöndedir. Bu sonuçta, üretim sürecinin sınıfsal, otoriter, işçiye katılım olanağı tanımayan, insan yeteneklerini gözetmeyen yapısı belirleyicidir. Mikro düzeydeki kapitalist üretim yapısı ise kapitalist üretim ilişkilerince ortaya çıkarılmaktadır.

Sonuçta kapitalist üretimin insana verdiği büyük bir yalnızlık, anlamsızlık, işe yaramazlık duygusu olmuştur. Öylesine ki bu duygular her an saf bir HİÇLİK noktasına da varabilir. **Kafka**'nın **"Yaşama, daha doğrusu yaşamın devamlılığına katlanmanın imkansızlığı. Saatler birbirine uymuyor. İçimdeki saat iblisçe, şeytanca, ne olursa olsun gayri insani koşup duruyor,dıştaki ise sarsıla sarsıla alışılmış yürüyüşünü sürdürüyor. Bir gün iki saatin birbirinden ayrılmasından ya da parçalanmasından başka ne olabilir ki?"** sorusu tam da bu hiçliğin dışa vurumu değil midir? (20).

DENENEN "YENİ" ENDÜSTRİYEL İLİŞKİLER:

Hemen yukarıda açtıklarımız, üretimin (bir başka deyişle yaşamın) doğrudan üretenlerin kültürel, ideolojik, siyasal örgütlülüklerince devralınması gerektiği yönündeki anlayışımızı güçlendiren verilerdir kanısındayız. Öyle sanıyoruz ki Hiçlik gerçeğini yok etmenin başka da yolu yoktur. Üretim ve yaşamın her veçhesinin üretenlerin denetiminde olması gerektiği anlayışının yaşamsal önemi vardır. Aynı zamanda bu anlayışın, bugün kapitalist toplumlar içinde nesnelliği de bulunmaktadır. Bu nesnellik kapitalist üretim ilişkileri ile üreten sınıfların kendisidir. Ancak üreten sınıfların toplumsal, siyasal olaylara, kedinde değil, kendisi için yönelimi de bir süreç ve sağlıklılık meselesidir. Çünkü kendi sorununa duyarsızlaş(tırıl)mış insanlar aynı zamanda psikoljik-bilinçsel olarak hastalan(dırıl)mışlar demektir. İlk bakışta çözümü olanaksız kılan bir paradoks gibi görünen bu döngü, aslında, çözümün üretenlerin kendi ellerinde olduğunu gösteren bir bilimsel veridir.

Üretimin yapısının insanın ruhsal sağlığı, işe yönelimi ve entegrasyonu zinciri üzerinden üretkenliği belirleyici olduğu gerçeği burjuva sınıfının da bilgisi dahilindedir. Bu konudaki çalışmalar yine bu yüzyılın başlarından beri sürdürülmektedir. Özellikle **Elton Mayo**'nun Amerika'da belli başlı sanayi kollarında 1930'larda sürdürmüş olduğu çalışmalar üretimin yapısı ile üretkenlik ilişkisi üzerine dikkatin yöneltilmesine ve sonrasında da kapitalist üretimin yapısını -sistem içi olarak- derin biçimde sorgulanmasına neden olmuştur (21).

Bu araştırmalarla birlikte endüstriyel ilişkilerin "yenilenmesi" çabalarına girişilmiş ve (kapitalist) sistem içi olmak ve mevcut ilişkilerin özüne dokunmamak koşuluyla modifikasyonlar gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda ortaya atılan kavram ve düşüncelerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir: İşin Zenginleştirilmesi,İşin Genişletilmesi, İşin Hümanizasyonu, İşin Demokratikleştirilmesi, İşçi Katılımı, Birlikte Yönetim, Kendi Kendine Yönetim, Küçük Grup Çalışmaları, Kalite Kontrol Çemberleri. Bunların herbirisini burada açmak olanaksız ve yersiz olmakla birlikte bugün en gözde olanının en son saydığımız olduğunu belirtmek

yararlı olacaktır. 1950'lerin başında Amerika çıkışlı olan bu kavram 1960'ların başlarından itibaren Japonya'da pratize edilmiştir ve oradan tüm dünyaya yayılma eğilimleri göstermektedir (22). Bu programların hepsinin ortak yönü, bant tipi makineli üretimin aşırı ölçüde geliştirdiği işbölümünü azaltabilmek, işi bütüncülleştirebilmek, işçiyi bu bütüncül iş üzerinde sorumlu ve yetkili kılabilmek ve bunu da küçük gruplar içinde kolektif bir havada gerçekleştirebilmektir. Böylece bant tipi üretimde yitirilmiş olan özgüvenin, iş doyumunun, işletme ve yönetimle uyum ile entegrasyonu yeniden sağlanabileceği varsayılmakta, nihai anlamda ise üretkenliğin artırılması hedeflenmektedir.

Yine 1960'lar sonrasında gelişen, High-Tech adı verilen ve ileri düzeyde kompüterize olmuş yeni teknolojileri kullacak yeni işçi tipinin yaratılması zorunluluğu da bu çabaları- sistem için- yaşamsal kılmaktadır. Çünkü, artık işinden memnun olmayan işçi tipinin bu teknolojiyi kullanabilmesi olanaksızdır. Bu teknoloji kendisini kullanana önemli oranda inisiyatif bırakılmasını zorunlu kılmakta, üretim sürecinin belli ve bütüncül bir karakteri olan dilimini kümpüterize ederek işçinin kontroluna bırakmaktadır. Dolayısıyla üretimde -zorunlu olarak- bu kadar kontrolcü bir konuma gelmiş olan işçinin de işletme ve yönetimle uyumlu olması ve buna yönelik idari önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu teknolojiye Sürekli Akış Teknolojisi denilmektedir. Kısaca, sistem kendi özüne dokunmaksızın, kendi içerik ve biçiminde birtakım düzenlemelere gitmek zorunda kalmaktadır ve bu süreç kapitalist üretimin kendi iç dinamikleriyle ilintili olarak gelişmektedir. Türkiye'de de böylesi programların kimi endüstri dallarında uygulanması beklenebilir. Bu uygulamalarda endüstri psikolojisinin ağırlıklı yerinin olacağı kesindir. Bu olgu bilim-ideoloji, bilim-siyaset tartışmalarını da, bir kez daha gündeme taşıyacaktır.

Öte yandan, üretim -ilişkileri- ile insan psikolojisi ilişkisi ve kapitalist sistemin, bu ilişkilerden etkilenen üretkenlik düşüşlerinin farkındalığı sonucunda yeni açılımlara yönelmesi, bütün bunlara ek olarak da (tam olarak izleyemesek de) sosyalist bloktaki son gelişmeler, üretimin üretenlerce demokratik denetlenip yönlendirilmesi; bireylerin bu süreçle tam entegrasyonu; yabancılaşmanın aşılması: insan psikolojisini olumlu yönde gelişebileceği, daha yaratıcı olabileceği üretim ilişkilerinin yaratılması; kısaca genel anlamda demokrasi tartışmalarını diyalektik materyalist yöntemin gündeminin odağına sokacaktır kanısındayız.

DELİLİK

Kırlangıç çığlıklarıyla kapanmışım kapana
Çizmeliyim ağrılarımı, yaşlı duygular bunlar

Haykırmalıyım insanlığımı dipsiz kuyulara
Haykırmalıyım en canhıraş naralarla

Samyeli düşleri değil bunlar elbette
Tarla kuşları diyarının özlemi

Yoklar hanesine yazılmasaydı di'li zaman
Tuz biber-di yarama o karasevdam

Bir kalemlik kırlangıç çığlıkları şu yüreğim
Aklım sende kalsın deliliğimi alıp gideceğim

Erol YILDIRIM

Kaynaklar:

1- Engels, F Doğanın Diyalektiği, Sol Yay., Ankara. 3. Baskı, Ocak 1977, Çev: Gelen, A.

2- Aynı eser.

3- Aktaran Teber, S. İlk Toplumların Değişimleri, Say Yay., 1 Basım, Şubat 1985.

4- Engels, F Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Sol Yay., Ankara, 5. Baskı, Ağustos 1978, Çev. Ünalan, Ö.

5- Ayı eser.

6- Marx, K. 1844 El Yazmaları, Sol Yayınları, Ankara. 1. Baskı, Temmuz 1976, Çev: Somer, K.

7- Blauner, R. Alienation and Freedom, The University Of Chicago Press, USA, Second Impression, 1966.

8- Hoebel, E., Weaver, T Anthropology and The Human Experience, 1979.

9- Gençtan, E. Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Remzi Kitabevi, 1. Baskı, 1988.

10- Martin, J. H. Properties Of Cortical Neurons, The EEG, and The Mechanisms Of Epileps, Principles Of Neural Science, Edited by E.R. Kandel, J.H. Schwartz, Third Printing, 1983.

11- 9'daki kaynak.

12- WHO Scientific Work Group, Stress, Lifestyle, and The Prevention Of Disease, Sofia-Bulgaria, 5-12 October, 1981.

13- Kessler, R.C. Cleary, P.D. Social Class and Psychological distress, Am Socio Review, Vol 45, 1980, 463-478.

14- Coburn, D. Work and General Psychological and Physical Well-Being, Int J Health Services, Vol 8, No: 3, 1978, 415-435

15- Seeman, M. On The Personal Consequences Of Alienation In Work, Am Socio Review, 32, 1967, 273-285.

16- Schwalbe, M.L., Staples, C.I. Class Position, Work Experience and Health, Int J Health Services, Vol 16, No: 4, 1986, 583-602

17- Sadoch, M. J., Virginia, A. Other Conditions Not Attributable To A Mental Dis order comprehensi ve Text Book of Psychiatiy, Ed. by Kaplan, N. I., Sadoch, B.J., 1985.

18- Elling, H.R. The Political Economy Of Workers Health and Salety, Soc Sci Med, Vol 28 No:11, 1989, 1171-82

19- Karasek, R., Bater, D., Marxer, F., Ahlbom,A., Heorell, T Job Desicion Latitude, Job Demands, And Cardiovasculer Disease: A Prospective Study Of Swedish Man, Am J Pusblic Health, Vol 71, 1981, 694-705.

20- Franz Kafka Dönüşüm'den alıntılayan Teber, S. Politik -Psikoloji Notları, Ara Yay., Ankara, 1. Basım, Ekim 1990.

21- Elton, M. The Social Problems Ofg An Industrial Civilization, Andover-Massachusettes, 1945.

22- Ishikawa, K. Quality Control In Japan, The Japanese Approach To Product Quality, Ed. by Sasaki, N., Hutchins, D., Pergamon Press, England, First Edition 1984.

ATAÇ'LA DÜŞÜNEN BİR ÇOCUĞUN ÖYKÜSÜ

Çetin ÖRGEN

"Gelenekten ayrılmakla, dünden kalanı değiştirip yerine günün gerektirdiğini koymakla yıkılmaz bir toplum, yaşama gücünü göstermiş olur. Benliğini de yitirmez. Gelenek değildir bir toplumun, bir ulusun benliğini yapan. Bir toplumun, bir ulusun benliği, yaşayışına, düşünüşüne verdiği biçimdedir."(1) Çok etkilemişti bu tümceler onu. Çok düşündürmüştü. "Bir toplumun benliği, yaşayışına, düşünüşüne verdiği biçimdedir." kendi kendine yüzlerce kez yinelemiş, bu yalın tümceden taşan aydınlığı, pırıl pırıl bir bahar sabahında yeni tomurcuklanan bahar dallarının ürkek ama yaşam dolu canlılığı ile kucaklamıştı. Öyle ki, çok sonraları birisi, "düşünmeye ilk kez ne zaman başladın?" diye sorsa, sanırım "onbir yaşımda" diye yanıtlardı. İlkokul 4. sınıftaydı. Nurullah Ataş'ı daha önce okumuş muydur anımsamıyordu. Ama o yazıda Ataç onu öylesine etkilemişti ki, Nurullah Ataç adı belleğinde öylesine yer etmişti ki, gazeteyi özenle saklamış, bir süre sonra da kesip başucuna koymuştu. Bazı tümcelerin altını çizmiş, bir şiir ezberler gibi onları ezberlemişti: "Kendine güvenen, kendinde yaratma gücü bulunduğunu sezen bir toplum, değişmekten, yenileşmekten, inançlarında doğruyu yanlışı aramaktan çekinmez."

Sevgili Ataç işte o gün bugün hep onunla oldu; ya da o, o gün bugün hep sevgili Ataç'ıyla oldu. Sonraları çok düşünmüştür, neydi o yazıda onu böylesine saran, bazı tümceleri ona ezberleten, içinde yaşadığı topluma onbir yaşının çocuk dünyasından bir erişkinin gözlükleriyle baktıran? Sanırım konuşur gibi olmasıydı. O yazıyı ilk okuduğu gün, sanki Ataç elini omuzuna koymuş onunla konuşmuştu. Harçlıklarını biriktirerek kendi seçimiyle aldığı ilk kitabı, Ataç'ın **Sözden Söze**'si oldu. Sanki bir kitap okumuyor da, onu yanıbaşına oturtan, kolunu sevecenlikle omuzuna koyan, gözlerinin içine içine sevgiyle bakarak konuşan Ataç Baba'yı dinliyordu. "Yıllardır yazarım, iyi, kötü... Yazdıklarımın iyi olduğunu ben de pek sanmıyorum. Ama ne de olsa kişi, bunca yıllık çalışmasının bir izi kalsın istiyor. Bir yazarın bir değeri var mı? Yazın alanına, düşün alanına(*) bir şey getirebilmiş mi? Ancak kitaplarından anlaşılır. Dergilerde, gazetelerde çıkan yazıları, yıllar geçtikten sonra nereden bulup da üzerlerinde düşüneceksiniz? İşte ben onun için bir kitabım, birçok kitaplarım olsun isterim; okuyanlar yargılasınlar, bir değeri olup olmadığını söylesinler diye. Bir gün okuyup gazeteyi atanlar arasında beğenen de olur, beğenmeyen de. Onların yargıları pek sayılmaz. Hele bir de dura dura okusunlar, görüşleri değişir belki, beğendikleri yazıların da öyle bir değeri olmadığını anlayıverirler." (2)

İkinci kitabı yine Ataç'tandı: **'Karalama Defteri'**. Sonra **'Ararken'**, sonra **'Diyelim'**. Bir solukta okuyordu. Sevgili Ataç Baba her ne denli "dura dura okumayı" öneriyorsa da, elinden kapacaklarmış gibi neredeyse soluk almadan okuyordu. Soluk almadan, ama öğrenerek... Yine belirli tümcelerin altını çiziyor, onları birkaç kez okuyor iyice içine sindirmeye çalışıyordu. Otobüste, durakta, oynarken hep kendi kendine yineleyebilmek için de, ezberliyordu: "Sanat adamları daha çok düzeltmek, güzelleştirmek isteyenler arasından çıkar. Hemen hiçbir sanat adamı, gördüklerini olduğu gibi söylemek istememiştir; seçer, büyültür, küçültür, istese de istemese de kendi kişiliğini katar. Gerçekle yetinemez, gerçeği alır, kendi düşleriyle, düşünceleriyle yoğurur. Bunun içindir ki hiçbir sanat adamı, bir yandan da bir düş adamı olmaktan kurtulamaz." (3)

Şiir yazıyordu o zamanlar. Eve konuklar geldiğinde, söz döner dolaşır onun şiirlerine gelir, o da bir süre sonra üstlemelere dayanamaz, salona açılan bir kapının arkasına geçer, büyük bir coşkuyla sesli sesli okurdu. Gerçekte sıkılgan bir çocuk değildi ama, nedense öyle yapardı. Ataç'ın sanat adamlarıyla ilgili tümcelerini yudumlarken, özne gerçekte ondan başkası değildi. **Varlık** dergisini almaya da o zamanlar başlamıştı. Harçlıkları, dergilere, kitaplara yetmez olmuştu ilkokul 5. sınıftayken. Ataç'ın onu en çok etkileyen yazılarından biri de —bu nedenle olsa gerek— "Yoksulluk" olmuştu: Yoksulluk içinde büyüyenler okuyamazlar, düzenli bir eğitim edinemezler demiyorum. Bakarsınız okumak bir kimsede bir gereksinme oluverir, yiyip içmek gibi, uyumak gibi bir gereksinme. Öyle kimseler, ekmeklerinden kesip betik (kitap) alırlar, uykularından kesip betik okurlar, nice varlıklarınkinin çok üstünde bir bilgi, bir düşünme genişliği edinirler." (4) Sanki kendisinden söz ediyordu Ataç. Aslında çok yoksul da sayılmazlardı ama, harçlıkları, almak istediği kitaplara yetmiyordu işte. "Nice varlıklılarınkinin çok üstünde bir bilgi, bir düşünme genişliği edinirler." Ne güzel yazıyordu. Okudukça sanki pencereler açılıyordu maviliklerde. Ayakları yerden kesiliyor, yükseliyor, yükseliyor, her biri bir diğerinden daha ışıklı olan bir pencereden diğerine geçerek gökyüzünde uçar gibi ilerliyordu. "Nice varlıklarınkinin çok üstünde bir bigi, bir düşünme genişliği edinirler." " Koşarak ilerliyordu. "Düşünme genişliği" sözü onu çok etkilemişti. Hep elle tutulur bir şeylerin genişliğinden, eninden, boyundan söz edilmişti çevresinde o güne değin. Ya da o ayrımsamamıştı. Hani bakarsınız ama görmezsiniz, bir gün sanki ilk kez karşılaşıyormuşsunuz sanırsınız ya, işte öyle. O, düşünmenin boyutlarını ilk kez Ataç'la düşünmeye başlıyordu... Niçin okuduğunu daha iyi biliyordu artık. Düşünme boyutlarını daha çok, daha çok genişletmeliydi. Daha çok okumalı, daha geniş düşünmeliydi.

(1) N. Ataç, Ulus, 24.5.1956

(2) N. Ataç, Sözden Söze, Varlık Yay. 1952

(3) N. Ataç Karalama Defteri, Varlık Yay. 1953

(4) N. Ataç Varlık Dergisi, 1.3.1957

(*) Ataç bu yazıyı bugün yazsaydı eğer, edebiyat yerine yazın, fikir yerine düşün demeyi yeğlerdi diye düşünüyorum.

İSTANBUL DÜKALIĞI'NIN EĞRELTİ OTLARI YA DA ARKADAŞIMIN AŞKISIN

Bülent HABORA

BİR

"Semra Özal'a 333 Soru"yu yayınlarken, kapağa bir band atacaktım. **"17. saniyede 9. basım"** diye. Sonra Dükalığın **"Ödül, jüri, plaket, talkshow, kabare, kokteyl"** hengamesinde **"sanatsal imgelemlerinin içsel dürtüleri"**yle sanat yapanlara ve o sanatları yayınlayanlara ayıp olur diye, caydım.

Bir gün Erol Toy şöyle demişti: **"Yahu Habora, kitabımı matbaaya verdiğimde, matbaacı,** 'Erol Bey, 500'de bir YENİ BASIM yazacağız, değil mi?' **diye sordu. Sonra anlattı bana herşeyi. Birçok yayınevi ya da yazar bu numarayı yapıyormuş."**

İçimden, **"Ah sevgili Erol Ağabey, İstanbul Dükalığı'nın, Babıali Derebeyliği'ni hiç tanımamışsın,"** dedim.

Yayıncının biri, kitabının ilk dağıtımını yapıyor. **"I.Basım"** yazılı kitaplar Ankara'ya, **"2. Basım"**lar İzmir'e, **"3. Basım"**lar İstanbul'a dağıtılıyor.

Bir dağıtıcı, kitap istiyor, yayınevinden, 40 tane. Yayınevi 20 tane gönderiyor, 14. basımdan. Dağıtıcı, telefon ediyor, 20 tane daha istiyor. Bu kez 8. basımdan geliyor.

İKİ

İstanbul Dükalığı'nda yayıncılık da bir alemdir, yazarlık da.

Örneğin, bir Sanat Olayı dergisi vardı bir zamanlar, yüksekten uçup, ahkâm kesen. Atilla İlhan yönetiyordu.

Bir gün, yayınevlerinden biri Nazım Hikmet'in **"İvan İvanoviç var mıydı, yok muydu"** adlı oyununu çıkardı. Sanat Olayı dergisi balıklama daldı, olaya. Nazım Hikmet'in çok önemli bir yapıtı ilk kez gün ışığına çıkıyordu, Türkiye'de. Hemen bir dosya hazırladı. Atilla İlhan'ından, Çetin Altan'ından, Yalçın Pekşen'lere dek 30-35 yazar, döktürdüler babam, döktürdüler. Battal Gazi'lerin, Malkoçoğlu'ların ahfadından gelenler, **"Allah, Allah"** deyü bir cenge giriştiler. Bu yapıtın, Türkiye'de, 1990'lara doğru İlk kez yayınlanması üzerine biraz saldırı, biraz gözyaşı edebiyatı içinde aslanlar gibi kükrüyorlardı.

2 sayı, yani 2 ay sürdü bu eğlence.

Eğlenceye doyunca, açıklamamı yaptım: **"Bu kitap Habora Yayınları arasından tam 20 yıl önce, 1969'da yayınlanmıştır."**

ÜÇ

Cengiz Gündoğdu'nun Mehmet H. Doğan'a ve Oktay Ekşi'ye yazdığı mektupları okuyunca, aklıma Asım Bezirci geldi.

Bir aralar **"Memed Fuat'ın seçtikleri"** çıkıyordu. Asım Bezirci de **"Memed Fuat'ın seçmedikleri"**ni çıkaracaktı. Olmadı.

Mehmet H. Doğan'ın hazırladığı kitap böyle değil. **"Adam, 1993 şiir Yıllığı, Şiirimizde geçen yıl"** başlığını taşıyor, herşeyden önce. **"Şiirimizde geçen yıl"** denilince, Mehmet H. Doğan beğensin ya da beğenmesin, geçen yıl şiirimize katkıda bulunan, ama iyi, ama kötü şiir yazan tüm ozanlardan söz edilmesi gereklidir. Eğer bu becerilemiyorsa, kitabın başlılığı **"şiirimizde geçen yıl"** değil, **"Mehmet H. Doğan'ın beğendiği şiirler"** olmalıydı. Sanata saygı da bunu gerektirir.

Bir de Mehmet H. Doğan'ın **"taradığı dergiler"** var. Bu listede birçok derginin adı yok; taranmamış onlar, dağınık geziyorlar. Örneğin, üç yıldır yayınlanan İnsancıl, örneğin, Tını v.d.

"1992'de yayımlanan şiir kitapları" bölümü de oldukça düşündürücü. Örneğin, bir Müşür Kaya Canpolat'ın kitabı yok.

Ama Adam Sanat Dergisi'ni gene de kutluyorum. Hiç olmazsa derginin bulunduğu poşete, **"Minyatür antoloji"** koymuşlar. Ya bir de magazinlerin yaptığı gibi **"Rejolce"** verselerdi?

DÖRT

"Rejolce" deyince...

Bir kitap tanıtıcı Mehmet H. Doğan'ın antolojisi gibi, bir yazarlar ansiklopedisi hazırlamış. Aydın Hatipoğlu'nun bir açıklamasını okuduğumda öğrendim bu seçmece yazarlar ansiklopedisinin varlığını.

Behçet Necatigil, Ş.Kurdakul, S.A. Karaalioğlu ve Dergah Yayınevi'nin hazırladığı ciddi sözlük ya da ansiklopediler kitaplığımda vardı. Aydın'ın yazısından sonra aradım bu seçmece yazarlar ansiklopedisini, kitaplığım yoksun kalmasın, diye. En sonunda bir yerde buldum. Şöyle bir göz attım. Birkaç kişinin adına baktım. Yoktu... Herhalde kitap tanıtıcısının beğenmediği ozanlar ve ya-

ARDINDAN

Bütün güzel düşler gibi bu da bitti.
Fitilli bir bomba gibi
eğreti duruyorduk zaten yaşama
-Uzakta bir şehir var mı?-
Bu ayrılık sızısını tanıyorum ben
aşeriyorum,
canım şaraba bandırılmış ekmek istiyor
karnım şişti.
Omuzumda daralan gömleğimin boğucu baskısı
içimde, en çok ağrıyan yerimde
en güzel sesin.
-Uzakta bir şehir var.-
ışıkları hep yanan, biliyorum.

Bünyamin HALAÇ

zarlardı, onlar.

Kitapçı dostuma sordum: **"Yanında birşey veriyor musunuz"** diye. **"Nasıl yani"** der gibi baktı. **"Rejoice falan,"** dedim. **"Veriyorsanız alayım."** Vermiyorlarmış. Ben de almadım.

Hey gözünü sevdiğim İstanbul Dükalığı'nın Babıali Derebeyliği...

BEŞ

İstanbul Dükalığı'nın basını da bir alem.

Örneğin, emekli sosyalist gazetenin yetkilisi, gazetenin bir bölümünün güzel kağıda basılmaya başlandığını söylüyordu... Anadolu'lu da,İstanbul'lu kadar para versin, ama İstanbul'lu iyi kağıtlı, ötekiler kötü kağıtlı gazete okusunlar...

Örneğin, bazı gazeteler İstanbul'da çok sayfalı, Anadolu'da az sayfalı çıkıyor. Ama fiyat aynı...

Örneğin, bazı kuponlar, belirli günlerdeki eklerini İstanbul'a tam, Anadolu'ya eksik veriyor. Fiyatlar mı? Aynı...

Örneğin, bir mizah dergisi kalem veriyor. İstanbul'da fazla fazla veriliyor bu kalemler, Anadolu'da ise yok. Fiyat gene aynı...

ALTI

Çok satışlı bir gazetemizde **"Oslobodenje"** Bosna-Hersek Gazetesi'ni ek olarak verdi.

Bosna-Hersek basınına sahip çıkan patron, televizyonunda çalışan kızların, kadınların mini etek giymesini ve etek üstü giysilerinde de göğüs dekoltesinin ortaya çıkmasını emreden bir yeni zenginle ilgili yazı yayınladılar diye, grubunda bulanan bir derginin çalışanlarını kovdu.

N'olacak, İstanbul Dükalığı?

YEDİ

Cengiz Gündoğdu'nun mektuplarına yürekten katılıyorum. Çünkü Dükalığın fotoğrafını çok güzel çekmiş.

Yalnız Cengiz Gündoğdu mu? Aynı sayıda yayınlanan Sadık Albayrak'ın **"Tekelci şiirin karanlığı: Mehmet H. Doğan"** başlıklı yazısı da Dükalığın çok güzel bir fotoğrafı.

Sadık Albayrak'ın şu sözlerine katılmaz mısınız siz de:

"Tekelci sistemin karanlığı altında görmezliğe mahkum edilen insana, görmesi için aydınlık yaratan bir sanatı ve kültürü savunan İnsancıl'ın **tekelci sistemin ideologlarınca görülmek istenmemesi, bu yolda başarılı olduğunu gösterir. Bu başarının yarattığı korkuyu somutluyor bu görmeme çabası."** (İnsancıl, Nisan 1993)

Evet, Dükalık er ya da geç yenilgiye uğrayacak ve hizaya gelecek.

Birileri de, bu denli kaşımayla, bu denli öpücükle, bu denli ödül/plaket/talkshow'la yapılan sanatın, gerçek sanat olmadığını anlayacaklar.

FELİS YAYINCILIK
Yayın yaşamına başladı

ŞİİR DİZİSİ
Gittik Yaşayanlardan Biri Gibi / Emel İrten
Tanrı Resimli Göçmen Tarih / Aydın Ayçiçek

ÖYKÜ DİZİSİ
Akan Yıldız / Cengiz Gündoğdu

ÇEVİRİ
Mahalle / Vasco Pratolini
İki Sevgili / Mervyn Jones
Yavru Ceylan / Magda Szabo
Sonbaharla Gelen / Jean Freustie

Adres: İncilçavuş Sk. No: 31 K: 4 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: 512 35 50

ŞAİR BİR ÖYKÜCÜ

Mehmet AYDIN

Kendisini, "Saat 24" adlı şiir kitabıyla tanıdığımız Cemal Gürlek'in "Buğulu Cam" (1) adlı yeni bir öykü yapıtı yayımlandı. Gürlek, avukatlık mesleğinde yaşadığı, tanık olduğu bir takım olaylarla, tasarladığı kimi konuları öyküleştirmeyi denemiş. Daha çok, kırsal bölgelerdeki bölünmüş iyeliğin aileler üstüne yüklediği türlü sıkıntı ve sorunları anlatıyor.

Bir ana eksen çevresinde gelişen öyküler, birçok örneklerle de besleniyor. Kişi adları, ana ve yan olaylar, öykülerin geçtiği çevreler, genellikle köy ortamında geçmektedir. Böylece, kişilerin doğallık çizgilerinin yitirilmemesine dikkat edilmiş oluyor. Kimi yerde biliçaltı ile yaşam birbirlerine bağlanarak, öykülemede tam bir bütünlük sağlama yoluna gidiliyor.

Özellikle, "Kavaklar ve Koca Dayı" adlı öykülerde, olaylar büsbütün eritilmiş. Öyleyken, gerilim hep ayakta tutuluyor. Genelde kişiler, amaçladıkları karara uzun bir nefis savaşımından sonra varıyorlar. Kişilerin ruhsal yaşamları, olayların ya da tasarıların akışına göre biçim almaktadır. Kişilerin ağzından, olasılıklar ve özlemler de yansıtılır. Çoğu yerde bir iki değintiyle güçlü bir portre çizilir. Yazar, kötülük yapanların ruhsal yapılarını gerçeğe uygun bir biçimde vermektedir.

Çevre betimlemelerinde, öyküye yardımcı olabilecek hiçbir ayrıntı kaçırılmaz. Bu yüzden yazarın güçlü bir gözlem gücüne sahip olduğu kanısına da varıyoruz. " Sana bu mektubu bir çay bahçesinde, üzerinde kirli kırmızı bir örtü olan, eski bir masada yazıyorum. Yarıda Kalan Mektup, s. 35", "Teldeki kuşlar, pırrr, uçup gittiler. s. 38" / "Dik saçlı adam gene dalgın. Bir cigara yakmak istiyor. Çakmağı ateş almıyor bir türlü. s.93 vb."

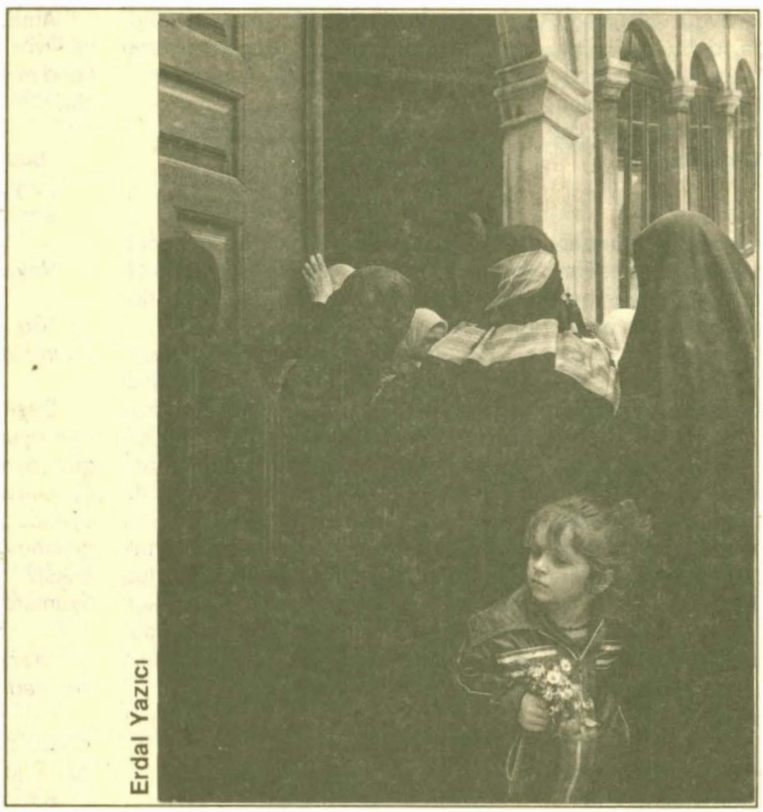

Erdal Yazıcı

Kırsal yörelerde yaşanan ağa-ırgat ilişkileri, en çarpıcı yönleriyle dile getiriliyor. Kısa değinmeler arasında serpiştirilen betimlemeler, en belirgin yönleri yansıtıyor. "Sokak bomboştu henüz. Sessiz, durgun akan bir su gibi. s. 38" Kimi kişiler, belirsiz olarak tanıtılıyor. Onları adlarıyla değil, görünüşleri ya da yakıştırılan sonlarıyla tanıyoruz. "Esmer adam, saçları bir kirpininki gibi dik dik olmuş adam vb. gibi. s. 90"

Cemal Gürlek, öykülerin gelişiminde örneklerin yanı sıra, bol bol anılar ve çağrışımlardan da yararlanıyor. Genellikle iç ve dış gözlemleri dengeli tutuyor. Olayların ağırlıkları hemen hemen yok gibi. Küçücük ilişkileri ve sıradan vesileleri, öykü konusu yapıyor. Kimi yerde bir cümleyi öze ve yalınlığa indirerek, bir iki sözcükle kısadan anlatmayı yeğliyor. "Bir türküyü çağalttı kafasında. Kıvrak, şen. s. 96" Öykülerin akışı içinde olumlu mesajlara da yer verilmektedir. "Biraz iyilik değil, hep iyilik. Biraz doğruluk değil hep doğruluk. Tanık-II, s. 32"

Gürlek, **"Şato ve Streptomisin"** adlı öykülerinde, uzak geçmişten anılarını da bugüne taşıyor. Ayrıca öykülerde, çok güçlü mekan betimleri yer almaktadır. Bu açıdan yazarın gözlemlerine ilişkin dikkatı, belirgin bir keskinlik içindedir.

Dil, baştan sona yalınlık ve akıcılık niteliğini yitirmeden sürdürüyor. Anlatımda bileşik cümlelere pek yer verilmez. Konuya ilişkin durum, olay, düşünce ve duygular; kısa ve kimi zaman tek sözcüklü cümlelerle, tüm ayrıntılarına dek eksiksiz bir biçimde anlatılır. Ayrıca, öykülere birer deneme ve şiir havasının da sinmiş olduğunu görüyoruz.

(1) Cemal Gürlek, Buğulu Cam, öyküler Başak Yayınları, 1992 Ankara

KAPILAR VEYA "İKİNCİ KAPI"

Raşit PERTEV

1.

Neşe Yaşın'ın "Kapılar" şiir kitabı geçen sonbaharda yayınlandı, elime kış aylarında geçti, günler günleri, haftalar haftaları kovaladı, sözü verilmiş eleştiriyi yapmaya ancak şimdi vakit oldu.

Eleşitirin amacı, övgü veya yergi yağdırmak değil de, daha çok şiirin 'mekanizmasına' bakmak, o şiiri incelemek. Neşe'nin şiiri içtenlikten bolca payını almış şiirler olduğundan, bu "inceleme" olayı da kolaylaşıyor.

2.

Bir şiir kitabının eleştirisi, adından başlamakta yarar vardır sanırım. Her kitabın adı kendi özünü bize iletmeye çalışır ve bu nedenle büyük bir özenle seçilir. Üstelik bazan, kitabın adı kitaptan önce ortaya çıkar, yerleşir, gelecek şiir ve yazılara öncelik edip yol açar.

Neşe, "Kapılar" adıyla bize neler anlatmaya çalışmıştır?

"Kapılar" adı, aynı ismi taşıyan 19'uncu sayfadaki şiirden geliyor. Vakit kaybetmeden 19'uncu safaya gidiyoruz ve kapıyı çalıyoruz.

Çalar çalmaz kadınlar açıyorlar kapıları. Kıbrıs'lı kadınlar. Çamaşırları ütüleyen, etrafın tozunu alıp parlatan, bir görücü veya bir kısmet bekleyen hamarat kadınlar...

Dikkatimizi çeken ilk nokta, Neşe'nin, karşımıza çıkan Kıbrıs'lı kadınların arasında olmayışıdır. Çünkü, "kapılar çalınırdı ve açardık kapıları" demiyor. Duruma seyirci kalıyor. Olayın içine girmeden, Kıbrıslı kadınların bir parçası, bir "Kıbrıs'lı Kadın" olmadan anlatıyor;

"Kapılar çalınırdı
ve kadınlar açarlardı kapıları"

Neşe nerededir? Onu arayıp bulmak için, bu şiirde etrafa biraz daha dikkatli bakmakta yarar vardır. Neşe farkında mı bilmiyorum ama "kapının tokmağından tenceredeki aşa", "herşeye karışan" erkeklerin ortalıkta çınlayan bağırtılarından ürkmüş, "küçük (bir) kedi gibi annesinin eteğine sığınan" çocuk, Neşe'nin ta kendisidir. "Kadın" değil, "çocuk"tur.

Kapılar sembolüne bakalım. Evlerin içi kadınların, dışarısı erkeklerin dünyasıdır. Kapılar, kadınlarla erkeklerin dünyası arasındaki sınırdır. Bazan, dışarısı yaşam ve özgürlük, içerisi tutsaklıktır;

"Oysa yaşamak hep dışardaydı
Bulacaktım onu
pencereyi açtığımda"

Kitaptaki ilk paradoks, ev içi bunca olumsuz sembole rağmen, kitaptaki şiirlerin çoğunun ev içinde geçen şiirler oluşudur.

Kitaptaki diğer ve ilkine bağlı paradoks ise, kapılar sembolünün bir "ikinci kapı" sembolüyle yinelenmesidir. "Kapılar" şiirine yeniden bakalım. Evin kapısı ilk kapıysa, çocuğun sığındığı annenin eteği de ikinci ve çalınsa da açılması zor olan kapıdır. Sığınaktır. Büyüyüp de "parmaklarına pırıltılı halkalar giyip, beyaz güvercinler gibi tutsakevine" girildiğinde, bu ikinci kapı olayı tekrarlanır. Eşiyle beraber olduğunda, içine kapanma olayı, annenin eteğiyle çağırışımlar kurar;

"Nereden bileceksin
sen en yakın sanırken bile
sessizce büründüğüm
ipek saten yalnızlığı"

Erkeklerin kadınlar dünyasına girişi, bu dünyayı işgalleri ve kontrolleri, kadınlara karşı anlayışsızlıkları kitabın ana temasını oluşturuyor. Ama Neşe'nin şiirinin temeli çoğunlukla ikinci kapının varlığındadır. Çünkü ikinci kapıyı kapadığı anda "her gece dağlarda gezen / mavi bir ceylan" olur. İkinci kapının ardı, Neşe'nin şiir dünyasıdır.

3.

Şiir hakkında birçok şeyler söylenmiştir "Kapılar" kitabında. Yapılan benzetmeler ve tanımların çoğu güzeldir ve mantığa uygundur. Örneğin, şiir, ozanın "kendini görüp sevindiği / sırlı bir ayna"dır. Şiir "yalnızca / cesaret ve isyanın toprağında yetişir." Şiir, "ağlanılır", şiirle "sarmaş dolaş" uyunur.

Ama, beklenilmedik görevler de veriliyor şiire: şiir aracılığıyla insan kendini savunur, bağışlatır ve intikam alır.

"Sus artık
yeryüzünde hiçbir şair bulamaz
seni bağışlatacak dizeyi"

Veya

"Bu şiirle senden intikam almak mümkün mü?"

Başka bir deyişle, şiir, hergün oynan oyunların ötesinde değildir. Hergün oynanan oyunların içindedir, o oyunlara aracıdır ve kendi başına bir oyundur. Sevginin esirgendiği ve bağışlandığı, hiç bir tarafın haklı veya haksız olmadığı cinsiyetler arası oyunlarda bazan da acımasızdır:

"Karşımda öyle sevilmeyi bekleyen kediler gibi durma."

Bu hırçınlığın nedeni nedir? Şiire böyle görevler neden verilmiştir?

Kitaptaki şiirleri okurken, birçok dize, birçok benzetme bana nedense ikinci kapı tezini oluşturmuş imgeyi çağrıştırıyor. "Erkeklerin ortalıkta çınlayan bağırtılarından ürkmüş, annesinin eteği ardına sığınmış bir çocuk, kendini bağışlatmak veya savunmak için ne yapabilir?" diye soruyorum. Annesini çağırabilir. Kendini küçük, şirin ve güçsüz gösterebilir. Kendini acıtabilir. Suçu başkasının üzerine atabilir. Diğer tarafı korkunç bir canavar olarak gösterebilir. Bütün bunlar alt cereyan olarak şiirlerde ve dizelerde bulunuyor, yer yer de su üstüne çıkıyor. Örneğin "Kucağındaki küçük

kız", "küçük tavşan", "hâlâ büyümedim... aşkbebesiyim". Bu duygular yer yer bir çocuğa veya bir bebeğe yükleniyor, çocuğun ya da bebeğin duygularıymış gibi bize sunuluyor.

Bu çerceve içerisinde yukarda şiire verilmiş görevler beklenmedik görevler değildir. Şiir eğer, kısmen de olsa, korkudan ve baskılardan doğmuş bir içe kapanış ise, kendini bağışlatmak, intikam almak için bir araç neden olmasın?

4.

Kitaba bütün olarak baktığımızda, "Ve sonunda aşk", "Ölümün ardından" şiirleri en başarılı şiirler arasında. En başarısız şiir ise maalesef "Kürtaj" şiiri, en başarısız noktası da kürtajla alınan embriyonun kendini acıtarak bağırışı;

DOKTOR ADAM DEDİ Kİ:
"Sigaranızı içine kadar biter!
Merak etmeyiniz!"

Seni seviyorum
seni seviyorum
seni.....
Babanı....

'Anneciğim
Anneciğim
Anneee"

Tutucu bir toplum içerisinde bir kadının kürtaj konusunu şiirde ele alması, şiirde ele aldıktan sonra yayınlaması büyük bir cesaret gerektirmiştir. Şiirin niteliği ne yazık ki gösterilmiş bu cesarete uymamıştır.

Neşe'nin imgeleri ve dizeleri genelde içtendir. Bu nedenle, içten olmayan dizeler hemen göze batıyor. Örneğin "tanklar girmesin diye / papatya tarlalarına" veya "sesizce ağlarken piyanodaki adam" ne inandırıcı, ne de özgün. Aynı düşünceler "Disiplin ve düzenin inadına / romen rakamı koymadım / bu şiirin sırasına" dizeleri için de geçerli.

5.

Şiirin yapısına, uyumuna bakmadan bu yazıyı bitirmek istemiyorum. "Kapılar" kitabında, en azından "Savaşların Gözyaşları" kitabına oranla, yapı veya uyum gibi konulara özenin azaldığı izlenimlerim arasında.

Bazı dizeler, belli bir hece ölçüsü, uyak ve uyumla başlıyor. Okuyucu olarak, "madem ozan öyle istemiş" diye, o uyuma kapılıyoruz. Uyum ne yazık ki sürmüyor, bizi de yarı yolda bırakıyor. Örneğin, şu dizelere bakalım:

"Tığlardan döküldü gözyaşı gibi
ince bir hüzünle yandı akşam
ve nedense hep ferah çıktı
kahve falından"

"Tığlardan döküldü gözyaşı gibi" dizelerinin belli bir düzeni, farkedilir bir hece ölçüsü vardır:

"... / ... / ... /.."

Bu hece ölçüsü, "ince bir hüzünle yandı akşam" dizelerinde hem yinelenmiş, hem de aksamıştır.

"... / ... / (.) / "

Burada hece eksikliği rahatsız ediyor, gözlerimiz dizelerde değişiklikler yapmaya çalışıyor, örneğin; "ince bir hüzünle yandı(ğı) akşam." Ama öteki dizelerde bu uyum bütünüyle parçalanıyor, yarı yolda kalma duygusu iyice yerleşiyor.

Bunları söylerken, Neşe'nin diğer sayfalarda uyumun en güzel örneklerini başarıyla yakalamış olduğunu unutmamak gerekiyor;

"Bir çiçeğim, kapandım
yalnız sana açar sevincim
yalnızım"

6.

"Kapılar" beni düşündürdü. Birkaç dizesi de gelip kalbime acıyla saplandı. Çünkü o dizelerde, erkek olarak kendimi gördüm ve kendimden utandım. O birkaç dizeye yeniden dönüp bakmak istemedim ve onları kendimden sakladım.

Kitabın en başarılı noktaları kuşkusuz o dizeler.

IRIK DİL AŞKA TUZAKTIR
(Kimi kez kurşun)

Ayrıntıların başıboş tenhalığında
Aranan, gizli bir yaradır
Aşkın yangınını söndüren tek neden
Ölü gün doğumlarına dönüşürken
Acele sevinçleri içimizdekilerin
Aynı sızıyı reddeden iki kişi gibi
Yaşıyorduk,
Ölmek o heykelciklerii dirilirken.

Özgürsünüz küçük adamlarım, yorumlandınız
Hatalarına bastınız mermer bir tahammülün
Bilinmez aşkları katlamak isterken üstüme
Camdaki düşü bitirdi, şiir atına
Yetişemeden kadın
Sürçtü, sapkın bir ruhun küçük aynasında
Çağrıya uydu, yürüdü ikiyüz
Terkeden birinin kayıtsızlığını.

Gece yarısının ötesindeyim
Altı mum, unutulmuş bir zamana eriyor artık
Bütün yaşadıklarınızın anlamında
Melez bir atın imgesi
İnce bir kış gibi seğiriyor
Güneşi ve umudu üretenlerin gözuçlarında
Neysem oyum, işte
Emsalsiz aşkları yürüyorum, yılları andınsıra.

Hüseyin ŞAHİN

İNSANIN BAŞI SEVDALI OLMALI

Şevket YÜCEL

Yıllar önce doksanlık bir kadınla oturup söyleşmiştik. Onun şu sözünü hiç unutmam: "Oğul, oğul, genç kalmak, sağlıklı yaşabilmek için insanın başı sevdalı olmalı." demişti. Boşluğa düştüğüm anlarda hep o kadının bu özlü sözleri geliverir usuma. O anda birden içim aydınlanır, bezginlikten kurtarmaya başlarım kendimi.

Sevgi üstüne nice sözler söylenmiş, nice sanat yapıtları oluşmuştur. Gerçek bu da olsa, en eksik yerlerimizden birinin sevgi boşluğundan kaynaklandığını biliriz. Biliriz ya, gelin görün ki bilmek de yetmiyor, öncelikle uygulamak gerekiyor onu. İnsanı insan yapan böyle bir zenginliğin hem kişide olması hem de onu başkalarına sunması kadar güzel olan ne vardır?

Sevgi, bir bakıma güneşin dünyaya vuruşu gibidir. Böyle bir güneş, öncelikle ışıtır, ısıtır ve de doğurtur. İnsanoğlu ancak bir sevgi gücüyle dünyaya anlam katabilir. Oysa böyle bir sevginin paylaşımı da gerekmektedir. Yaşamımızın çoğu kesimlerinde hep bu güzelliği aramışızdır. Onu bulunca yüzümüz gülümsemeli olmuş, sesimiz beyazlaşmıştır. Öyle bir sevgiyle karşılaştığımızda bulanıklığımız kalkmıştır ortadan.

Halk ozanı Pir Sultan Abdal, bir sevgi ustasıdır, ancak sevgisizliği gördüğünde yalnızdır. Şu dörtlükteki deyişleriyle bu yalnızlığı ne güzel yansıtıyor: "Şu yalan dünyaya geldim gîderim / gönül senden özge yar bulamadım / Yaralandım al kanlara bulandım / Elimin kanını yur bulamadım"

Sevginin boyutları ne kadar geniş. Bir yerde insana, bir yerde doğaya dönük sevgiler... Karacaoğlan'ın doğaya dönük sevgisindeki şu dörtlüğüne bir bakalım: "Yürü behey Bulgar Dağı / Senden yüce dağ olma mı / Sen yaylanın güzelisin / Yanakların ağ olma mı" Bir de Yunus'un sevgiden aşka dönüşen şu deyişi ne hoştur: "İşitin ey yarenler / aşk bir güneşe benzer / Aşkı olmayan gönül / Bir kara taşa benzer"

Sevgi, salt insanı değil, doğayı da kucakladığında geniş yönlü bir bütünlüğe erişiyor. Gerçek olan da bu, İnsan denen varlık, sevgi bağına girdikçe hem yaşayacak hem yaşatacaktır. Var oluşumuz buradadır. Yoksa yokuz. Böyle bir yoklukta var olduğumuzu saymamız neye yarar? İş böyle olunca da sıkıntılar ve mutsuzluklar alıp gitmez mi başını? Yaşam, yaşam olmaktan çıkmaz mı? İnsanlar, bilim ve teknik yönden ne kadar ilerlemiş olurlarsa olsunlar, sevgi bir kez elden gitti mi gerisi boş. Bu nedenle bütün gelişmelerin kökeninde önce sevgi ve barış olması gerekir.

Zaman zaman bir düşüncedir sarar beni. Gittikçe bir sevgi aşınmasına uğruyoruz. Bakıyorum da gülüşlerimiz silinmiş dudaklarımızdan. Katı, bencil yerlerimiz çoğalmış. İnceliklere, güzelliklere değer verenler ne kadar az. Dostluklar susuz kalmış. Yalnızlıkların, anlamsızlıkların çemberleri genişlemiş. Bir yerde paraya dönük sayrılıklar, bir yerde saymakla bitmeyen çelişkiler... Bunları görmek, bunlarla iç içe yaşamak yoruyor insanı. En çok da düşünenler, duyanlar rahatsız oluyorlar bu yönden. Bilisizler ve bilinçsizler için her şey doğal. İnsanın özleşmesinde etkili olan, sanata ilgi duyanlar azınlıkta. Okuyanlar, düşünenler yok denecek kadar. Bunları demekle kötümserliğe mi sürürkleniyorum? Hayır, hayır... Göz görüyor, kulak duyuyor, neylersin yaşanan acıklı bir olaydır bu. Yaşamak buysa hiç tadı yok doğrusu. Üstelik, bu çirkinliklerin sürüp gitmesine ne dersiniz? Yılların geçiminde daha güzel şeyler görmek varken böyle bir görünümle karşılaşmak ne kadar zor. Bir yerde çocuklarımızla, gençlerimizin sevgiyle, düşünceyle beslenme ortamından yoksun kaldıklarını görüyoruz. Daha o yaşlarda sevgisizlikten solgun düşmüşler. Yüreğe sevgi, kafaya düşünce ileten ne var ki ortada? Toprak işlenmemiş, gübrelenmemiş, sulanmamışsa tarlanın suçu ne?

İnsan için ölüm bir keredir; ama yaşarken her gün ölmek zor. Yanlışlıklar içinde şaşırıp kalıyoruz. Öyle garip bir olgu ki kişiler kişilerden uzak. Üstelik, o kişiler kendilerine yakın olurken, kendilerinden de uzaklaşmış olmuyorlar mı? Ortada petek var, bal yok; çiçek var, su yok; kitap var, okuyan yok. Birbirimize olan yabancılığımız artarak gidiyor böylece. Sıcaklık yerine soğukluğu, içtenlik yerine içtensizliği yaşıyoruz. Sevgi kuşlarının kanatlarını kırıyorlar. Sevgi güneşinin ışıkları meyillendikdikçe insan ilişkilerinin karlı, buzlu, poyrazlı günlere döndüğü görülüyor. Sanırım en kötüsü de bu. Isınmak yerine üşümek, beyazlaşmak yerine kararmak değil midir insanı çökerten? Unutmadan söyleyeyim, zaman zaman karşılaştığım insanların içlerinde kanatlanan bir beyaz kuştu aradığım. Oysa bulamıyordum ben onu. Anlamsızlıklar, kabalıklar ne kadar çok...

Bir gün yolda giderken rastladığım bir gezici satıcı beni görünce arabadan aldığı bir elmayı eliyle yukarıya kaldırarak: "Bire canını sevdiğim dost, al şu elmayı, ye. Ye de yüzlerimiz elma gibi gülsün. Günlerimiz de elmaya dönsün!" demişti. Bu sözü duyunca düşündüm. Demek ki şu insanlar arasında biri özünden geleni sunuyor, öbürü sunmak şurada dursun, var olanı da körletiyor. O zaman kendi kendime: "İşte aradığım beyaz kuş, bu adamda" dedim. Nasıl da sevinmiştim. Evet, yaşadığımız günlerde bir beyaz kuşu bulmak gerekiyor. Eğer o kuşu bulamıyorsak geçen dakikalar boşa gidiyor demektir. İşte insanı eskiten, bunalımlara sürükleyen bu boşluktur. Öyleyse sevelim, sevsinler. Kucaklaşalım, kucaklaşsınlar. Günler, güne benzesin böylece...

Sevgi yoksa, sevda yoksa; siz de yoksunuz. Her yanınız altın olsa yoksunuz. Yoksulluğun en kötüsü bu değil mi? Yüreğimiz sevgi nakışını dokumadı mı kendimizden de başkalarından da uzaklaşıyoruz. Sevgiyle güçlüyüz. Sevgiyle özverili; sevgiyle mutluyuz. Tüm iyilikler, tüm güzellikler sevgide. Öyleyse, o yaşlı kadının sözünü bir kez daha anımsayalım: "Oğul, oğul, bal oğul, genç kalmak, sağlıklı yaşabilmek için insanın başı sevdalı olmalı!" O yaşlı kadın doğru söylüyordu. Baş sevdalı olmadıkça neye yarardı ki insan? Öyle ya, sevdadır yaşamın çiçeği, sevdadır. Sevdadan uzaklaştığımız gün kendimizden de uzaklaşmaz mıyız?

HEDEF, HEKİMLİĞİ ORTADAN KALDIRMAK

Dr. Ozan YILMAZ

Hekimler sık sık hekimliğin öldüğünü, eski değerinin kalmadığını söyler, geçmişi özlemle anar oldular: "Eskiden hekimlik kıymetliydi, saygındı. Hastalar yıkanır, yeni giysiler giyer öyle gelirdi muayeneye. Mahvettiler hekimliği. Bir yandan mecburi hizmet, bir yandan Y.Ö.K. marifetiyle üniversitelerin bilimsellikten özerklikten uzaklaştırılması, fazla öğrenci alınıp hekimlerin sayısının çoğaltılıp kalitesinin düşürülmesi bu hale getirdi hekimliği.. 12 Eylül darbesi sanki hekimlere karşı yapıldı. Çöpçüler kadar maaş alamıyoruz. Muayenehanelerden dünyanın vergisini alıyorlar milyarları götürenler hiç vergi vermiyor. Eski hekimlik kalmadı, ortadan kalktı.."

Hastalar da kendi açısından eleştiriyor hekimliği: "Şimdiki doktorların çoğu paracı.. Paran yoksa hastane kapılarında sürünürsün, ölürsün kimsenin umurunda değil... Eskiden hekimler daha merhametliydi. Şu sigorta-devlet hastanelerinde çektiklerimize bakın, sağlam gelen hasta çıkar. Hekimlik ölmüş bu memlekette.. İnsanın, insan sağlığının beş paralık değeri yok..."

Tabip odaları ve yetkililer hekimin eski saygınlığına kavuşması, maddi durumunun iyileştirilmesi, hastalar için de daha iyi sağlık koşulları oluşturulması gerektiğinden, ayrıca -cılız bir sesle de olsa-tedavi edici hekimliğin yanı sıra koruyucu hekimliğin önemli olduğundan bahsetmektedir.

Bunların hepsinde haklı ve olumlu yönler vardır. Fakat gözden kaçırılan önemli bir noktadan hareketle, ve yukarıda belirtilen anlayışların dışında bir anlayışla, başta hekimlerolmak üzere, sağlık bürokratlarını, hastaların, insanların hedefinin **"hekimliği ortadan kaldırmak"** olması gerektiğini savunuyorum. İlk bakışta uçuk, hayalci, aykırı ya da imkansız gibi görünse de İnsancıl yaklaşımın bunu gerektirdiğini düşünüyorum. Bu amaca ulaşılmasa da yaklaşılabilir. Hedefe doğru yol almak yaklaşmaya çaba göstermek, başlangıç noktasını oluşturacaktır. Neden hekimliğin ortadan kaldırılmasını savunuyorum açıklamaya çalışayım.

Düşünelim. İnsanlar neden hekime muhtaç olur, neden hekime gider? Ruhsal ve bedensel rahatsızlıkları yüzünden. Bu rahatsızlıkların sebepleri nelerdir?

Önce ruhsal rahatsızlıklara bakalım. Günlük yaşam içinde sıkça yaşanan rahatsızlıklar, birçok insanı hekime/psikoloğa (ya da bu rolleri üstlenen falcı, büyücü/büyü bozucu, üfürükçü, muskacı, cinci hoca gibi inanç tacirlerine) gitmeye/götürülmeye zorunluluk hissettirecek kadar yoğunlaşabilmektedir. Sebepleri araştırıldığında; şiddet, baskı, korku, gerilim, sıkıntı, güvensizlik, sevgisizlik, iletişimsizlik, bilgisizlik, dogmatik inançlar, bedensel bir hastalıktan dolayı moral çökkünlüğü gibi bir dizi sebep bulunabilir. Tedavi edici yaklaşım sonuçlara (ilaç, psikoterapi, muska vs.) koruyucu yaklaşım nedenlere (kişinin bulunduğu ortamın, aile ilişkilerinin düzenlenmesi, gerilimli ortamdan uzaklaştırılması vs.) yöneliktir. Eksik kalan, gözden kaçırılan **sebeplerin kaynaklarıdır.** "Önemli hareket noktası" dediğim husus budur. Tüm nedenlerin kaynağı, bencillikle beslenen, dogmatik inançlardan destek bulabilen **sistemdir.**

İnsan deli, akıl hastası ya da ruhsal rahatsızlıklara sahip olarak doğmaz. İnsani olmayan, bilime, gerçeğe, insana, sevgiye dayanmayan, yalana, yasağa, baskıya, şiddete, korkuya, çıkarcılığa, bencilliğe, kıskançlığa, rekabete dayanan ve bunun sonucu olarak güvensizlik, sevgisizlik, korku, şiddet, iletişimsizlik, yabancılaşma üreten **sistemle** ve dogmatik inançlarla/bilinçsizlikle de **sıkıntıya, gerilime, ruhsal rahatsızlıklara düşmeden yaşayamaz.** Özellikle de kapitalist çıkar ilişkilerinin daha yoğun olduğu şehir yaşamı başlıbaşına bir gerilim ve sıkıntı kaynağıdır. Bir çocuk düşünün: Önce ailesinden otoriteyle tanışır, sevilmeme-terkedilme korkularını yaşar. Sonra Tanrı, cehennem, şeytan, cin, öcü gibi korkular sokulur beynine. Okulda öğretmen ve kötü not alma korkuları eklenir. Gençlikte sevgisiz-yalnız kalma korkularını yaşar. Erkekler askerlikte komutan, kadınlar evlilikte koca korkularıyla eğitilir. İşsiz, iş bulamama, çalışan işten atılma korkusundadır. Şöför kaza yapma, yaya/yolcu kazaya uğrama, sporcu-sanatçı başarılı olamama, beğenilmeme korkusuyla sürdürür mesleğini.. Dindar biri günah muhasebesiyle cehennem korkusunu besler. Yaşlı ölmekten. Genç yaşamaktan korkar.. Bunlar gibi **binlerce karmaşık korkuyu barındıran beyin nasıl sağlıklı olabilir?** Bu sistemle dogmatik inançlardan kurtulma, yüksek mevkilere, büyük servetlere sahip olmak da korkuyu/gerilimi aşmaya yetmez. Büyüklerin (zenginler, yöneticiler, şefler, "starlar" vs.) sahip olduklarını kaybetme korkuları ve yalnızlıkları (insansızlıkları) da büyüktür.

Tüm bu korkuların, ruhsal rahatsızlık nedenlerinin ortadan kalkması, onları üreten kaynağın ortadan kalkmasıyla mümkündür.

Psikiyatri servisleri dogmatik inançların ve sistemin yol açtığı nedenlerle, işinin gerilimiyle başa çıkamayan, alkol/ilaç bağımlılığına düşen, başarısızlık /hastalanma/ öldürülme gibi korkuları yaşayan, kendini peygamber-mehdi- "büyük" adam sanan, kendini pislik-aşağılık görüp intihara kalkışan, şiddete/işkenceye/cinsel saldırıya uğrayan (bazen en yakını tarafından), aldatılan, çıkar için kullanılan, kıskançlık krizleri geçiren, malını/parasını/yakınını yitiren, bazen de sırf yoğun yalnızlık duyduğundan **ruhsal dengesini yitiren hastalarla doludur.** Ruhsal rahatsızlıklar -erkek egemen topluma bağlı olarak- kadınlarda çok daha yoğun ortaya çıkmaktadır. Bir acil nöbetimde muayeneye gelen kadınların yarısının rahatsızlığı "sinirsel"di... Sebepler; kocasının şiddete kadar varan kötü muamelesi, baskı, sevgisizlik, kıskançlık, aldatılma...

Bedensel rahatsızlıklarda da kaynak açısından durum çok farklı değil: Hastalıklar ve nedenleri göz önüne alınırken, kaynaklar yine gözden kaçı-

rılmakta...

Bedensel hastalıkların önemli birkısmının nedeni veya ağırlaştırıcı/ yatkınlaştırıcı faktörü ruhsal rahatsızlıklardır. Ruhsal rahatsızlıkların nedenleri ve kaynaklarıyla ortadan kalkmasıyla bunlar da ortadan kalkar. (BU BİR)

Bedensel rahatsızlıkların yarıya yakını (özellikle viral enfeksiyonlar) ilaçsız kendiliğinden geçer. Birçok doktor bunu bildiği halde (bazen de teşhis koyamadığından) bu hastalara avuç dolusu ilaç verir. Bu da insanların bilgisiz, hastaların bilinçsiz, doktorların çıkarcı olmasına yol açan sistemle ilgilidir. (BU İKİ)

Çoğunlukla belirgin bir belirti vermediğinden farkına geç varılan ya da varılmayan hastalıklardan parazitoz %70, bulaşıcı sarılık taşıyıcılığı %30 civarındadır. (Türkiye'de) Sebebi dışkılamadan sonra çıplak elle temizlemek(?) geleneği, el temizliği yetersizliği, kaynağı bilgisizliktir. (BU ÜÇ)

İlaç gerektiren enfeksiyon hastalıkların sebebi çeşitli mikroplar, kaynağı olumsuz-kirli çevre koşulları ve bulaşmayı önleme konusundaki bilgisizliktir. İyi ısıtılamayan,alt yapısı (kanalizasyon vs.) yetersiz evler ve diğer meskenler, kirli (kanalizasyonun ve çöplüğün birbirine karıştığı) yollar ve sağlıksız çevre bu hastalıkları üretmektedir. Bu olumsuzlukların nedeni ekonomiktir. Ekonomik sistem insana ve çevresine değil, bir avuç kişinin daha zengin olmasına hizmet etmektedir. Kaynak yine sistemdir. (BU DÖRT)

Bilinçsiz yakın akraba evliliği, gebelikte zararlı ilaç/ madde/ışın vs. nedenlerle ve doğum öncesi genetik araştırma yetersizliğinden, sağlıksız, problemli, sakat doğumlar olmakta, doğum sonrası yüksek oranda annebebek hastalanmakta veya ölmektedir. Bugün ülkemizde 6 milyon zeka ve beden özürlü (sakat) insan vardır. Daha fazla sayıda donuk zekalı insan, süregen kansızlığı olan anne vardır. Bunların da sebeplerinin kaynağı kürtaja dogmatik yaklaşım, bilgisizlik, bilinçsizlik, dolayısıyla sistemdir. (BU BEŞ)

Kolayca önlenebilir, tedavi edilebilir hastalıklardan (ishal gibi) özellikle bebek ölümü/hastalanması ülkemizde rekor düzeydedir. Bu da bilgisizlik ve insana değer vermeyen sistemin sonucudur. (BU ALTI)

Bir yandan cinsellik ayıp-yasak-günah edilirken, bir yandan sevgisiz cinselliğin reklamının yapılması, tecavüzlerin, gizli ve sapık denilen ilişkilerin yaşanması, genelevlerin ve fahişeliğin devletçe meşru kabul edilmesi sonucu zührevi hastalıklar, cinsel şiddete bağlı bedensel ve ruhsal rahatsızlıklar (aile içinde ve dışında) ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar yasakçı, şiddete dayalı, sevgisiz ve cinselliği tabu, kadını bir mal gibi gören, mülkiyetçi ve erkek egemen anlayışı da içinde barındıran sistemin sonucudur. (BU YEDİ)

Çoğunlukla doza bağlı olarak içki, sigara, uyuşturucu, bazı kimyasal maddeler, suni ya da bozuk gıdalar birçok hastalığın kaynağı iken, caydırıcı/ bilgilendirici önlem bir yana, kâr için her yolun meşru sayıdığ sistemde reklam ve örtülü propaganda ile adeta teşvik edilmektedir. Alınan önlem ancak zararları ortaya çıktığında, yetkililer veya hekim tarafından yasaklanmasıdır. "Yasak" hangi konuda çözüm olmuştur ki bunda çözüm olsun? Genellikle aileler ilk gençliklerinde çocuklarına yasakladığı halde (özellikle erkekler) arkadaşlarına büydüğünü kanıtlamak için, merak ettikleri için ya da yaşamını anlamlandıracak insanca uğraşılar/ilişkiler/sevgiler oluşturamadığı için başlamıyor mu bunlara? Çözüm yasaklamak değil, insanları bilinçlendirme, bunların ticaretini yapanların çıkarcı düzenini yıkmaktır. (BU SEKİZ)

Bakımevlerinde, yetiştirme yurtlarında, ıslah evlerinde, ceza evlerinde, köprü altlarında, sur diplerinde insanlar hastalığı ve şiddeti "dermansız" yaşamakta... Bu, insana ve insan haklarına önem vermeyen devletin ve onun sisteminin ayıbıdır. (BU DOKUZ)

Birçok işyerinde gerekli önlemler alınmadığı için ortaya çıkan iş kazaları (?) ve meslek hastalıkları erken emekliliğe ya da erken ölüme yol açacak kadar ağır sonuçlar vermektedir. Sebep işverenin daha çok para kazanma hırsıdır. Vergilendirilmiş kazanç kutsaldır! (Verirse!) (BU ON)

Her türlü şiddet, baskı, dayak, kavga çatışma, savaş, disiplin adına uygulamalar, bilgisizlik ve alt yapı yetersizliği nedeniyle kaza (trafik, ev, iş) yaralanma ve ölüm sebebidir. Kaynağını siz bulun. (BU ONBİR)

Türkiyede yapılan ameliyatların enaz dörtte biri, tıbben gerekmediği/ şart olmadığı halde para/kariyer/ tecrübe arttırma gibi çıkar hesaplarıyla yapılmaktadır. Çıkarcı sisteme "uygundur" (BU ONİKİ)

Hekim hatasından; yanlış/ gereksiz/aşırı dozda ilaç yüzünden, gecikmiş ya da yanlış teşhis/ tedaviden dolayı iyileşmeyen/ hastalanan/hastalığı artan/ölen insan sayısı, ciddi bir araştırma yapılamadığından bilinmemekte fakat sanılandan çok fazladır. (Gözlemlerime göre.) "Bu da mı sistemle ilgili" diye düşünüyorsunuz. Düşününce bulursunuz, yorum yapmıyorum artık. (BU ONÜÇ)

SONUÇ

1) İnsanlar bilgili, bilinçli olsa, özellikle temizlik-sağlık-hastalık konularında temel doğruları bilseler, hastalıklar en az %50 azalır.

2) Bununla birlikte hekimler bilgili, dürüst, insancıl olsa, hastalıklar en az %70 azalır.

3) Bununla birlikte koruyucu önlemler tam olarak uygulansa, hastalıklar en az %80 azalır.

4) Bu üç koşulun gerçekleşmesi insancıl bir anlayışın, insancıl bir sistemin oluşturulmasıyla sıkı sıkı bağlantılıdır. Bunlarla birlikte savaşın, şiddetin, açlığın, dengesiz beslenmenin, sağlıksız yaşam ortamlarının, sömürünün, baskının, korkunun, çıkarcılığın, bencilliğin, sevgisizliğin... önlendiği... kısaca **hastalık kaynaklarının kurutulduğu, insancıl bir sistemde hastalıkların en az %90'ı önlenir.**

Bunun anlamı; hasta sayısının %90 azalmasıdır. Buna paralel olarak ihtiyaç duyulan hekim sayısını da %90 azalmasıdır. Yani **HEKİMLİĞİ (%90) ORTADAN KALDIRMAKTIR.** (%10 Hekim, tedaviye de, koruyucu/ bilimsel araştırmaya da yeter.)

Bunun için **sağlıklı bir toplumu içtenlikle savunan bir hekimin** (ki insancıl olmak bunu gerektiriyor) **hedefi hekimliği** (büyük oranda) **ortadan kaldırmak olmalıdır** diye düşünüyorum.

Bir hekim "iyi niyetli de olsa (iyi niyetin nerden kaynaklandığı ve neye hizmet ettiği ayrı bir konu);Sadece hastaları tedavi etmeye yönelmesi, sıtma hastalarını tedavi etmesine benzer. Birlikte koruyucu hekimliğe yönelmesi, sıtma riski taşıyanları da ilaçla korumaya (bir çeşit aşılama),

sivrisinekleri yok etmeye çalışmasına benzer. Birlikte kaynağa yönelmesi, bataklıkları da kurutmaya çalışmasına benzer. (Çıkarcı hekim ise, sistemin bataklıklarını üretir, sivrisinekleri besler, ellerini oğuşturarak insanların hasta olup kendine muhtaç olmasını bekler.) Bugünkü koruyucu hekimlik anlayışı sistem içi olduğunudan, gerçekten koruyucu değil, biraz önlem alıcıdır.

Bataklıklar (kaynaklar) kurutulmadan sıtma biter mi?

Benzer neden ve kaynaklar birçok meslek için de geçerlidir. Öğretmen, hemşire, asker, polis, gardiyan, avukat, savcı, yargıç, yazar, sanatçı, pazarlamacı, reklamcı, hoca, imam, bürokrat, bankacı, muhasebeci.... her insanın insanca yaşamasını içtenlikle istiyorsak, kendine neden ihtiyaç duyulduğunu (-kaynaklarıyla-) sorgulamalı, bu ihtiyacı (-mesleğini-) ortadan kaldırmayı hedeflemelidir. Hedefe varılmasa bile yaklaşmak insanlık adına bir başarı olacaktır. Öyle meslekler vardır ki (falcılık, büyücülük, üfürükçülük, vs.) insanların bilinçlenip boş inançlardan kurtulmasıyla kendiliğinden ortadan kalkar. Birçok meslek insanların yanlış şeylere inanması, gereksiz şeyleri ihtiyaç diye benimsemesi yüzünden var olduğundan, bunlardan çıkar sağlayan meslek sahipleri bu yanılsamaları sürdürmek içni elinden geleni yaparlar. Bunu sonucu, insanın yabancılaştırılması, gereksiz yere başkalarına muhtaç edilesi, bu muhtaçlığın paraya ve mevkiye/otoriteye dönüştürülmesi, sistemin üretilmesi ve sürdürülmesidir. Askerliği düşünün; savaşsız ve sömürüsüz (barışçıl ve insani) bir sistemde/dünyada askere, silaha, silah üreticilerine/tüccarlarına/çalışanlarına ihtiyaç olmaz, bu hedefe yaklaşıldığı oranda azalır...

Aklınıza şöyle bir soru gelebilir; bunlar gerçekleştiği oranda birçok insan işsiz kalır, onlar ne olacak? Bu insanlar hiçbir şey yapmasa/çalışmasa bile, o meslekler sürerken vatandaşın cebinden çıkan veya devletçe ayrılan kaynağın bir bölümü bile onlara aktarılsa insanca yaşamalarına yeter. Örneğin sağlığa (hastane yapımı, cihaz, ilaç, personel maaşları, muayenehane ve giderleri/gelirleri vs.) tirilyonlar, savunmaya (bina, silah, araç, maaş, giysi vs) on trilyonlar aktarılmaktadır. (BU BİR) Türkiye de ulusal gelirin %80'ini nüfusun %20'si, %20'sini nüfusun %80'i "paylaşmaktadır". Adeletli, insanca bir paylaşımla nüfusun %80'ini oluşturan; dargelirlilerin, çalışanların, köylülerin, işsizlerin payı (%80'e çıkartılarak, 4 kat artar. Birçok insan çalışmadan, sevdiği işi yaparak veya az çalışarak da insanca yaşayabilir. (BU İKİ) Sadece gerçek ihtiyaçlarımızı iyi belirler, reklam/propaganda etkisiyle birçok gereksiz ürünü/hizmeti "tüketmekten" vazgeçebilirsek hem bunlar için hayatımızı "tüketmekten" kurtulur, hem sevdiğimiz işi yaparak (ya da az çalışarak/çalışmadan) yaşayabilir, hem de tüketim üzerine kurulu sisteme ciddi bir darbe vurmuş oluruz. (BU DA ÜÇ) Savaşın, sömürünün açlığın, zorunlu çalışmanın olmadığı günleri özlüyorum çiçekçilik yapmak ıçın... sevgiyle...

BEŞ MİLYARLIK AVİZE YOK..

Entel karga der eşine
Benden paso, ne istersin.
Partimizin geç başına
İksir gibi gelir tersin.

Siz "Minkaran"yapın artık
Her fırsatta karmanyola
Biz kalıbı dinlendirdik
Mekânımız cennet ola.

Beş Milyarlık avize yok
"Nur" içinde yatmak için
Kimi güler teessürle
Kimi ağlar için için.

Takkeliler dua eder
Bakireler bağlar çaput
Döllenmekten korkan dişi
Çantasında saklar kaput(!)

Yüksekökçe ritm üretir
Podyumlarda tırık tırık
Mankenleşmek ister durur
Hazırolda bin kıytırık.

Çağ yerine ip atladık
Oynattılar bize sek sek
İçkiye zam yaparlarken
"Refahîler" aldılar sek.

Nezihi GÜLCÜOĞLU

UZMANLAŞMAK-AZMANLAŞMAK

Bir Kırmızı Koltuk programında, konuk konuşmacı "erkekler bu durumda nasıl davranıyor" diye bir karşı soru yöneltmişti. Ahmet Altan; "bilmiyorum, bu konuda uzman değilim" diye yanıtlamıştı. "Mürekkep yalamış" birinin bile, kendini de kapsayan bir sorunda " ben bilmem, uzman bilir" mantığına sahip olması hem ilginç hem komik gelmişti. "Erkeklerin tavrı" ile ilgili bir fikir ileri sürebilmek için uzman olmak şart mıydı, erkek, düşünen bir insan olmak yeterli değil miydi? Sonra, günlük yaşantımızda, kendimizi ilgilendiren birçok konuda bile kulak vermemiz beklenen uzmanların oluşturulduğunu düşündüm. Öyle ki çağımıza "uzmanlaşma çağı" desek yanlış olmayacak. Artık herşeyin bir uzmanı, bir bileni var. Örneğin politikacılar halkı yönetme uzmanı olarak su-

nuluyor. "En uzman" politikacıdan "bir bilen" diye bahsediliyor. Diğer yandan, uzmanların dışında kalan geniş halk kesimlerinden uzmanlara uyması, uzmanları dinlemesi, izlemesi bekleniyor. Giderek "uzmanlar otoritesi" oluşuyor ve insanlara bunun böyle olması gerektiği telkin ediliyor, inandırılıyor. (Uzmanlar da, uzmanlık alanını otoriter tarzda koruyor. Dış eleştirilere karşı çoğunlukla akılcı bilimsel yanıtlar vereceğine, "ben uzmanım, bu konuda otoriteyim, benden iyi mi bileceksin" diyerek tartışmayı keser atar.) "ben bilmem, uzman bilir" mantığıyla neredeyse günlük yaşayışımızla ilgili en küçük problemleri bile edilgen bir tarzda başkalarına (uzmanlara) havale edecek hale geldik. Sigorta attı; elektrik uzmanına, biraz paran var; yatırım uzmanına, için sıkılıyor; ruh hastalıkları uzmanına, makyajını beğenmedin; güzellik uzmanına, sinemaya gideceksin; film uzmanına (eleştiri yazarlarına), duygusal sorunların var; gönül uzmanı Güzin ablalara... Okuyarak, araştırarak, bilgilenerek çözülecek birçok şey için uzmanlara yönlendiriliyoruz. Bu da insanın özgürleşmesine, özerkleşmesine, özneleşmesine, bireyselleşmesine sinsi bir engel oluşturuyor. Sistem; "sen bilmezsin, sen yapamazsın, işi uzmanına bırakmalısın" diyor. Demokrasiyi "halkın kendi kendini yönetmesi" olarak tanımlayıp, ardından "sen kendini yönetemezsin sana göstereceğimiz politikacılardan birin seç o seni yönetsin " diyor aynı anlayış. "Uzman hegomanyası" her alana uzanarak insanı kendine daha güvensiz, başkalarına daha muhtaç bir "nesne" haline getiriyor. Sadece politikada, eğitimde, sağlıkta, bilimde, teknolojide değil, en özgün ve en özgür alan olması gereken kültür-sanat-edebiyatta da bu böyle. Belirli köşe başlarını tutmuş, sistemin sanat yönetmenleri (uzmanları) ve eleştirmenleri(eleştiri uzmanları) çeşitli eserler, yeni düşünceler, farklı anlayışlar karşısında "uzmanlar sisteminin" süzgeci, sansürü işlevini üstleniyorlar. İnsanlara sundukları ve önerdikleri eserler kendi anlayışlarıylasınırlıdır.

Toplumda çeşitli mesleklerin, uzmanlık alanlarının olması doğal, hatta bir gereklilik olarak kabul edilebilir. İnsanların bazı konularda (özellikle sanat, bilim, teknoloji alanlarında) uzmanlaşması yetkinleşmesi, bilgi ve tecrübesini arttırması, yeteneğini geliştirmesi tek başına çok olumsuz değil, belki olumludur da. Olumsuz olan, çıkarcı sistem içinde uzmanlığın insanlığın faydası için değil de şahsi çıkar için kullanılmasıdır. Uzmanın kendini üstün görerek, uzmanlığını bir otorite, bir hegemonya ya da çıkar aracı olarak kullanması insanca değil, bencilcedir. Sisteme uygun olarak, çoğunlukla yaşanan budur.

Diğer yandan, bir alanda uzmanlaşma, diğer alanlarda bilgisizliğe, duyarsızlığa götürmektedir insanları. Bugün bir doktor sadece tıpla, bir avukat sadece hukukla, bir yazar sadece edebiyatla, bir besteci sadece müzikle ilgilensin, -olabildiğince- sadece o konuda bilgilensin, uzmanlaşsın, başka uzmanlık alanlarına; özellikle de yönetme uzmanlığına (politikaya) karışmasın isteniyor. (Başka alanların kendi uzmanları var ya!) Sistem, eğitim düzenini buna göre oluşturuyor. Çeşitli yöntemlerle bu anlayışı egemen kılmaya çalışıyor. Oysa yukarıda saydığım mesleklerin (ve birçok mesleğin) bilinçli yapılması, kavranması için bile politika, tarih, felsefe, din, psikoloji, sosyoloji gibi birçok konuda "uzman" düzeyinde olmasa bile, bilgili ve ilgili olmak gerekiyor. Diğer yandan sadece insan olduğumuz için bile insanı ilgilendiren her konuda (en azından günlük yaşantımızı etkileyen konularda) bilgili ve duyarlı olmamız gerektiğini düşünüyorum. Bilgisizliğin ve ilgisizliğin sürmesi, "yeteneğe göre iş bölümü" diye de gösterilen "uzmanlar hegomonyasını" pekiştirecek ve daha kolay yönlendirilmemizi ve yönetilmemizi sağlayacaktır. (Kaç kişinin yeteneğine/doğasına uygun, sevdiği bir işte çalıştığı, yeteneği geliştirme olanaklarının nasıl ve kimlere sunulduğu, yeteneği nasıl ve kimlerin (hangi uzmanların) değerlendirdiği de ayrı bir inceleme konusu...) Bu sistem ve uzmanlar hegomonyası sürdükçe moda uzmanları ne giyeceğimize, kozmetik uzmanları hangi şampuanlarla saçımızı yıkayacağımıza, hangi boyaları süreneceğimize, gıda uzmanları ne yiyeceğimize, sağlık uzmanları ne yemeyeceğimize, kaç kez ameliyat olacağımıza, temizlik uzmanları hangi çamaşır tozunu hangi makinada kullanacağımızı, din uzmanları neye inanacağımıza, edebiyat uzmanları ne okuyacağımıza, guvenlik uzmanları ne okumayacağımızı ve hangi yasaklara uyacağımızı, hukuk uzmanları hangi cezalara uğrayacağımıza, davranışbilimi uzmanları nasıl normal olacağımıza, psikiyatri uzmanları ne zaman deli sayılacağımıza, politika uzmanları kimleri kendimize efendi seçeceğimize daha çok karar verecektir. Bir yanda ilgisizlik ve bilgisizlik, diğer yanda yönlendirici uzmanlaşma özgünlüğün ve özgürlüğün yitirilmesine, insanı edilginleştirip bir robot, bir nesne haline gelmesine kadar varabilir. Önemine sığınarak bir noktayı tekrar vurgulamak istiyorum: Uzmanlaşma ve ona bağlı olarak yönlendirme insani olsa zararı yok, faydalı da olabilir. İşin kötü yanı (ya da püf noktası) şudur; yönlendirmeler çoğunlukla sistem içindir, sistemin içindedir, sistemi üretmektedir.Çünkü uzman çıkarcı bir sistemde yaşıyor. Sistemle ne kadar uyumlu olabilirse o oranda yükselme; "en uzman, büyük uzman, o konuda tek otorite" mertebesine erişme olasılığı artıyor, o yönde olanaklar sunuluyor. (Bilgi, yetenek faktörleri de var, fakat ikinci derecede etkili) Uzman bu olanakları ve olasılıkları çoğunlukla çıkarına ve çıkarcı sisteme uygun olarak kullanıyor. **Böyle bir uzman; azmandır, böyle bir uzmanlaşma; azmanlaşmadır!** (Azman'ı, az-man; adamlığı-insanlığı az" olarak da düşünebilirsiniz.) Sistem içi uzman (azman) ödülendirilir, yüceltilirken (Ayhan Songar, İhsan Doğramacı gibi), sistem dışı uzman (insan) engellenir, cezalandırılır. (İsmail Beşikçi, Y.Ö.K.'zede öğretim görevlileri gibi) uzmanlaşmada sorun azmanlaşmak, çözüm insanlaşmaktır.

TIPTA UZMANLAŞMA

Ben doktorum; "sağlık uzmanı". Uzmanlaşma sorununu ve sistemle bağlantısını hekimliğim süresince yoğun olarak yaşadım. Bunları aktarmaya çalışacağım.

Tıp eğitimi boyunca "uzmanlaşma" anlayışı bilincimizi iki yönden kilitledi. Birincisi; bugün çoğu gereksiz kalan yoğun bir tıbbi bilgilendirmeye maruz kalarak, tıp dışı bilimlere, sanata, edebiyata, felsefeye, siyasal bilimlere uzak-yabancı-bilgisiz kaldık. (İlgilendiysek de bilinçli dönüştürücü, yaratıcı bir etkinlik olarak değil de, bir heves, bir hobi düzeyinde kaldı.)

Hem derslerin yoğunluğundan, sınavların ağırlığından zaman sorunu vardı (ya da zamansızlık bahanemizdi), hem de (daha önemlisi) bunların gerekliliğini duyacak bilinçten uzaktır. (Hepimiz T.C.'nin okullarında "eğitilerek" buraya varmıştık. Çoğumuz kendimizi "şanslı" ve "ayrıcalıklı" görüyorduk.)

İkincisi; okul bitince tıpta bir branşta uzmanlaşmanın gerektiğine "inandırıldık." (Hem de sisteme uygun sebeplerden; daha üst bir mevki edinmek, mevki ile daha çok saygı ve daha çok para kazanmak için... Bilimsel çalışma yapmak ya da insanlığa faydalı buluşlar için uzmanlığı düşünen nadir kişiler o günün "yükselen değerlerine" göre de "anormal" sayılıyordu.) Bugün, birçok pratisyen hekim birçok faktörün yanı sıra bir de bu "inanç" yüzünden "kimlik bunalımı" çekmektedir. "Tek yol uzmanlaşmak" şiarıyla T.Ü.S.'a yarış atları gibi hazırlanıyorlar. (Kazanma olasılığı %10.) Bu yarış; rekabetçi, çıkarcı, kariyerin ve zenginliğin önemli olduğu, uzmanın daha çok adamdan sayıldığı, daha bilgili sanıldığı sistemin anlayışına uygun. Ya insana uygun mu? Uzman olmak, doktorun insani sorunlarına çözüm getiriyor mu? Bence hayır. Asistanlık "eğitimi", neredeyse "sivil askerlik." Uzman olmuş hekimlerin çoğunun ekonomik, sosyal ve insani sorunları sürüyor. Çünkü hastaların (insanların) çoğunun ekonomik, sosyal ve insani sorunları sürüyor. Çünkü bu sorunları üreten sistem (ve onun bir parçası olarak sağlık sistemi) sürüyor. Üstelik **sistem sadece idari/bürokratik/sosyal alanlarda değil, beyinlerde de sürüyor.** Sorunlarına sistem içinde çözüm arayan doktorların çoğu da, çıkarcı sistemin egemen anlayışına uygun olarak, hastanın değil, keni çıkarını gözetme tercihiyle giderek bencilleşmekte "menfaatinin gereği gibi" davranmaya şartlanmaktadır. Her hekimin ve sağlıkçının kendi pratiğinde gözlediği gibi; bu eğilim daha çok uzman hekimlerde yaygındır. Bunun bir nedeni doktor pratisyen olarak yeni mezun olduğunda insancıl duygu ve düşüncelerinin daha ağır basması ve sistemle daha az bütünleştiğinden daha az kirlenmiş olmasıdır. Diğer bir sebep de hekimlerin kendini toplumdan üstün ve ayrıcalıklı görmesine uygun bir şekilde, hekimler içinde de uzmanların çoğunlukla kendilerini hem toplumdan, hem de pratisyenlerden üstün ve ayrıcalıklı görmesidir. Böylece pratisyen, sosyal ve psikolojik olarak topluma (hastaya) daha yakın bir yere "konuşlanmış" olur.. Bu üstünlük anlayışı öyle yerleşmiştir ki; başhekim, bölüm şefi, uzman, pratisyen, başhemşire, hemşire, personel, hasta sıralamasıyla sanki gizli bir rütbe, hiyerarşik bir düzen vardır. Hastalar hizmet verilmesi gereken, her sağlıkçı da kendine özgü görevini yapan birer **"insan"** değil de sanki **"üstekl" "alttakinin"** komutanıdır. Böylece mevki beceriden ziyade baskıyla hissettirilmektedir, özellikle de becerisizler tarafından... Elbette bu genelleştirilemez. Her hastaya, her insana insanca davranan uzmanlar olduğu gibi, hastayı azarlayan, bekleten, parasına-mevkisine göre ayrıcalıklı davranan, birlikte çalıştığı insanlara hiyerarşik bir anlayışla otorite uygulayan, son derece çıkarcı pratisyenler de çoktur. Bunlar bazı branşlarda uzmanlaşamamıştır ama bazı uzman abileri/ablaları gibi azmanlaşmıştır.

Günlük yaşamda ve çeşitli mesleklerde insanlaşmanın da, azmanlaşmanın da farklı dereceleri vardır. Tıpta azmanlaşmanın en hafif derecesi; hastaya ilgisizlik, kötü davranış, farklı muamele, öncelikle ve amaç olarak hastadan çıkar sağlamaya çalışmaktır. En ağır derecesi de; bilgisizlik-ilgisizlik ya da maddi çıkar hesaplarıyla hastanın sağlığını bozmak, yaşamını tehlikeye atmaktır. Bir de baskı-çıkar ya da başka bir sebepten işkenceye katılmak, göz yummak, yanlış rapor vermek eklenebilir.

Hekimliğim süresince, her dereceden azmanlaşmaya rastladım. Hastaya muayeneden önce "okunmuş" şerbet içirmek, ya da Cuma günleri cemaat'e namaz kıldırmak gibi yöntemlerle inanç tacirliği yaparak muayenehane hastasını arttıran pratisyenler tanıdım. Bir dahiliyecinin kalbi sağlam hastalara "kalbin rahatsız, ayda bir mayeneden geçmen şart" diyerek birçok sağlam insanı para kazanmak uğruna hasta (kalp nörozu-kalp hastası olduğuna inanmakla karekterize, bir ruh hastalığı) ettiğini gördüm. İstanbul'da "balon" tonsillektomi yapmamış K.B.B. uzmanına "balon" apendektomi yapmamış genel cerraha rastlamadım. "En dürüstü" kendini şöyle savunuyordu; "hangi hastaya sen apandisit değilsin dediysem, inanmadı(ki) gitti başka cerraha ameliyat oldu... doğru değil belki ama ne yapim başkasına gitmesin diye artık ben de yapıyorum..." Zar diken, "naylon" kürtaj yapan, beş-altı aylık çocuğu alan kadın doğum uzmanı duydum. Sağlam çocuğu verdiği ilaçlarla hasta eden, nezle olan çocuğu bronşit diye (ticari amaçla) hastaneye yatıran, ishalden susuz kalıp ölmek üzere olan bebeği (para çıkmayacağından ya da bilgisizliğinden) "bir şey olmaz" diye evine gönderen çocuk uzmanı tanıdım. Hastalar/hasta sahipleri danışmak ya da muayene için geldiğinde tıbbi gerçekleri anlatarak, tedavisini düzenleyerek, gerekeni sevk ederek yardımcı olmaya çalıştım. Birkaç hayat kurtuldu belki böylece. Fakat "deontoloji-meslektaş" diye azmanlara açık tavır alamadım; sustum, susturuldum. Halen birçok "masum" insanın "uzman daha iyisini bilir" inancıyla, çıkarcı azmanlar tarafından kandırıldığını düşünüyorum. Bu yüzden böylesi hekimlere, her meslekten böylesi uzmanlara, sisteme ve sistemle bütünleşmiş bu anlayışa tavır almak gerektiğini düşünüyorum.

Sorun bazılarınca politik değil gibi görünse de politiktir. Fakat insanları kirletirken politik ayrım yapmamaktadır: Solcusundan, liberaline, milliyetçisine, dincisine kadar her politik görüşten insan, hekim, meslek sahibi birçok kişi azmanlaşmakta, takım tutar gibi bir partiyi tutmanın dışında büyük farklar göstermeden kapitalist sistemi yaşamakta ve üretmektedir. Uzmanlaşmanın, azmanlaşmaya yol açarak çıkar ve otorite aracı olmasını sağlayan sistemin içinden bir çözüm çıkacağını sanmıyorum. Çözüm, uzmanlar dahil her insanın, çeşitli konularda temel ve doğru bilgilere erişebileceği, birey olarak her alanda kendini özgürce var edebileceği, bilginin, yeteneğin, mesleğin çıkar-baskı için değil, insanlık için kullanıldığı insanca bir düzenden geçmektedir. (Böylece uzmanlara ihtiyaç da azalacaktır.)

Her insanın kendinde insanlaşmayı gerçekleştirmeye çalışması bu yönde bir adımdır.

Sorun ve çözüm "insanlaşmakta" düğümlenmektedir, "uzmanlaşmakta" değil. Sevgiyle..

YILMAZ ERDOĞAN'LA SÖYLEŞİ

İNSANCIL

— Bize kendinizi tanıtır mısınız?

— Bu gerçekten yanıtlaması zor bir soru.. istediğiniz yanıt şurada doğdumlar büyüdümler ise; Hakkari'de doğdum, Ankara'da okudum. İstanbul'da yaşıyorum.. Yazıyorum, oynuyorum.. 1986'da tiyatroya amatör olarak başladım, 88'de profesyonel oldum.. Bazı oyunlar yazdım (Gereği Düşünüldü-M. Abayhan'la birlikte-Levent Kırca Tiyatrosu) (Kanuni Sultan Süleyman ve Rambo-Güldüşündürü tiyatrosu) (Kadınlık Bizde Kalsın-Yasemin Yalçın tiyatrosu), bazı oyunlarda oynadım... Televizyon için birçok program yazdım.. Bunların en sonuncusu iki yıl süren Umut Taksi. Bu diziyi hem yazdım hem de dizideki başrollerden birini oynadım..

— Öykü yazmaya sizi iten nedir? Neden öykü?

— Şiirle ve mizahla ya da en iyisi şiirli bir mizahla ZAMAN'a kafa tutmak istiyorum.. Bunun için öykü kurgusunda daha iyi bir zemin bulduğumu düşünüyorum. Ben yalnızca öykü yazmıyorum ama öykü yapısında mizahımı şiire daha kolay yakınlaştırdığımı düşünüyorum.

— Öykü çizginizi bize anlatır mısınız?

— Bana kalırsa ağlamak gülmek, hem biçimsel hem de içsel anlamda birbirine çok yakın durumlar.. Ağlamayan mizaha da gülmeyen şiire de inanmıyorum. Bu ikisi örtüşmeli.. çünkü aralarında ince bir sınır var.. Ama mayınlarla dolu bir sınır.. öykü çizgimin bu mayın tarlasının tam ortasından geçtiğini söyleyebilirim.Mayına basmadığınız sürece gülebilirsiniz. Ama mayına çattığınız zaman, kara sizin! İster gülün ister ağlayın!.. (Bu mayın tarlası benzetmemde deyimlerin yerinde olduğunu umuyorum.. Ben pek emin değilim

— Geçmişten bugüne öykünün hangi kanallarıyla bağlantılarınız var, bu bağlantıların odak noktaları nelerdir?

— Aslında sadece öykü kanallarıyla değil, buna bağlı olarak şiirle de bağlantılarım var.. Bu bağlantıları herhangi bir ekol ya da kişiyle somutlaştırmadım ama kuşkusuz bir çok damardan beslendim.. İlk yazdığım hikayelerde beliren kaba mizah kurgusundan (ki bu öyküler kitaba konmamıştır) sıyrılıp, adam gibi derinlikler arama derdine düştükten sonra yazdığım öyküler var Hüzünbaz Sevişmeler'de.. Bir de çok önemli saydığım bir kimlik sorunum var. Kürt kimliğimi ve Kürdistan'dan getirdiklerimi, Türkçe'de ve Türkiye coğrafyasında bir zemine oturmak gibi önemli bir derdim var. İki coğrafyanın benim kalemimde buluştuğu noktalar olduğunu düşünüyorum.. Bu buluşmanın hem siyasi hem de edebi anlamda çok önemli olduğunu düşünüyorum. Kalemimin de bu anlamda iyi bir buluşma yeri olmasına gayret ediyorum.

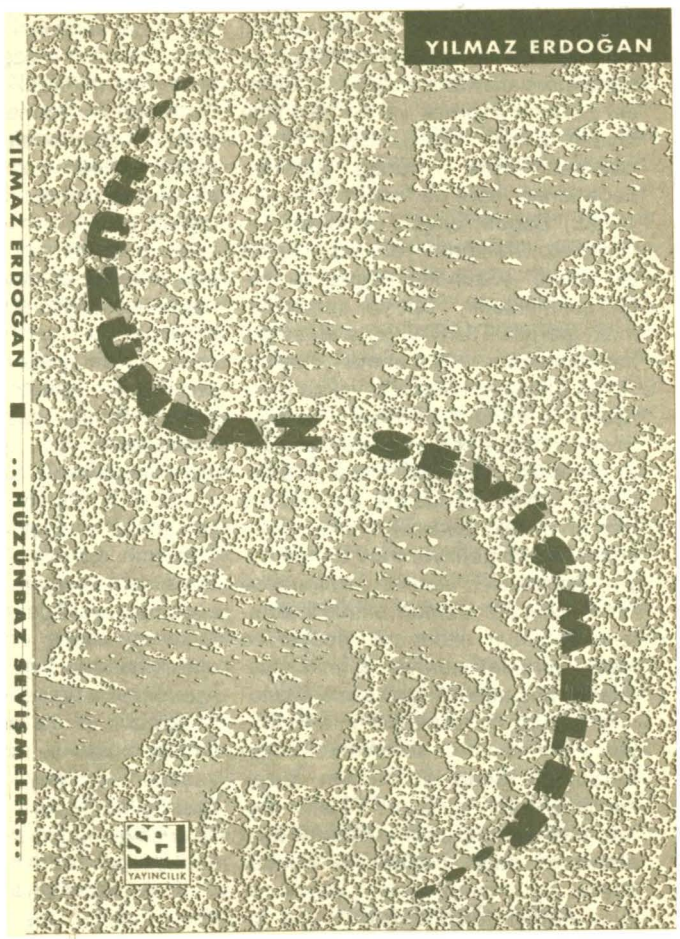

— Yazarın sorumluluğu sizde nasıl oluşuyor?

— Bu biraz hem kendine, hem halkına ve hem de yaşadığın çoğrafyaya karşı bir sorumluluk galiba.. Yani "ben yazdım, gerisi okurun sorunu, anlamadıysa ben ne yapayım?" diye düşünen tuzu kuru yazarlardan değilim. Tabii bunun karşıtı, yüzde yüz anlaşılmak kaygısıyla sığlaşmak da değil... Bana kalırsa "acı" da "komik" de namusluca kullanıldığı zaman iki muhalif damardı.. Bu muhaliflik ve namus korunduğu sürece, yazar, sokumluluğunu yerine getirmiş demektir..

— Teşekkür ederiz.

— Ben teşekkür ederim.

YÜRÜYÜŞ... YA DA HÜSEYİN...

Erkan UZUNALİOĞLU

1.
Kentten ayrılmak...
Birbaşına.

Gar...
Peronların arasında yürüyorum.
Islıksız,çatışmasız.
Başka yazarların da bu işi sevdiğini -hafif şaşarak- biliyorum.
Kimi yolculukları mekan soyutlamasına kadar götürmüş... şiir edebiyatımıza adressizlik girdiğine göre...
Oysa bu beni ürkütüyor.
Gerçeği yukarıdan bakıp kendimizden çıkarana dek estetize etmek pek çekici görünmüyor.

Gar kalabalığının kendine özgü soluk-alışını görmeden önce...
İşportacı çocuk yüzleri...
Hepsi birbirine benziyor.
Hepsi.
Ama hiçbiri
tanıdığım insanlara benzemiyor.
Hiç düşündündünüz mü?..
Pek sevgili aydınlarımızın bu gar çocuklarına bakarken duyduğu-duyacağı entelektüel hüznün özü ne acaba?..
Yoksa... kendilerini anlatmanın bir yolu da bu mu?..

2.
Çocuklara sormak gerek.

3.
On altıncı peronun köşesini tutmuş tombalacıya doğru yürüyorum... Yaklaştığıma bakınca... yüzümden mi ürküyor... tedirginleşiyor.
— Üç taş beş bin abi.
Kulağımda bir orman uğulduyor...
Peki... Üç taş beş bin.
— Yolculuk nereye abi?
Ne söylenebilir... yolculuk kendime.
Önünden geçen biletçi kadının kalçasına bakıyor.
İki peron ileride doğu otobüsüne binecek yolcunun yanında...
şalvarı da dinleniyor.

4.
Elişi çantalarına uzanmadan:
—Nasılsınız?..
— Çok şükür.
— Allah daha iyi etsin.
— Siz...

Biraz daha yayvan oturuyorlar...
Odanın içi örtülü dişilik kokuyor.
Evin küçük gelini yaşlı kadını süzgün bakışını üstüne çekerek ocağa çay koymak için çıkıyor.
Konuk gelmiş kız da peşi sıra...
Henüz yapılmış iki düğünle kasabaya yeni giren televizyonun hikayesini anlatıyorlar.
Gençten biri ev uğraşından yakınaklı söz ediyor...
Sıçan tüylendikçe üşür... diyor ninesi... söze giriyor.
İmamın uzak sesi duyulup da hep birlikte ezan boyu susana dek konuşuyorlar...

5.
Ishaklarda güz konuşmaları...
Çay... sigara... geceler öyle tükeniyor...
Onlardan günübirlik yaşamın öyküsünü öğreniyorum.
Bütün güz bunu öğreniyorum...
Uzun zaman sonra... öykümüzün adını yoksulluk koymadan önce...
Ben de onlara Hüseyin'i öğretiyorum.
Bazan ayrıntı kısa süreçte olgunun kendisine dönüşüyor...
Hüseyin'e annesine soruyorum.
Anımsamadığınısöylüyor...
Sonra gelip yanıma oturuyor... bekliyor.
Annem öldüğü gün bir kuş tutmuştum... diyor.

6.
çocuk...

Taş basamaklara yalın ayaklarını sürümeden çıtsız iniyor...
Gezgin bileyciden yeni alınmış bıçakla.
Merdiven sonuna gelince... başını yere eğiyor.
Konuk kadınların ayakkabılarına bakıyor...

7.
Dingin görünüşlü —ama durmadan uğuldayan— bir yorgunluk duygusu...
Yirmi altımı yürüdüğüm şu yıl içinde.
Yolculukta...

Bir sigara yakıyorum...
Sadece geçmiş deneylerin biriktirdiğini düşünmek yeterli mi?..
Bu içe-dönük saptamanın edilgen —bunun için eksik— yanı etkinlik duygusunu bileylemeden önce... öyleydi.
Yoksun bırakıldığımız gereksinim için verilen uğraştan önce...
Yeryüzünü kendi bölünmüşlüğünü sorgulamadan önce...

HAYIR...
Acı çekilerek edinilen şey eksiksiz kazanım değildir.
Bu yüzden yaşanılası yeryüzünde...
bu yorgunluk duyulmayacak.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Mayıs Pazartesi

Yeni Biçem dergisi... Bay İhsan Üren'in yazısı... bu yazı, **İnsancıl Emekçileri**'nin neyle mücadele ettiğinin somut göstergesi. Şöyle diyor Bay Üren "Yine İnsancıl dergisinde Tekelci Şiirin Karanlığı Mehmet H. Doğan" başlıklı yazısında Sadık Albayrak esmiş savurmuş... Yarasalardan, karadeliklerden, İnsancıl Okuma Tiyatrosu'ndan, Felsefe Seminerleri'nden kapitalizmden, Marx'tan tekelci sermayenin uşaklığından söz ediyor ama yıllığın eleştirisini arayın ki bulasınız."

Ne tuhaf değil mi... Sadık Albayrak Mehmet H. Doğan'ın yıllığını eleştirmek için bir yazı yazmak istiyor. Ama noluyor... Sadık Albayrak yarasalardan... karadeliklerden... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'ndan **Felsefe Seminerleri**'nden, kapitalizmden, Marx'tan, tekelci sermayenin uşaklığından söz ediyor... Bay Üren arıyor tarıyor... yıllığın eleştirisini bulamıyor.

O yazıda yıllığın eleştirisini boşuna aramış Bay Üren... Bir gün... bir ay değil, bir yıl arasa bile bulamaz... Neden. Albayrak'ın yazısında yıllığın eleştirisi yok mu. Var ama Bay Üren bunu bulamaz.

Kısaca anlatayım neden bulamayacağını. Bütün parçaların toplamı değil. Bay Üren bunu bilmiyor. Devam ediyorum. Bütünün özelliği, parçaların özelliği değil. Devam ediyorum. Bütün parçalarıyla özdeş değil. Bütün bunları bilmiyor Bay Üren. Sanatın logaritmasını bilmiyor. Bakın neler çıktı Bay Üren'in başına... Sanatın logaritmasını bilmek için matematik bilmek gerekiyor. Bunu bilirsek bütün-parça ilişkisine bir adım yaklaşabiliriz.

Logaritmaya devam. 10^3=1000. Burda 1000 sayısı bütün. Bu bütünün parçalarıyla ilişkisi ne... Bay Üren, sıfırların arasında dolaşıyor. Üç sıfır var... bir de bir var ama, 1000 nerde diyor. 1000 orda... görmüyor musun. Göremez. Görebilmesi için sıradan mantığı kırması gerekir. Ancak bundan sonra uzay geometrisine... ordan kuantuma gelecek. Bütün bunlar kavranacak... daha sonra hayata uygulanacak... Sanata uygulanacak... İşte bu noktada melodinin seslerin toplamı olmadığını öğrenecek... Brecht'in oyunlarının parçaların bütünü olmadığını öğrenecek.

Bay Üren bunları bilseydi... sanatın logoritmasını bilseydi... bütün-parça ilişkisini bilseydi Albayrak'ın yazısında o eserin eleştirildiğini görürdü.

Bunu görebilmek için bilgili olmak gerekiyor. Bay Üren 16. yüzyılın bilgisiyle yaşıyor. Buna cehalet diyorum.

İnsancıl Emekçileri işte bu cehaletle mücadele ediyor... İnsanın cahil kalmaya hakkı olabilir. Ama bu cehaletle insanı karanlıkta tutmamalı. Eline kalemi alan herkes, çağının bilgisini edinmek zorunda.

Bay Üren Descartes'ten başlasın. Belki "bilgi"sinden kuşkulanır.

4 Mayıs Salı

İnsancıl Emekçileri'nin mücadelesine devam. Biz, gördüğünü doğru gör diyoruz. Bay Üren, doğru görmüyor. Ben, Mehmet H. Doğan'ı **İnsancıl**'ı değerlendirmeye almadığı için kızmadım. 1992 yılında çıkan şiir kitaplarını görmediği için kızdım. Bu, bir.

İki. Gördüğünle yetinme. Görmenin ekonomi politiğine gir diyoruz. Mehmet H. Doğan, 1992 yılında çıkan birçok şiir kitabını, ekonomi politiği öyle gerektirdiği için görmedi.

Biz, Bay Ürenlere karşı bunun mücadelesini veriyoruz. Gördüğünü doğru gör... Gördüğünün ekonomi politiğini incele.

Devam ediyorum. Biz Türkiye'de samimiyet mücadelesi veriyoruz. Bay Üren benim için "Sayın Gündoğdu" diyor. Bakın bu "Sayın Gündoğdu" ne biçim adam. Toplumculara ucuz numaralar yutturmak isteyen... fitneci... hasetçi... bencil. Kurnaz bir "sayın".

Bay Üren samimi olsa bana "Ulan Gündoğdu" der. Ama Bay Üren samimi bile olamıyor... Samimiyet cesaret ister.

Devam ediyorum. Biz, insanın kendini doğru koyması mücadelesi veriyoruz. Benim öfkelenmeye hakkım yokmuş. Aynen böyle. "Sizin öfkelenmeye hakınız yok, olsa bile bunu bize duyurmayacaksınız" diyor.

Oldu mu... iyi mi... Hep böyle. Birileri çıkar "Şuna hakkın var, buna hakkın yok" der.

Bay Üren, şunu bilin. Ben, sizcileyin insanlarla 25 yıldır mücadele ediyorum. İnsan, kendini doğru koymalı. İnsanın kendini doğru koyacak ilişkiler kurulmalı... İnsan "gibi"li yaşamamalı. İnsan öfkelenirse öfkelendiğini... seviniyorsa sevindiğini göstermeli.

Bay Üren dinle beni. Ben sistemin odunu değilim. Öfkelenirim... öfkelendiğimi de gösteririm. Bu, benim insanî hakkım.

Bay Üren nasıl yapıyor bilmiyorum. Ama ben öfkeliy-

ken öfkeli değilmiş gibi... sevinirken sevinmiyormuş gibi... sevmezken seviyormuş gibi yapamadım. Özetle "gibi"li yaşamadım. Bunun bedelini de ödedim. Bakın, sizi sevmedim. Bilgisizleri sevmem. Haksızlığa hak verenleri de sevmem. Ne diyor Bay Üren "Şiir kitaplarına gelince... Sanırım oldukça eksik bir liste çıkarmış Mehet H. Doğan, ama bu konuda hak verebilirim."

Gördünüz değil mi... Bay Üren "hak verebilirim" diyor... Kaygan dil... verebilirmiş... belki bir gün vermeyebilir...

Bay Üren beni kınıyor. Aynen. "Sergilediğiniz çocuksu tutumu kınıyorum" Doğru. Elli yaşına geldim, ama büyüyemedim. İçimde bir dolu çocuk var. Geçen gün tirende biletçiye dil çıkardım. Valla... Bay Üren, o çocuğu.. içimde yaşayan çocukları kınamanız, yo... o çocukları ezdirmem. O çocuklar yaşayacak... işte bir gün biri böyle gelecek yangelip oturduğunuz koltuklara iğne saplayacak... siz bir çığlıkla fırlayacaksınız... "Yakala... vur... önünü kesin..." Boşuna... bağırmayın. Çocuk komşunun camını kırdı... manavdan erik çaldı... bisikletine atladı... rüzgarla gidiyor.

Bay Üren, bundan böyle merdivenlere dikkat edin. O çocuk merdivenleri sabunlar... millet paldır küldür düşerdi.. Siz bilmezsiniz tabiî... Asım Bezirci bir kitabını "Edebiyatımızın yaramaz çocuğuna" diye imzalamıştı...

Ben yaramaz bir çocuğum Bay Üren, büyükleri kızdıran... tabiî büyüklerin işine yaramayan bir çocuk.

Siz büyüksünüz ama. Bakın ne büyük yazıyorsunuz. "Kitap üzerine yazmaya hazırlanırken nisan ayı dergileri geldi" diyorsunuz. Ne büyük anlatım değil mi. Siz kitap üzerine yazmaya hazırlanırken nisan ayı dergileri geliveriyor.

Hadi, sizi dinliyorum kendimi tuta tuta... kitap üzerine yazmaya hazırlanırken nasıl geliveriyor nisan ayı dergileri...

Siz konuşmaya hazırlanırken, ben yıldızlarımdan birine gideyim... siz hiç Vivaldi dinlediniz mi... siz hiç sevdiğiniz kadın için...

Bay üren, siz hiç yıldıza gittiniz mi.

6 Mayıs Perşembe

Kocaman bir bulut... günlerdir İstanbul'un üstünde. Kıpırtısız duruyor... Sevmem böyle bulutu... kıpırtısız... Hep böyle duracağını sanıyor. Oysa gidecek... bir hareketle gidecek...

Sabah yürürken yolda... bunu düşündüm. Kıpırtısız bulutu... Edebiyat dünyası böyleydi... kıpırtısız duruyordu. Herkes evinde... kıpırtısız... mıymıntı edebiyat.

Evde oturmak... olup bitenlere üzülmek... üzüntülü... acılı... yalnızlı eserler... Birinin gelip bizi anlamasını bekleme... Kıpırtısız... mıymıntı insanların yarattığı kıpırtısız... mıymıntı edebiyat. Tanrı tanımazlık taslayanların içeriği değiştirilmiş cenneti. Evde otur... düşünen için mücadele etme... günah işleme... evinde otur.

İnsancıl Emekçileri'nin edebi eylemi, tanrı tanımazlık taslayanların cennetini bozdu. Evde oturanlar rahatsız oldu.

Bir de Star Sisteminin gölgesinde yaşayan tık nefesler... Bunların hiçbir iddiası yok... İşte bunlar arada bir... yüz kişinin... iki yüz kişinin bile okumadığı iddiasız dergiler çıkarırlar... O dergilerde Star Sistemi yazarlarının bile yüzvermediği... okumadığı yazılarla yüzsuyu dökerler Star Sistemine.

İnsancıl Emekçileri'nin edebi eylemi iddiasız bu tık nefesleri korkuttu. Tek satırlık övgü için... ödül için yıllarca tapındıkları Star Sistemi eleştiriliyordu. Hemen korumaya aldılar Star Sistemi'ni...

Gülüyorum...

Bilmiyorlar... ihtimal bir gün tık nefeslerin kentine gideceğim... ihtimal bir konferans vereceğim...

Kocaman bir bulut... İstanbul'un üstünde... Yarın bir gün fırtına...

8 Mayıs Perşembe

Leyla Erbil... Pınar Kür... Bilge Karasu... Nedim Gürsel... Demir Özlü... Ataol Behramoğlu... Özdemir İnce... Zafer Şenocak... İnci Aral... Latife Tekin... Mine Saulnier?

Bunlar, "Türk edebiyatı"nı temsilen Fransa'ya gitmişler... Düşünün... bunlara biri geliyor... Özdemir İnce'ymiş o... "Siz" diyor "Türk edebiyatı'nı temsil ediyorsunuz". Bunlar da inanıyor... Ayol, siz aklınızı peynir ekmekle mi yediniz... Ne diye kendinizi temsilen Fransa'ya gitmiyorsunuz. Gidemezler. Böyle bir tavır için de gündelikçiliğin üstüne çıkmak gerekiyor.

Hem bunlar "Güzel Dilberler" miş... Gazete öyle yazıyor. "Pop Sanatçıları" var ya, ikidebir dışarda Türkiye'yi temsil ederler... bunlar da öyle... Dilberlerden biri çıkıp da "Ben Türk edebiyatını temsil edemem" diyebilseydi...

ÜMRANİYE'NİN FOTOĞRAFI

Gazetenin birinci sayfasında
büyük çerçeve içinde
renkli bir fotoğraf.
İnsan kulakları... insan dudakları...
BİR OĞLUM OLSUN İSTİYORUM
ONU ŞİZOFREN YETİŞTİRİCEM
insan burunları... insan dişleri...
ZİNCİRBOZAN'DAN ÇANKAYA'YA
DEMOKRASİ BAYRAĞINI TAŞIYORUM
ve çöpler... çöpler... çöpler...
TEBRİK EDERİM
250 MİLYON KAZANDINIZ
insan barsakları... insan böbrekleri...
OKU BAKAYIM
A-
YI
insan kolları... insan bacakları...
BİRBİRİMİZİ SEVELİM
BARIŞ İÇİNDE YAŞAYALIM
ve çöpler... çöpler... çöpler...

Müfit GÜRGÜN

işte o zaman bu temsile hak kazanırdı...

9 Mayıs Pazar

İnsancıl Sinema Fırtınası'nda yönetmen Yusuf Kurçenli, "Sinemada Star Sistemi, kötü sinema seyircisi yetiştirdi. İyi... güzel filmlere talep yok" dedi.

Yönetmen Korhan Yurtsever "sinemaya kırgınım." diye başladı Star Sistemi'nin sinemada yapıp ettiklerini anlattı.

Yönetmen Nesli Çölgeçen, Star Sistemi dışında olduğu için çoktandır film çekemediğini söyledi.

Bütün bunlardan... uzun konuşmalardan sonra şu hakikat görüldü. Sanatta Star Sistemi bütün sanat dallarında berbat eserlerle insanı kötüye... sisteme uygun düşünceye koşullandırıyor.

Star Sistemi dışında kalanlar. Star Sistemini eleştirenler susturulmak isteniyor.

Salı günü Nesli Çölgeçen'i... Çarşamba günü Yusuf Kurçenli'yi... cuma günü Korhan Yurtsever'i dinledikte utandım. Ben bu yönetmenler için hiç mücadele etmemişim... Star Sistemi'nin mücadelesinde bu yönetmenleri yalnız bırakmışım. Ama bu değişecek. Star Sistemi dışında kalan yönetmenler yalnız kalmayacak. Hem ben... hem **İnsancıl** bu yönetmenleri destekleyecek.

Star Sistemi'ni göremeyenlerin... bize karşı Star Sistemi'ni savunanların... Star Sistemi'ni eleştiriyoruz diye bize sövenlerin Yusuf Kurçenli'yi... Korhan Yurtseven'i dinlemelerini isterdim... Böyle dediğime bakmayın... dinleseler bile değişmezdi durum... Bu işe bakın... Mehmet H. Doğan, şairleri, estetik kategoriler dışında değerlendiriyor... bir dolu şairin eserini görmüyor... biz bunu eleştirdikte birtakım adamlar bizi suçluyor... Bilinci donduruImuş insanın, küçük dil yutturucu aymazlığı...

Ama yanız değil **İnsancıl.** İşte bugün bir konferans daha... Sanatta Star Sistemi... Kartal'da...

Bilinci donduruImuş aymazlarla mücadelemiz devam edecek. Hiçbir sorunda uzlaşma yok. Ayrışmayı istiyoruz. Ayrışmayı seviyoruz.

Gece

Bugün Kartal'da **Kartal Sanat Tiyatrosu**'nda Sanatta Star Sistemi üstüne konferans... Önce Kartal Sanat Tiyatrosu... Gençler toplanmışlar... elbirlikçi bir çalışmayla bir depoyu tiyatro yapmışlar... Dişe diş bir mücadele bu... Samimi... ciddi. Böyle ciddi... samimi bir mücadeleyle yaratılmış ürünler gördükte heyecanlanıyorum. Meyhanelerde... bölgesel dergilerde Star Sistemine istepnelik yapanlara daha çok kızıyorum.

Hiç kimse kuşku duymasın. Herkes bilsin. İnsanı aydınlatıcı kültür buralarda doğacak.

Konferansa gelince... 3 saat sürdü. Konferans sonrası genç bir hanım "Ben kültür dünyasını yakından izleyen bir işçiyim. Şimdiye kadar birçok panele birçok konferansa gittim. Sizinki farklıydı... açımlayıcı... kuşatıcı... aydınlatıcı bir konferans. Bunun için teşekkür ederim" dedi.

Yol arkadaşlarıma "İşte benim ödülüm" dedim. Çünkü ben aristokratların... burjuvaların... düzen üstüne düzen kuranların... kolpocuların yazarı değilim.

Kartal Sanat Tiyatrosu'nda bugün bir güzellik yaşandı. Onu da anlatayım. Oraya yol arkadaşlarımla gittim. Berrin Taş... Sadık Albayrak... Hıdır Geviş... Ali Şimşek... Konferans öncesi menemen yapıldı bizler için. Fırından taze ekmekler geldi... Hıdır Geviş "Sadık Albayrak masaya oturmasın. Yoksa kimseye kalmaz menemen" dedi. Hıdır'ın bu uyarısını dikkate aldık. Menemeni tabaklarımıza bölüştük, kalanı Sadık'a verdik... Güle oynaya taze ekmeklerle menemen yedik.

Utançlı bir sevinci de yaşadım orda. Tiyatroyu ayakta tutmak için mücadele veren bu özverili insanlardan birinin evine bu yüzden haciz gelmiş... Evinin eşyalarını gözü gibi koruyan... evde oturan sanatçıları düşündüm... düşündüm de utandım... Aydınlama mücadelesi için evine haciz getirenlerin öyküsü... onurlu öyküsü kültür tarihimize yazılacak dedim. Dedim de sevindim.

Meyhanelerde "Neyin mücadelesi... ne mücadelesi" diyenler **Kartal Sanat Tiyatrosu**'na gitsinler. Görürler orda ne mücadelesi... neyin mücadelesi veriliyor. Gidin oraya... Taze ekmekli... taze menemenli... taze çayla masanın başında bir silkinişi yazarsınız belki...

Ayakdibi ettiğiniz insani mücadeleden utanırsınız belki. Utandığınız için kimse kınamaz sizi. İnsanlaşmadır çünkü utanma.

13 Mayıs Perşembe

Yağmurda yürüyüş... ıslana ıslana... Çeşitli düşünceler... Geçen gün pasta getirdi Necdet Neydim. **İnsancıl**'da ilk ürünün yayınlanmasının birinci yılıymış... Temiz gülümsemelerle pasta yedik... Yağmurda... ıslana ıslana düşünüyorum. Hep böyle olsa dünya... temiz gülümsemelerle yaşasak hep... Basın Konseyi'nden mektup. Mehmet H. Doğan yaptığıyla kalacak ... Biliyorum... bu sistemde haksızlıkları düzeltmek mümkün değil. Küçük minicik bir umuttu o. Mehmet H. Doğan, "Haksızlık yaptım. Özür dilerim" der umudu. Bursa'da haksızlığı pekiştiren... haksızlığı savunan İhsan Üren... Çekip gitme duygusu... Sevgili Ceviz Ağacı bekliyor muşun beni...Yağmur... koştur koştur... İyice ıslanıyorum. Mehmet H. Doğan onca şairi görmezlikten gelmiş... 10 dilber "Türk edebiyatını temsilen" Paris'e gitmiş... İlhan Berk'e göre Enis Batur yine "başyapıt" yazmış... Gültekin Emre'ye göre Hulki Aktunç şiiriyle "İnsanın damarlarında turluyor, kan dolaşımına karışıyor, ciğerlerineki temiz hava oluyor". Yağmur da... düşünüyorum... ta Aristo'dan bu yana estetik üstüne neden çalıştım... Ankara'dan telefon... Bir dost... Acaba" edebiyat mafiasına" karşı bir örgütlenme mümkün olabilir mi... Hayır, diyorum, mümkün değil... Mümkün olabilmesi için beş koşul gerekiyor.

1- Diyalektik Yöntem. Doğru bakmak... doğru görebilmek için. 2- Atılgan Bilinç. Milimetrik ayrıntıları hemen görebilmek... ayrıntıları kavrayabilmek... ilişkiler içinde değerlendirebilmek için. 3- İnatçı Direngenlik. Tatsız olaylarda bozguna uğramamak için. 4- Bilgi Birikimi. Milyar çarpı milyar yıldır, milyar çarpı milyar insanın doğru kalbul ettiğini sorgulayabilme gücü için. 5- İnsani Ülkü. Sistemin albenili değer yargılarını ayakdibi edebilmek... İnsani değerlerin temellendirilmesi mücadelesi için.

Sanatçılarımız bu nitelikte değil. Bundan ötürü, doların 10 bin lira oluşu sanatçımızı hiç etkilemez... Milimetrik ayrıntıları göremiyenlerle...milimetrik ayrıntıları hemen

gören Star Sistemine karşı mücadele edilmez.

İnsancıl'ın çekidek kadrosu, söylediğim beş nitelikte olduğu için mücadele edebiliyoruz Star Sistemiyle... Yoksa dayanamazdık hakaretlere... alaylara... sövgülere... mutlaka geçilmesi gereken alevli tüneli görünce evine dönen dostlara.

Bütün bütün yalnız değiliz... Bursa'da İhsan Üren sövdü saydı bize... Bursa yıkılırken... yıkılıp giderken bir mektup... Bursa'dan. "Genç bir şiir heveslisi olarak medyanın şiir ve edebiyat dergilerine birkaçı hariç-güven duymamam meşhur **ADAM**'ın şiir yıllığının içeriğiye pekişti.

Bir onuru yaşıyorsunuz. Atışlarınız hedefini buluyor. Silkelemeye devam (...) Yürekliliğiniz ne iyi."

İhsan Üren üstelik büyümemi... kocaman adam olmamı... kelli felli... oturaklı yönetmen olmamı istiyor. Kelli felli... oturaklı olmayacağım işte... kocaman adam olacağım.

Böyle düşünürken... yağmurda... iyiden iyiye ıslanmışım... Dün bir dost sordu. "İyisiniz değil mi" dedi. "İyiyim" dedim "hem de hasımlarıma karşın" Kimileri ölmemi istiyor. "Ölse de kurtulsak" diyor... Ben yaşıyorum. Cigara içiyorum. Çay içiyorum. Sabahları ekmek kızartıyorum... Geceleri meyve yiyiyorum... Yıldız sayıyorum. Sevgili Ceviz Ağacı'nı düşünüyorum. Gençlerin arasında konferans solanlarına giriyorum.

Koştur koştur yağmurda... yürüyorum yavaş yavaş... ıslanıyorum.

14 Mayıs Cuma

Bay Fethi Naci, TRT2'de kitap eleştiriyormuş. Dinlemiyorum. Kimi kitapları "televizyonlarda pek de alışılmamış bir dille" eleştiriyormuş. "Düşüncelerine, değerlendirmelerine önem" verdiği"otuz küsur yıllık" bir dostu, "Beğenmediğin kitaplara boşversen, yalnız beğendiğin kitapları eleştirsen daha iyi olmaz mı" demiş.

Bay Naci'nin ne tuhaf "otuz küsur yıllık" dostu var. Böyle dost evlere şenlik... beğenmezse sus... beğenirse konuş diyor... Neyse... Bay Fethi Naci, kanmamış "otuz küsur yıllık dostuna".

Aydınlık'ta okudum bütün bunları... Bay Naci, beğenmediği kitapları eleştirmeye devam edecekmiş. Beğenmediklerinin değersizliğini belirtecekmiş...

Düşünen her insanın elden geldiğince aydınlama mücadelesi verdiği bir dönemde Bay Fethi Nacilerin varlığı gitgide geçersizleşiyor.

Şimdi düşünelim. Bir adam televizyona çıkıyor. Beğenmediği kitapların değersizliğini belirtiyor. Bu, bütünüyle despotik bir tavır...

Bir başka insanın Bay Naci'ye o televizyonda yanıt verme hakkı olsaydı, "Hayır. Senin değersiz dediklerin aslında değerli" diyebilseydi bu demokratik olurdu. Sözgelimi, Bay Naci, beğenmediği kitabı beğenen biriyle o saatte televizyonda tartışsa... bunu yapabilse işte o zaman yararlı olur. Nitekim, dergilerde bu imkan var. Karşıt görüşleri ayrı dergilerde de olsa okuyabiliyorsunuz. Ama televizyonda bu imkan yok. Bay Fethi Naci, bu imkansızlıkta despoluk yapıyor... haksızlık yapıyor.

Tersini düşünelim. Bay Naci bir kitap yazıyor. Biri televizyonda Bay Naci'ni kitabının değersizliği söylüyor. Bu kitabı beğenenler de 2-3 bin satan dergilerde "Hayır. Bu kitap değerlidir" diyor. Bu eşitsizliğin komedisine bakın...

Bay Naci kendine... edebi ölçütlerine güveniyorsa, beğenmediği kitabı, beğenen biriyle tartışsın bakalım. Milyonlarca insanı güdümlemeğe kalkmasın. Tek ölçü... tek değer diye kendi ölçülerini... kedi değerlerini kabul ettirmeye çalışmasın. Bay Naci, dergilerde yıllarca, bunu yapmaya çalıştı. Başarılı da oldu bir süre. Sonra geçersizliği gösterildi... Şimdi televizona geriledi. Ama başarılı olmayacak, Televizyon seyircisinin bilinci karmakarışık çünkü.

Burda hemen **İnsancıl** farkını söylemeliyim...**Okuma Tiyatrosu** ciddi bir araç. Biz bu aracı hiçbir gün beğenmediğimiz yazılara kullanmadık. Beğenmediğimiz yazıları gündeme getirip. "Bakın bunların eserleri değersiz" demedik. Çünkü onların **Okuma Tiyatrosu** aracıyla bizlere yanıt verme imkanı yoktu.

Bu fark insani sorumluluk bilincinden doğuyor. Bu bilinçle eşitlik imkanını tek bir gün bozmadık... Ya Bay Fethi Naci... despotik bir tavırla eşitsizliğe doğru geri çekiliyor... yazdığı gazetede... **Aydınlık**'ta yazarları tehdit edercesine, beğenmediğim kitapların değersizliğini göstermeye devam edeceğim diyor.

Devam etsin bakalım... göstersin bakalım. Şunu bilmiyor. O gösteri, etkisizliğinin göstergesi oluyor. Silahı ters kullanan hiç kimse etkili olamaz çünkü.

ZAMANIMIZIN ŞİRİ

Bu zamanlar
Ağaçların zamanı değil
Suların zamanı değil

Atıkların zamanı
Satılan malın
Tüketimin
Çöplerin

Bu zamanlar
Işığı geçirmez insana
Bize güle oynaya
Duvar ördürürler de
Duvarı satarlar
Örenustaya

Bu zamanlar
Her şey çürür... kokar
patlar

Bu zamanlar
İrin.. kan... kollar... bacaklar

Cemile ÇAKIR

16 Mayıs Pazar

Bugün **Cumhuriyet**'te "Olayların Ardındaki Gerçek" yazarı Türkiye'nin dramını anlatıyor. Doğru bir yazı... doğru saptama. Türkiye'de tek bir yolsuzluğun... tek bir haksızlığın hesabı sorulmadı. Bu dram, kültür dünyasında da yaşanıyor. Düşünebiliyor musunuz, on yazar gizli bir anlaşmayla Türkiye edebiyatını temsilen Paris'e gidiyor... Mehmet H. Doğan, 1992'de yayımlanmış birçok şiir kitabını görmüyor... Fethi Naci, evlere şenlik ölçütlerle, beğenmediği eserlerin değersizliğini gösteriyor.

Peki kültür-sanat dünyası napıyor. Kimi korkudan pısmış sesini çıkarmıyor. Kimi, bir gün bize sıra gelir beklentisiyle... Paris'e giderim... Fethi Naci beni över... Mehet H. Doğan beri görür... Bize saldırıyor. Haksızlığa karşı çıkacağına... haksızlığa karşı çıkan **İnsancıl**'a saldırıyor. **İnsancıl Emekçileri**, milimetrik mücadeleyle haksızlıkları... haksızlıkların sistemle ilişkilerini açımlıyor... gösteriyor... Dün bu anlayışla genç sanatçılar... okurlarımızla bir söyleşi yapıldı... İyi oldu... güzel oldu... Okur adaylarımız da vardı toplantıda... Onları da dinledik. Yararlandık...

Milimetrik mücadelemiz devam ediyor... Yarın gece İzmir'e hareket ediyorum. **Buca Eğtimi Fakültesi**'nde bir konferans vereceğim.

20 Mayıs Perşembe

Şöyle bir sahne düşünün. Güneşli bir gün. Öğlen suları... Çay bahçesi. İki genç, biri kız... biri erkek... Enver Gökçe'nin şiirlerini okuyor. İki genci 15 kişi dinliyor. Ama çay bahçesi tıklım tıklım dolu...

Peki napıyor öbür gençler... Birçoğu, sırtı dönük oturuyor...çay... kola içiyor... şurdan burdan yüksek sesle konuşuyor. Oturmayan gençler napıyor. Dolaşıyor. Şakalaşıyor... Şöyle sesler de duyuluyor.

— Akşama buluşalım

— Kola alacağım, sen de ister misin.

— Yürü lan...

— Gelsene lan...

Burası **Buca Eğitim Fakültesi**'nin çay bahçesi... Çaybahçesinde kültürel etkinlikler yapılıyor. İki genç umutla... dirençle şiir okuyor. 15 kişi umutla... dirençle şiir dinliyor. Biraz sonra benim Aşk üstüne söyleşim başlayacak... Etkinliği düzenleyen gençler mahçup "Burası böyle işte" diyorlar... Kültürel etkinlikleri düzenleyenlerin burası dedikleri çay bahçesi kültürsüzleştirmenin sonucunu somutluyor.

Nedir kültürsüzleştirme. Utanmamak... insanlığını unutmak... sanata sırtını dönmek... şiir okunurken "Kola" diye bağırmak... özetle nesneleşmek.

Canım sıkkın. Yüzüm asık. Bir genç "Moraliniz bozuk mu" diyor. "Hayır" diyorum. "Gündoğdu'nun morali bozulmaz".

Gençlerin şiir okuması bitiyor. Yarım saat sonra benim söyleşim... doğru anlamıyla bir meydan savaşı başlayacak burda. Hasımlarım, şiire... sanata sırtını dönenler...

Dikkatle çaybahçesinde dolaşıyorum. Napman gerektiğini düşünüyorum. Sonunda apansız bir saldırıya karar verdim.

Saat 13.00'te söyleşi başladı. Dilek aşk üstüne sorular hazırlamış. İlk sorusunu sordu. Soruyu yanıtlamadan önce saldırıya geçtim. Şiir okunurken... şiire sırtını dönen... kola diye bağıran insana sırtını döner... insanlaşmaya sırtını döner dedim. Saniyede yüzbin dönen matkapla betonlaşmış beyinlere girdim... Tam bir saldırı... "Bakın şu kıza elinde ünlü bir mağazanın torbasıyla dolaşıyor... bakın şuna kola içiyor" diye ani vuruşlar da yaptım. Vurdumduymaz topluluk yavaş yavaş ayaklandı... Söyleşi başladı... iki saat sürdü... şunu gördüm. Gençler sistem içi düşünüyor. Sözgelimi sadakat... Bireysel sadakat yeterli görülüyor. İnsanları aldatan... sömüren birinin, sevgilisine sadık olması yeterli.

Sistem bütün kavramları bireysellik derkesine düşürdü. Bireyselliğin bireysel-insani ilişkisi yok gençlerin bilincinde. Bunları uzun uzun anlattım. Kafalar yine karıştı. Söyleşi bittikten sonra birçok genç yeni bir ufuk açtığımı söyledi. Sevindim.

Benden sonra Cemal Süreya'nın şiirleri okundu. Dinleyenler yine azdı ama, benim konuşmamın etkisi vardı... belli oluyordu... Biliyorum, bu etki uzun süreli olmayacak. Şimdi burda soru şu. Neden bu duruma düştük. Türkiye'de Star Sistemi sanatın insani ilişkisini yıktı. Bunu bilmeliyiz. Her tatsızlığı 12 Eylül'e yüklemiyelim. Nasıl bir edebi ortamdayız. Enis Batur "sönmüş şömineye benzeyen kadın vajinası"na gönderme yapıyor. Mehmet H. Doğan şairlere sırtını dönüyor. Fethi Naci beğenmediği eserlerin değersizliğini gösteriyor... Tomris Uyar yeni eserinde edebiyatın insani ilişkisini yıkıyor... İşte böyle bir ortamda genç, Enver Gökçe'ye... Cemal Süreya'ya sırtını dönüyor. Bu Star Sistemi'nin başarısını gösteriyor. Star Sistemi bu başarının keyfiyle yaşarken **İnsancıl Emekçileri** görünüyor... Star Sistemi'yle dişe diş bir mücadele başlıyor... Star Sistemi'ne ağır darbeler vuruyor. Star Sistemi sanatçılarının keyfi kaçıyor.

Mücadele burda durmayacak. Bakın Ankara'dan şöyle bir mektup geliyor. "İnsancıl olarak, üretilen değerlerin geleceğe daha sıcak, daha özgür, daha insancıl biçimde taşınacağına inanıyorsak eğer, bu anlamlı ve güzel etkinliklerin bugün ülke çapında İnsancıl Ekin Eylemleri" ya da "İnsacıl Kültür Eylemleri"ne dönüşeceğinden kuşkumuz olmamalı. Örnek çalışmalarınızı içtenlikle kutlar, sevgilerimi, saygılarımı sunarım. İstanbul'dan Ankara'nın alkışları da duyulabiliyor mu."

İzmir'den dönüşte okudum bu mektubu. Önce şaşırdım. Şundan ötürü. Sanatçı dostumuz Ankaralı... bizi kutluyor. Etkinliklerimizin ülke düzeyinde yapılmasını istiyor... diliyor. Ne kadar şaşırtıcı değil mi. Ankaralı bir sanatçı şöyle demeli. "İnsancıl'ın etkinlik filan yaptığı masal. Hiçbir etkinlik yapmıyorlar. Ama yapıyormuş havasındalar." Ya da "Onların hepsi feodal... hepsi basit köylü kafalı. Etkinlikleri de berbat."

Bunlar, bana Ankara'dan gelen haberlerin yalnızca ikisi. Düşünebiliyor musunuz **İnsancıl** etkinlik yapmıyor. Yapar gibi duyuruyor. Yalanın bile bir ölçüsü vardır. Ama noldu. Ölçüsüz yalanlar... **İnsancıl**'ı köstekleme uğraşları yüremedi. Ankaralı sanatçıların **İnsancıl**'ı boğmak için oluşturdukları tatsız atmosferi parçalayan sanatçılar da çıktı. Elgin Bucakyurt **Abece**'de şöyle yazdı. "İNSANCIL, sahte starların karşısına dikilen yiğit bir dergi, İstanbul dergileri içinde Anadolu basınına en sıcak ba-

kanı"

Bir haber daha.**İnsancıl**'ın dağıtım sorunu yok. Yay-Sat dergimizi bütün Türkiye'de dağıtıyor. Yay-Sat'la anlaşma yapıldı önceki yıl. Bu anlaşmayı yaptıkta bize dost görünmek isteyen kimi kişiler timsah gözyaşlarıyla önümüzü kesmek istedi... neymiş dağıtım örgütü bizi batırırmış...

Aslında dost görünen bu timsahlar bizi imkansızlığa mahkum etmek istiyordu: İmkansızlıkta yok olmamızı. Dişleri dökülmüş... bu yüzden bizi bataklıkta çürütmek isteyen bu timsahları dinleseydik, bugün şöyle bir mektup almazdık. "Sevgili Cengiz Gündoğdu ağabey, İnsancıl buraya da ulaşıyor" Dostumuzun burası dediği Doğu Beyazıt. Dökük dişli timsahlar **İnsancıl**'ın Doğu Beyazıt'a gitmesini istemiyordu. Üstelik bunu dostluk adına... güzel... yüce bir ilişkinin arkasına saklanarak yapıyorlardı...

Dergimizi dağıtan örgüt kitapçılara dergi vermiyor. Bu nedenle Ankara kitapçılarında dergimiz satılmıyordu. Aslında bir dostumuzun 30 günde bir saatini vereceği bir iş bu. "Gün akşam oldu, dost bulamadım" der şair... ben de ayda bir saatini verecek dost bulamadım. Son Ankara'ya gidişimde bir genç, "İnsancıl kitapevlerinde yok" dedi. "Bize bir saatini verecek bir gönüllü bulamadık" dedim. Genç, " Bu işi ben yaparım" dedi.

Bakın noldu. Ağzımız yanık ya, önce göndermek istemedik. Çünkü "gönüllü" dergiyi alır, zamanında dağıtım yapmaz... ya da ilk gittiği kitapçı dergileri almaz delikanlı da dergileri eve götürür. Sonra satılmadı diye bize gönderir... ya onu bile yapmaz. Susarsın. Ses etmezsin. Ama "gönüllü" vicdan sıkıntısını atlatmak için bizle ilişkisini keser. Ya da biz "Kardeşim üstlendiğin işi neden yapmadın" dersek gönüllü yine küser.

Bu yürümedi. Gönüllüler birer birer evlerine çekildiler. Başka yollar aradık. Olmadı. Olamazdı. Olay basitti çünkü. Bir gönüllü ayda bir saatini **İnsancıl**'a ayıracak. Basit sorun karmaşık yöntemlerle çözülmez. Sonunda ağır kayıplarla Ankara kitapçılarından çekildik...

Ankara'ya son gidişimde delikanlı dost, kendiliğinden gönüllü oldukta hiç beklentisiz... bir kez olmak şartıyla 20 dergiyi sokağa atma duygusuyla dostumuza gönderdik... Olan şu. Gönüllü dostumuz **İnsancıl**'ı... 20 adet **İnsancıl**'ı kimi kitapçılara vermiş. Üç gün sonra kendiliğinden satış durumunu sormak için gitmiş. **İnsancıl** bitmiş. Gönüllü dostumuz 20 **İnsancıl** daha istemiş.

İşte bu kadar... Bizi üç yıl uğraştıran bir sorun, gönüllü bir dostun ciddi samimi çalışmasıyla çözümlendi.

Mücadele dendikte söylemek istediğim bu. Türkiye'de aydınlanma mücadalesi veren 71 ilde 71 kişi bulunsa, cehalete... karanlığa karşı, söz gelimi **İnsancıl** ayda 20 bin satışıyla... cehaleti... karanlığı yerlebir eder. Ama herkes evinde oturuyor. Evde otturmakla aydınlanma mücadelesi verilmez.

Sonra Ankaralı dostumun dileği... Bütün Türkiye'de "İnsancıl Ekin Eylemleri" Bu 200 bin insanın sanatla ilişkiye girmesi anlamına geliyor 200 bin insanın yarattığı basınç milyonları etkiler. Böyle bir ülkenin güzelliğini düşünün... Biz, **İnsancıl Emekçileri** bu düş için yola çıktık...

İstanbul'da **Kültür Fırtınası**'nı Ankarada da aynı günde başlatacaktık... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu Ankara'da da kuracaktık. Ankara evine çekildi... Bu, bizim kaybımız değil, insanın kaybı... Bunu anlatamazdık... Ama insan... insanı bulur... Buldu işte... Ankaralı bir dost... üstelik sanatçı... hissetti beni...

Sevgideğer dosta teşekkür ediyorum.

İzmir'e gelince... İzmir'de Özlem ile Gülhan karşıladı beni. Karşılanmayı sevmem. Israr ettiler. Adres vermediler. Bu yüzden karşılanmaya razı geldim. Gülhan'la Özlem İzmir'de koruyup kolladılar beni.

Galip Başarır... Coğrafya Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi... Çaybahçesinde öğrencilerle oturuyor. Orda tanıştım. Kendine güvenen... kararlı... gülümser bir insan Başarır... Gençlerle oturması... etkinliklere katılması... gençlerle çay içmesi... Bütün bunlar şunu gösteriyor. Galip Başarır Türkiye'de az rastlanan bir insan.

İzmir'den üzüntülü ayrıldım. Şundan ötürü. Gülhan, İzmir'de kaldıkları eve götürdü beni. Sabah kahvaltısıyla akşam yemeğinde o evdeydim. Selbi... Gülhan... Dilek... aynı evi paylaşıyorlar. Kahvaltıyı hazırlarken baktım... üçü de pek zayıf. Belli beslenmeleri pek dengesiz. Yurdun çeşitli yerlerinden gelmişler kıt kanaat okumaya çalışıyorlar... Hele Selbi... 17 yaşında. Konuşurken solgun yüzü pembeleşiyor...

Hep şunu düşündüm. Türkiye insani süreçleri yakalayan bir ülke olabilseydi bu gençler yoklukta okumazlardı...

Şu bilinsin. Gencecik insanlarını yoklukta bırakan bir ülkede, bazı insanların kapitalistlerin her gün kilolarca eti gövdeye indirmeleri haksızlık. Bu haksızlık insanları ciddi bir şekilde zedeliyor. Bir ülkenin kumarhaneli lüks otellerinde milyarlar el değiştirirken gençler az zeytinli... az peynirli bol ekmeli sofralarda doymaya çalışıyor. Böyle bir ülkede sönmüş şömineleri kadın vajinası benzetmeli... göndermeli... edebiyat geçersizdir...

Yine de gülümsüyorum... Şundan ötürü. Yüznumaraya gitmek istedim söyleşiden sonra. Özlem dekanlık binasına götürdü. Görevli kimliğimi aldı. Tuvalete gideceğimi söyledim. İzin verdi konuk olduğum için. Dönüşte "Ziyaretçi Defteri"ne imza attım. Ne yazmış diye baktım. "Tuvalete" gittiğimi yazmış giriş çıkış saatleriyle... Böylece fakülte kayıtlarına geçtim. Buna gülüyordum. Ama yalnız buna dağil. Fakülteye girişte kimlik istemişlerdi. TYS'nin kimliğini verdim. Yüznumaraya giderken T.C'nin kimliğini. Yüznumaradayken bir gülme tuttu beni. Türkiye'de iki kimlik yeterli olmuyor. Bir kimlik daha bulmalı derken gülmem tuttu... Bu yüzden yüznumarada yapılması gerekeni yapamadım. İzmir'den ayrılana kadar... 7 saat tuttum kendimi. Otogarda yüznumaraya girerken... alışkanlıktan olsa gerek... görevliye kimliğimi bırakayım mı dedim. İstemez dedi. Rahatladım. Genel yüznumaralarda kimlik istenmiyor daha. Türkiye'de demokrasinin varlığını savunurken bunu kesinlikle "ileri sürebiliriz."" Şöyle. Türkiye'de genel yüznumaralara girilirken kimlik sorulmaz.

Yüznumaralar biraz kirli ama, napalım bir gün gelir o da düzelir.

21 Mayıs Cuma

İnsancıl Okuma Tiyatrosu Yalova'da. Yarın gece **Yalova Bahar Şenlikleri**'ne **"Prometheus'tan Nazım Hik-**

met'e adlı gösteriyle katılıyoruz. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** bugüne kadar bir kez Düzce'de, bir kez de **İnsancıl Şenlik**'nde göründü. Bunun dışında iki yıldır görünme önerilerini kabul etmedim.

Neden... sorun nedir. Sorun şu. Sanatta Star Sistemi insanınımızın estetik bilincini düşürdü. Düşünmek gerekir. Bu ülkede Enis Batur'un "başyapıtları"ndan söz ediliyor. Latife Tekin eşsiz yazar diye kapak yapılıyor. Tomris Uyar'ın öykü yazdığı söyleniyor. Ciddi propagandayla bütün bunlar sık sık tekrarla insanımızın bilincine akıtılıyor. İnsanımızın estetik bilinci bu yazarların eserleriyle düşürüyor.

Edebiyat böyle... sinema böyle... müzik böyle... Böylenin sonunda Cemal Süreya'nın şiirine sırtını dönüyor insanımız. İnsanızım kötü... püsürük sanata açık.

İnsancıl Okuma Tiyatrosu'na gelince... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**, dondurulmuş bilinci açmak... kırmak için mücadele ediyor... söz gelimi Enis Batur'un başyapıtlarından birini... müziğimizin başyapıtlarından **'Kıl Oldum Abl'**yle gündeme getirsek sorun yok.. Estetik bilinci dondurulmuş insan hemen beğenir bizi. Ama biz **İnsancıl Okuma Tiyatorsu**'nda Aisklos'un **Zincire Vurulmuş Prometheus** eseriyle, Nazım Hikmet'in şiirlerinden bir kurgu yapmışız... Bu kurguyla yaratılan eserin müziği **'Kıl Oldum Abl'** değil. Bu kurguyla yaratılan eserin müziği Lizst'in **Prometheus** adlı eseri... Bütün bunlardan ötürü insanımız bizi derhal reddebilir. Salon boşalır... Peki buna karşı napmalı. Buna karşın yapılması gereken, İnsanın düşük ısıda dondurulan bilincini parçalayacaksın... okurun güzel eseri algılamasını sağlayacaksın.

Sahneyi düşünün lütfen. Latife Tekin'in eserine alışmış insana Aiskos'u okuyacaksın. **Kıl Oldum Abl**'yi dinleyene List'i dinleteceksin... Bunu yapabilmek için milimetrik çalışacaksın... bir bozguna karşı iç dünyanı, çelik tellerle korumaya alacaksın. Bir saniye bile olsa milimetrik çöküntü olmayacak dünyada.

Kötü sanata karşı mücadele için hazırlandık iki yıl... Şimdi hazırız. Hazır olduğumuz için güzeli insanımıza götürmek için harekete geçiyoruz... Olumsuz koşullara karşı Sanatta Star Sistemi'nin dondurduğu bilinçleri parçalayacağız. İnsana inanıyorum çünkü...

Yarın gece güzel olacak. Güzelliği göstereceğiz insanımıza. Güzellik görülecek.

23 Mayıs Pazar

Yalova'ya yolculuk saat 11.00'de başladı. Kaptıkaçtı'ya bezden iki afiş astık. Önde **İnsancıl... İnsan İçin.** Arkada **Sanatta Star Sistemi Geçersizdir**.

Taksim'de, bizi **İstanbul Sahnesi Oyuncuları** bekliyordu. Onları aldık Kadıköy'de oturan arkadaşlarımızı aldıktan sonra Yalova'ya hareket ettik. Eskihisar'da arabalı vapur bekledik. Bu sırada Cemile, dağda bayıda ne kadar çiçek varsa topladı...

Yalova'da yol arkadaşlarımız Nusret Yerli'nin evine indik. Nusret Yerli'yle eşi Hilal Yerli, İnsani kuruma benziyor... Yerlilerin evinde güzel yemekleri gövdemize indirdikten sonra gösterinin yapılacağı salona gittik. Salon, prova yapmamız için hazırlandı. Sahnede prova yaptık. Prova sonunda başarıyı yakalacağımızı hissettim.

Saat 18.00 olmuştu. Çaybahçesine gittik. Çay içtik. Dinlendik saat 20.30 da salona girdik. Saat 21.15'te sahnenin arkasındaydık. Yolarkadaşlarımı tek tek öptüm. "Başarmak zorundayız" dedim.

Saat 21.30'da ışıklar söndü. List'in müziği yükseldi. Beşyüz kişi **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu bekliyordu.

İddiacı olmak zordur. İddiayı göstermek daha zordur. İddiayı korumak daha zordur. İşte bundan ötürü hepimiz heyecanlıydık. Çünkü biz olur olmaz değiliz. Bizim iddiamız var.

Şimdi dün gecenin sonucunu söylüyorum. Ben başarıya alışık biriyim. Ama dün gecenin başarısını görmedim... yaşamadım şimdiye kadar... Gösterinin sonunda sahne karanfillerle doldu. Dakikalarca ayakta alkışlandı. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**... Birçok övücü... onurlandırıcı... mücadelemize destek olucu sözler duyduk. Ama şu güzel iki sözü unutmayacağım. Bizi seven okurlarımızın da bu iki sözü duymasını istiyorum. Birincisi "Mücadelenizi şimdi daha iyi anladım. Sanat saygının... sanat sevginin somut göstergesiydi, gösteriniz" İkincisi "Tarih şöyle yazacak. Yalova'dan da geçti İnsancıl Okuma Tiyatrosu'

İstanbul Sahnesi Oyuncuları'nı Ankara'ya uğurladık. Gecenin yarısında yol arkadaşımız Nusret Yerli'nin evine gittik. Sofranın başına oturduk. İçki içmem istenmiyor. Ama orda iki kadeh rakı içtim.

Yol arkadaşlarım bilir. Yazar Hasan Ali Toptaş'ı severim. Çürüntülü dünyada doğru kalabilmiş az insanlardan biri Hasan Ali... Ankara'dan gelmiş, Yerliler'de kalıyor. Yalova'da görünce Hasan Ali'yi pek sevindim. Duyarlı... samimi Hasan Ali'nin meyhanelerde alkolik dedikoducu olması mümkün değil. "Sen ne yap yap Yalova'ya yerleş" dedim. Güzel insanlar var Yalova'da. Nusret Yerli. Hilal Yerli... Yalova Halkevi Başkanı Kemal Bey. Ankara'da Yalova Halkevi'ne benzer bir etkinlik yapamaz Ankaralı sanatçılar. İnsan eti yer onlar. Tabiî uzun süre gitmeyecek bu. Ankara'da da sağlam insanlar bir araya gelecek... kültürde insanî mücadeleyi başlatacak...

Nusret Yerli'nin evinde **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun başarısını kutladıktan sona 02.00'de İstanbul'a doğru yola çıktık... Gecenin güzelliğinde giderken yolarkadaşımız Ali "Evde oturan sanatçıların uyuduğu saatte İnsancıl Okuma Tiyatorsu başarılı bir mücadeleden dönüyor" dedi... Güldüm. Onlar başarının tadını hiçbir zaman bilemeyecekler. Kerpiç yapılı oldukları için ilk zorlukta unufak oldular. Şimdi dedikodu yapıyorlar.

İstanbul'a girerken hafif kestirdim... Hafta başından beri geceleri yollardaydım... Sonra bu gösterinin baskısı... üstelik 50 yaşındayım. Arkadaşlarım takıldı. "Uyudun abi" dediler. Yiğitliğe toz kondurmadım. "Yok" dedim. "uyumadım. Düşündüm gözü kapalı."

Eve girerken saat 05.00'ti... Gün ağarıyordu. "Bir gün böyle olacak dedim. Cehaleti yeneceğiz. Güzelliğin ağardığını göreceğim." Sevinçle eve girdim. Doğru yatağa... Yedi saat uyumuşum... kıpırtısız.

25 Mayıs Salı

Daha önce söylemiştim. Bir kez daha söylüyorum. Anneler ölmemeli. Hiç

İNSANCIL KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

İnsancıl Kültürde... sanatta gerçekçi... insani mücadelesine devam ediyor.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi :	
Seni Özledim / **Ayten Mutlu**	20.000 TL.
Pazar Resimleri / **All Ersin Günçe**	20.000 TL.
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	20.000 TL.
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	20.000 TL.
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	20.000 TL.
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar Şahin**	20.000 TL.
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	20.000 TL.
Açık Gece / **Ömer Bilge**	20.000 TL.
Öykü Dizisi :	
Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın.**	20.000 TL.
Arka Balkon / **Kezban Özbay**	20.000 TL.
Roman Dizisi :	
Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	35.000 TL.
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	30.000 TL.
Deneme Eleştiri Dizisi:	
Rüzgar / **Cengiz Gündoğdu**	25.000 TL.
Ekmek / **Cengiz Gündoğdu**	25.000 TL.
Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	25.000 TL.
Gerçekçi Düşünce Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	20.000 TL.
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	30.000 TL.

İNSANİ MÜCADELEYE KATKI

Okurlarımızdan... yolarkadaşlarımızdan zaman zaman dergimizi düzenli olarak bulamadıkları konusunda uyarılar alıyoruz...
Bu yüzden, abone koşullarımızı bir kez daha bildiriyoruz.

İNSANCIL'LA SÜREKLİ BULUŞMA

- 6 Aylık abonelik için 60.000 TL.
- 12 Aylık abonelik için 120.000 TL.
- Öğrenci - Öğretmen 50.000 ve 100.000 TL.
- Yurtdışı 50 DM. bedeli PTT'den 666 043 numaralı posta çeki hesabına Berrin Taş adına yatırıp makbuzun fotokopisini ve derginin gönderileceği adrese bize postalamanız yeterlidir.

Mollafenari Sokak, Nadir Han, No : 40-42, Kat : 5 Cağaloğlu / İST.
Tel : 511 79 94

İNSANCIL KÜLTÜR SANAT DERGİSİNİN ANLAMI

İnsancıl Kültür Sanat Dergisi, kültürün insanla ilgili anlamının sıfırlandığı... kültür ürünlerinin metalaştırıldığı... paranın tek değer sayıldığı bir dönemde... üç yıl önce yayına başladı.

İnsancıl'ın temel amacı nedir dendikte şunu söylüyoruz. Kültürün insanla ilgili anlamını yeniden kurmak... kültürün insanla anlamını derinleştirmek. Bunun için İnsancıl'da toplandık. Kültürün insanla ilgili anlamını sıfırlayanlara karşı ciddi... samimi bir mücadele başlattık.

Biz şuna inanıyoruz. Eyleme geçmeyen düşünce doğru olsa bile etkisizdir. Önünde sonunda çürür. Bu düşünceyle İNSANCIL OKUMA TİYATROSU'nu kurduk.

1- Ekim 1992-Mayıs 1993 tarihleri arasında ikinci dönem etkinliklerinden İNSANCIL OKUMA TİYATROSU, 90 sanatçımızı gündeme getirdi.

a) İNSANCIL OKUMA TİYATROSU'nda 48 sanatçımızın eserleri okunduğu... bu eserler dil, kurgu, dile getirdiği hakikatler açısından tartışıldı.

b) İNSANCIL OKUMA TİYATROSU, Kültür Harekatı ana başlığı altında,

— ŞİİR FIRTINASI
— ÖYKÜ FIRTINASI
— TİYATRO FIRTINASI
— SİNEMA FIRTINASI
— FOTOĞRAF FIRTINASI
— KÜLTÜR FIRTINASI
— ROMAN FIRTINASI
— RESİM FIRTINASI

etkinlikleri düzenledi. Bu etkinliklere 42 sanatçı katıldı. Bu etkinliklerde bildiri sunuldu. Bildiriler tartışıldı. Film... fotoğraf... resim gösterildi... sergiler açıldı.

2- Felsefe geleneği olmayan ülkemizde felsefe düşüncesini yerleştirmek amacıyla FELSEFE SEMİNERLERİ başlatıldı. Bu seminerlerde insan düşüncesi, ilkçağdan yeni çağa kadar irdelendi.

3- İNSANCIL OKUMA TİYATROSU, beş özel gösteri düzenledi.

a) Nazım Hikmet (İstanbul)
b) Nazım Hikmet (Düzce)
c) Promete (İstanbul)
d) Promete'den Nazım Hikmet'e (Yalova)
e) Promete'den Pir Sultan Abdal'a (Sivas)

Bizler, kimsenin kimseyi ezmediği... sömürmediği... insanın ağız tadıyla yaşadığı bir dünya için milimetrik mücadele veriyoruz. Çünkü şuna inanıyoruz. İnsan, öbür insana kayıtsız şartsız her konuda sorumludur. Bu bilinçle "Merhaba İnsan" diyoruz.

İşte İnsancıl'ın anlamı budur.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ